

PAAVO VÄYRYNEN

Köyhän
asialla

KIRJAYHTYMÄ

Valtiotieteen maisteri Paavo Väyrynen, 1970 valitun eduskunnan nuorin kansanedustaja ja pääministerin sihteeri, tarkastelee tuoreessa ja uusia näkökulmia avaavassa kirjassaan päivänkohtaisia sisä- ja ulkopoliittikan kysymyksiä sekä vetää suuntaviivoja keskustalaiselle poliitikalle. Muun muassa hän käsittelee maamme suhdetta EEC:hen osana ulkopoliittista linjaamme. Hallintoa hän tarkastelee puhtaasti kansanvallan näkökulmasta korostaen desentralisaation, vallan hajautuksen välttämättömyyttä kansanvaltaisen yhteiskuntakehityksen ehtona.

Kirjan loppuosa on omistettu puhtaasti "poliittiselle" tarkastelulle, jossa käsitellään sekä poliittisen kentän tulevaa hahmottumista että erityisesti keskustapuolueen tulevaisuutta. Puolue ei vältty arvostelultakaan, vaikka kirjoittaja kiinnittääkin päähuomion eteenpäin katsovien ehdotusten tekemiseen. Keskustapuolueen tulevaisuutta hän tarkastelee lähinnä viljelijäväestön näkökulmasta, joka on edelleen niukkana enemmistönä puolueen kannattajien ammattijakautumassa.

Köyhän asialla

Omega-sarjassa ilmestyneitä:

J. K. Galbraith, Sotilasmahdin valvonta
Andreas G. Papandreou, Hyvästi Demokratia
Keijo Savolainen (toim.), Vasemmiston tunnonvaivat
Ricardo Rojo, Ystäväni Che
Viljo Holopainen, Vastuun metsäpolitiikka
Stuart Schram, Pitkä marssi
Matti Parjanen (toim.), Yritysdemokratia —
demokratian yritys
Jaakko Korjus (toim.), Oikea vaihtoehto
Rauno Setälä, Uusstalinistin uskontunnustus
Paavo Lagerroos, Suomi-äidin vaihdevuodet
Roger Garaudy, Sosialismin suuri käänne
Esa Seppänen, Sissisota — aikamme sota
Kerttu Kauniskangas, Mutta ne toverit!
Jaakko Korjus, Suunnaton Yleisradio
Antti Seppälä (toim.), Kun aatteet vaihtuvat
Antero Jyränki, Valta ja vallan siirto
Simo Simppa Juntunen, . . . ja katto korkealla
Paavo Väyrynen, Köyhän asialla

Paavo Väyrynen

KÖYHÄN ASIALLA

KIRJAYHTYMÄ • HELSINKI

Omega-sarja/toimituskunta:

Tellervo Koivisto

Antti Eskola

Pentti Poukka

Keijo Immonen

Sisällys

Saatteeksi 7

Alkion testamentti 9

Ulkopolitiikka 11

Keskustalainen yhteiskuntajärjestelmä 20

Alueelliseen tasa-arvoon 30

Tasaiseen tulonjakoon 51

Sosiaaliseen sosiaalipolitiikkaan 64

Poliittinen nelijako 81

Keskustapuolue 93

Kuka on edistyksellinen 104

Saatteeksi

Tässä kirjassa esitetyt mielipiteet eivät ole tarkoitettut ”lopulliseksi” totuudeksi. Ne ovat tähänastisen vähäisen kokemukseni mukanaan tuomia käsityksiä, joista olen valmis luopumaan, jos uudet kokemukset sitä edellyttävät. Ajattelun peruslinjat joka tapauksessa säilyvät ja kestävät.

Jos kirjani aiheuttaa keskustelua siinä esitetyistä asioista, on se täyttänyt sille asettamani tehtävän.

Paavo Väyrynen

Alkion testamentti

Keskustapuolueen aatteellinen linja on useimmiten kiteytetty Alkion testamentiksi mainittuun kehotukseen ”älä unohda köyhän asiaa”. Tämän saman kehotuksen jätti maalaisliitolle tohtori Urho Kekkonen tultuaan valituksi Tasavallan Presidentiksi.

Köyhän asian ajaminen on sävyttänyt voimakkaasti maalaisliitto-keskustapuolueen toimintaa. Nykyaikana, jolloin köyhyyttä ei sanan varsinaisessa mielessä enää juuri ole, Alkion testamentin toteuttaminen merkitsee voimakasta tasa-arvopoliittikkaa. Se merkitsee aineellisesti ja henkisesti alistettujen ja syrjittyjen ihmisten puolustamista ja heidän etujensa tinkimättöä ajamista. Keskustapuolueen tasa-arvoajattelu perustuu sen tavoiteohjelmassa ilmaistuun ajatukseen, jonka mukaan ”jokainen ihminen on yhtä arvokas asuipa hän maaseudulla tai kaupungissa, olipa hän perheenemäntä, omaa työtään tekevä viljelijä, yrittäjä, palkanansaitsija tai tuotantotoimintaan osallistumaton”. Puolue ei halua rakentaa raja-aitoja ihmisten välille ammatin tai asuinpaikan perusteella. Se on kaikkien ”köyhien” asialla.

Vaikka tasa-arvoajattelu onkin eräs keskustapuolueen toiminnan kulmakivi, ei se riitä puolueen ideologiaksi. Puolueen aate, sen edustama maailmankatsomus on puolueen käsitys siitä millainen on ihanneyhteiskunta. Tämä ihanneyhteiskunta taas rakentuu käsitykselle siitä, millainen ihminen pohjimmiltaan on.

Alkion testamenttiin sisältyy myös alkiolainen, keskustalainen ihmiskäsitys. Itse asiassa ”köyhän asian” ajaminen on sekin eräs käytännön seuraamus keskustalaisesta ihmiskäsityksestä.

Useimmiten keskusta-aatteen johtoajatuksena on esitetty Alkion sanonta ”ihmisyys ja sen kehitystarve on pantava kaiken yhteiskunnallisen ja valtiollisen uudistamisen pohjaksi”. Puhuessaan ihmisydestä Alkio korostaa ihmisen henkisen olemuksen ja henkisten tarpeiden merkitystä. Hänen mielestään yhteiskuntaa voidaan uudistaa kasvattamalla ihmisistä ”hyviä ihmisiä ja kelpo kansalaisia”, osallistuvia ja valistuneita ihmisiä ja yhteiskunnan jäseniä. Alkio ei korostanut yhteiskuntajärjestelmien merkitystä, hän uskoi ihmiseen, ihmisen kykyyn kasvaa ja jalostua. ”Ihmisyys ja sen kehitystarve” edellyttää yhteiskunnalta tasa-arvoisuutta.

Nykyaikana Alkion vuosisadan vaihteen ajatukset eivät tietenkään ole sellaisenaan sovellettavissa. Alkio eli toisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa kuin me nyt elämme. Vuosisadan vaihteessa tarvittiin ennen muuta yhteiskunnallista valistusta, jotta rohkeasti kansanvaltaistettu yhteiskuntamme saattoi toimia. Alkion vaikutuksesta kansalliselta pohjalta, suomalaisen yhteiskunnan tarpeista nousseesta nuorisoseuraliikkeestä tuli maamme maaseudun herättäjä.

Mutta alkiolainen ihmiskäsitys on säilynyt. Sen mukaan ihmisen on itsenäisesti tahtoa muodostava, tunteva ja ajatteleva olento. Ihmiset siis kykenevät kussakin tilanteessa asettamaan itselleen tavoitteita ja toteuttamaan näitä tavoitteita kansanvaltaisen hallintojärjestelmän avulla. Ihmisen perusluonteeseen kuuluu myös yhteisvastuu, solidaarisuus ja halu yhteistoimintaan muiden yhteiskunnan jäsenten kanssa, jos näille ominaisuuksille luodaan toteutumisedellytykset.

Rakennettaessa yhteiskuntaa alkiolaisen ihmiskäsityksen varaan, on olennaisen tärkeää, että yhteiskunta on hyvin kansanvaltainen. Kansanvaltaisessa yhteiskunnassa erilaisten ihmisten erilaiset tarpeet ja tahto tasaveroisesti määräävät yhteiskunnan kehityssuunnan. Tällainen yhteiskunta vastaa parhaimmin sen jäsenten toiveita.

Kansanvallan tulee ulottua myös työpaikoille ja kouluihin, jotta ihmisten keskinäiselle yhteistoiminnalle luodaan edellytykset.

Seuraavat kaksi artikkelia pyrkivät esittämään, millainen alkiolaisen ihmiskäsityksen varaan rakentuva hallintojärjestelmä voisi olla sekä ulkoisilta edellytyksiltään että sisäiseltä muodoltaan. Sen jälkeen pyrin kolmen artikkelin avulla valottamaan, millaista ”köyhän asian” ajaminen on nykypäivän Suomessa. Loput kolme artikkelia ovat hajahuomioita maamme poliittisesta elämästä.

Ulkopolitiikka

Kansanvaltaisen yhteiskunnan rakentaminen on aloitettava sen ulkoisista edellytyksistä. Yhteiskunta ei voi olla kansanvaltainen, jos ulkopuoliset voimat määräävät maan asioista. Ulkopolitiikan on turvattava kansalle vapaus sisäiselle rakennustyölle. Tämä onkin ulkopolitiikan tärkein, turvallisuuspoliittinen tehtävä. Maan kansalaisille on taattava mahdollisuus itsenäisesti, oman tahtonsa ja tarpeidensa mukaisesti kansanvaltaisesti päättää maan sisäisten asioiden hoidosta. Kun tämä puoli on kunnossa, voi ulkopolitiikka ulottaa huomionsa kansainväliselle kentälle laajempiin yhteyksiin pyrkien ohjaamaan koko maailmanyhteisön kehitystä kohti oikeudenmukaisuuden ja ihmiskeskeisyyden toteutumista.

Ulkopolitiikka on aivan ratkaisevassa asemassa luotaessa edellytyksiä kansanvaltaiselle yhteiskuntakehitykselle. Myös kansanvallan näkökulmasta tarkastellen käy ulkopolitiikka sisäpolitiikan edellä.

Suomen sodan jälkeisen ulkopolitiikan tavoitteeksi on usein varsin korostetusti esitetty Suomen kansan etujen ajaminen, kansallisesta edusta huolehtiminen. Kun edellä asetin tavoitteeksi maan sisäisen päätöksenteon kansanvaltaisuuden ja itse-

näisyyden turvaamisen, halusin täsmentää ”kansallisen edun” sisältöä omasta näkökulmastani. Usein kansalliseen etuun katsotaan näet kuuluvan kaksi tärkeätä osatekijää, poliittiset ja taloudelliset näkökohdat, maan ulkoisesta turvallisuudesta ja ai-neellisesta hyvinvoinnista huolehtiminen.

Erityisen selvästi nämä kaksi osatekijää näyttäytyvät talou-dellista yhdentymistä tarkasteltaessa. Harkitessaan suhdettaan esimerkiksi Euroopan talousyhteisöön, EEC:hen on jokaisen maan punnittava taloudellisten ja poliittisten seuraamusten hy-viä ja huonoja puolia. Vakaa käsitykseni on, että kansallista etua tällaisissa tilanteissa arvioitaessa on aina ehdottoman en-sisijaisena pidettävä sitä, että maan kansalaiset kykenevät tule-vaisuudessakin itse päättämään omista asioistaan, riippumatta ulkopuolisista poliittisista ja taloudellisista tekijöistä. Tämän vuoksi tulee taloudellisten seikkojen tärkeydestään huolimatta olla toissijaisia. Useinhan toki poliittiset ja taloudelliset edut käyvät yksiin, kuten viimeaikaisessa kaupan laajentumisessa Neuvostoliittoon.

Kun Suomen rajanaapurina on toinen maailman johtavista suurvalloista, on selvää, että suhteet Neuvostoliittoon ovat ul-kopolitiikkamme ydinkysymys. Siitä riippuvat ratkaisevasti myös suhteemme muihin valtioihin. Suomen ja sen itäisen naa-purin välisten suhteiden historia on vuosisatojen mittaan koos-tunut vihollisuuksista ja sodista sekä molemminpuolisesta epä-luottamuksesta. Vasta viime sotien jälkeinen lyhyt neljännes-vuosisadan jakso on voitu elää aivan uudella pohjalla keski-näisen luottamuksen ja ystävyyden hengessä.

Tähän on päästy Suomen ulkopoliitiikan suunnanmuutoksen kautta. Tämä uusi peruslinja on vuosi vuodelta saavuttanut li-sääntyvää luottamusta niin Neuvostoliiton kuin omankin kan-samme taholta. Utta linjaansa Suomi on luonut luottaen sii-hen, ettei Neuvostoliitto ole halunnut eikä halua Suomen aluetta omakseen. Se haluaa vain varmistua siitä, ettei sen tur-

vallisuus ole Suomen suunnalta uhattuna. Ja mahtavana suurvaltana se varmasti tulee myös huolehtimaan turvallisuudesta, tavalla tai toisella. Meidän ongelmamme on löytää tähän ratkaisu, joka samalla turvaa myös Suomen itsenäisyyden. Jos me pystymme takaamaan naapurillemme sen tavoitteleman turvallisuuden, voimme parhaimmin turvata myös omat etumme.

Ulkopolitiikkamme lähtökohta on ollut oikea, sen ovat kulu-
neet vuodet osoittaneet. Valitsemaamme linjaa tiukasti ja hor-
jumattomasti noudattaen olemme voineet saavuttaa Neuvosto-
liiton luottamuksen ja samalla monin tavoin rikastuttaa kan-
samme aineellista ja henkistä elämää keskinäisen taloudellisen
ja kulttuurielämän alalla tapahtuneen kanssakäymisen avulla.
Tälle ystävällisten naapuruussuhteiden kehittämiseksi on lujan
ja pysyvän perustan luonut maittemme välinen ystävyys-, yh-
teistyö- ja avunantosopimus, idänsuhteittemme vankka kivijal-
ka, jonka voimassaoloaika vastikään jatkettiin 20 vuodella.

Edellä mainitussa YYA-sopimuksessa on onnistuneella taval-
la kyetty sovittamaan yhteen Neuvostoliiton ja Suomen turval-
lisuustarpeet ja oman maamme riippumattomuus. Sen johdan-
nossa on nimenomaisesti mainittu Suomen pyrkimys pysytellä
suurvaltojen välisten eturistiriitojen ulkopuolella. Tätä on jos-
kus kutsuttu puolueettomuutemme magna chartaksi, peruskir-
jaksi. Puolueettomuuslinjamme on vähitellen saanut tunnustus-
ta osakseen myös johtavissa länsivalloissa, mistä syystä Suo-
men kansainvälinen asema on entisestään vahvistunut. Samalla
Suomi on puolueettomuutensa pohjalta ja sen asettamissa ra-
joissa kyennyt valvomaan etujaan esimerkiksi aikaisemmin
mainitun taloudellisen yhdentymisen jatkuessa Euroopassa.

Suomen sodan jälkeinen ulkopolitiikka on saavuttanut hyvin
tavoitteensa; se on turvannut meille itsenäisyyden sisäisissä
asioissamme sekä laajentanut liikkuma-alaamme suhteessa kan-
sainvälisiin kysymyksiin.

”Kuta suurempi luottamus vallitsee Suomen ja Neuvostoliiton välillä, sitä laajempi liikkumavapaus Suomella on suhteessaan muihin valtioihin”, on presidentti Kekkonen todennut. Tätä liikkuma-alaa olemmekin viisaasti käyttäneet paitsi omien etujemme ajamisessa myös pyrkiessämme kansainvälisissä kysymyksissä omalta osaltamme kohti pysyvää rauhantilaa sekä yleisten ihmisoikeuksien toteutumista maailmassa.

Hyvistä tuloksista huolimatta on virallinen ulkopoliittikkamme saanut niskaansa ajoittain ankaraakin arvostelua. Aluksi arvostelu oli lähtöisin pääasiallisesti molemmista äärisuunnista, sittemmin lähinnä eri puolueisiin lukeutuvista oikeistopii-reistä. Yhteistä näille arvostelijoille on ollut se, ettei ulkopoliittisen ajattelun pohjana ole suinkaan ollut kansamme etuihin perustuva viileä asioiden tarkastelu, vaan vanhoihin asenteisiin tai ideologisiin näkökohtiin nojaava tunneperäinen asennoituminen.

”Samaten kuin maailmankatsomukselliset sympatiat voivat johtaa liioiteltuun myötätuntoon jotakin vierasta maata kohtaan, samaten voi henkilön tuntema antipatia jotakin ulkovaltiota kohtaan synnyttää hänessä suhtautumistavan, joka oman maan intressejä silmälläpitäen ei ole maalle hyödyllinen”, on Pekka Peitsi kirjoittanut.

Ulkopoliittikkaamme arvostelevat oikeistolaiset korostavat usein omaa isänmaallisuuttaan ja pitävät puolestaan varsinkin ulkopoliittikan virallista johtoa epäisänmaallisena. Tällaiset väitteet osoittavat, ettei niiden esittäjä ole kyennyt punnitsemaan järkevästi mielipiteitään. Eikö isänmaallisuutta ole kansamme etujen vilpityn ja voimakas ajaminen? Ja eikö ulkopoliittikkamme ole todellakin erinomaisesti täyttänyt tämän tehtävän? Paasikiven—Kekkonen linjan tukeminen sekä sanoissa että teoissa on siten parasta isänmaallisuutta.

Tällaisia harhautuneita mielipiteitä tapaa onneksi nykyään entistä harvemmin. Useimmiten ne jäävät vain asianomaisen

yksityisajatteluksi, vaikka eräät puolueet näyttävätkin ainakin joillakin alueilla vaalityössään tavoittelevan itselleen hyötyä näistä asenteista. Tätä valitettavampaa on se, että monet Kokoomuksen äänenkannattajat sekä eräät muodollisesti riippumattomat, mutta käytännössä kokoomuksen äänenkannattajina esiintyvät lehdet ovat linjaltaan enemmän tai vähemmän avoimesti virallista ulkopolitiikkaamme vastustavalla kannalla. Kokoomus puolestaan näyttää hiljaisesti hyväksyvän äänenkannattajiensa kirjoittelun, sillä puolue ei muistaakseni koskaan ole sanoutunut irti minkään äänenkannattajansa mielipiteistä. Käsien levittely ja selittelyt siitä, etteivät lehdet ole kokoomuksen omistamia eikä puolue voi niihin vaikuttaa, eivät tunnu kovin uskottavilta. Äänestäjien keskuuteen jäävä tietynlainen epäselvyys puolueen linjasta on tietysti puolueelle eduksi: se voi kerätä virallisen ulkopolitiikkamme vastustajien suosion lehdistön avulla, kun taas puolueen virallisilla kannanotoilla hankitaan ääniä Paasikiven—Kekkonen linjaa tukevien keskuudessa. Samaa taktiikkaa, joskin paljon kömpelömmiin, toteuttaa myös Suomen maaseudun puolue.

Lähinnä nuoren vasemmiston keskuudessa on puolestaan viime vuosina käyty ulkopolitiikkamme kimppuun ”uuden ulkopolitiikan” tai ”edistyksellisen ulkopolitiikan” nimikkeiden alla. Vaikka nämä arvostelijat ilmoittavatkin yleensä lukeutuvansa Paasikiven—Kekkonen linjan kannattajiin, eivät he rakenna ajatteluaan niille perusteille, joilta Paasikiven—Kekkonen linjan ulkopoliittinen ajattelu lähtee. Ymmärtääkseni Paasikiven—Kekkonen linjan perusajatus on, että Suomen ulkopolitiikan ensisijainen ja ylivoimaisesti tärkein tehtävä on Suomen kansan etujen turvaaminen. Kuten pääministeri Karjalainen on huomauttanut, on puolueettomuuspolitiikka tärkein välineemme tämän tehtävän hoitamisessa. Muita tavoitteita voidaan ulkopolitiikallamme antaa vain, jos se on tätä ensisijaista tavoitetta loukkaamatta mahdollista.

Paasikiven—Kekkonen linjan asenteellinen peruslähtökohta on vahva, jalat maassa seisova todellisuuden taju, jolta pohjalta johtopäätökset tehdään. Tämä realismi näkee muun muassa sen, että samalla tavalla kuin Suomen ulkopoliitiikan tavoitteena on kansamme etu, samalla tavalla myös muut maat tavoittelevat ulkopoliitikassaan omia etujaan. ”Kaikissa olosuhteissa on jaksettava muistaa, että jokainen valtakunta ajattelee ensi sijassa omaa kansallista etuaan, joka on sille tärkeämpi kuin maailman parantaminen jonkin poliittisen uskonkappaleen leviättämisen avulla”, muistuttaa Pekka Peitsi.

Vain näiden perustotuuksien varaan voidaan ymmärtääkseni rakentaa kestävä ulkopoliittinen linja, jonka pysyvyyteen myös muut maat voivat luottaa.

Varsinkin nuorison keskuudesta kuuluneet vaatimukset uudesta ulkopoliitikasta ovat sikäli ymmärrettäviä ja jopa hyväksyttäviä, että niiden taustalla on nuorten herkkää mieltä loukkaava karu todellisuus: nälkä ja puute, sodat ja riisto. Pahinta lienee sittenkin paatunut välinpitämättömyys näiden ihmiskunnan kipeimpien ongelmien edessä. Nuorten luonteenpiirteisiin kuuluva ehdoton oikeudentaju ja malttamaton mieli vain valittavasti suistavat ajatukset helposti väärille raiteille, jotka eivät vie nopeimmin haluttuun päämäärään, jos vievät sinne lainkaan.

Erityisen vakava ajatusharhautuma on parina viime vuonna nopeasti levinnyt väkivallan hyväksyminen ja jopa sen jonkinlainen romanttinen ihannoiti. Tämä kauhea ajattelu toivottavasti häviää yhtä nopeasti kuin se syntyikin. Maailmanhistorian aikana on riittävän monta kertaa yritetty saattaa väkivalloin asiat haluttuun järjestykseen.

Ulkopoliitikamme perustotuudet sivuuttava sinisilmäinen idealismi voi luultavasti useimmin vain loukata omaa asiaamme auttamatta niitä, jotka apua tarvitsevat. Kansallisen etum-

me vastainen toiminta vie vielä usein pohjaa pois ihmiskunnan paremman tulevaisuuden pitkäjänteiseltä rakentamiselta. Onhan toki meidänkin kannaltamme ensisijaisen tärkeää, että rauhantomainen yhteistyö lisääntyy kansojen välillä ja järkiperäinen, väkivallasta vapaa maailmanjärjestys saadaan aikaan. Tämä rakennustyö kuuluu olennaisena osana Paasikiven—Kekkonen linjaan. Mutta tämänkin toiminnan täytyy lähteä olemassaolevista realiteeteista ja omista mahdollisuuksistamme. Paasikiven mielitoteamus — kaiken viisauden alku on tosiasiajn tunnustaminen — on jatkuvasti paikkansapitävä.

Vaikeinta minun on ollut ymmärtää niitä kannanottoja, joiden mukaan Suomen ulkopolitiikan tai ulkomaankauppapolitiikan tehtävänä olisi suppeiden tai laajempien ryhmätujen ajaminen. On jotenkin omituista, että samat ihmiset, jotka syyttävät ulkopolitiikan johtoa teollisuuden etujen ajamisesta, vaativat samaan hengenvetoon harjoitettavan ns. työväenluokan ulkopolitiikkaa.

Ulkopolitiikan ja kauppapolitiikan lähtökohtana tulee olla maan etujen valvominen kokonaisuutena. Toinen kysymys on sitten se, miten taloudellinen hyöty ja haitat kansalaisten kesken jaetaan. Meidän ei missään tapauksessa tule ummistaa silmiämme siltä tosiasialta, että kauppapoliittisilla toimilla on miltei poikkeuksetta vaikutusta myös maan sisäiseen tulonjakoon. Mutta tämä on nimenomaan maan sisäinen, sisäpoliittinen kysymys. Ja mitä enemmän kauppapoliittisin toimin pystytään hankkimaan sisäpoliittisella taistelulla jaettavaa, sen parempi.

Esimerkiksi taloudellisesta yhdentymisestä puhuttaessa korostetaan usein teollisuutta suosivan ja työväenluokan etuja ajavan politiikan välistä ristiriitaa. Mielestäni tämä ristiriita on sellaisenaan melko vähäinen ja suurelta osin näennäinen. Suurin ristiriita on löydettävissä integraatiosta hyötyvissä elinkeinoissa tai yrityksissä toimivien ja siitä kärsivissä elinkei-

noissa tai yrityksissä toimivien välillä — olivatpa he sitten työntekijöitä tai työnantajia.

Kun maan sisäisesti harkitaan yhdentymisen mahdollisesti tuoman taloudellisen hyödyn jakautumista, on tärkeää pitää huolta siitä, ettei hyöty kasaudu yksille, rasisukset toisille elinkeinoaloille. Samoin on ehdottomasti pidettävä huolta siitä, etteivät kehitysalueet joudu yhdentymisestä kärsimään.

Kannanmäärittely tapahtumassa olevaan yhdentymiskehitykseen edellyttää ulkopoliittikan periaatteellisista tavoitteista lähtevää perusteellista harkintaa. Tämä tarkastelu johtaa väistämättä niihin yhteiskunnallisten näkemysten välisiin eroihin, joita olen edellä laajemminkin tarkastellut.

Taloudellisen yhdentymisen tavoitteena on lisätä mukana olevien maiden yhteenlaskettua taloudellista tehokkuutta. Euroopan yhdentymisen lähtökohdaksi on usein esitetty pyrkimys turvata Euroopan taloudellinen ja poliittinen riippumattomuus Yhdysvalloista. Mutta vaikka yhdentymisen ja sen tavoitteena oleva taloudellisen tehokkuuden lisääminen esitetäänkin väliinään Euroopan itsenäisyyden turvaamiseksi, lienevät taloudellisen tehokkuuden arvot poliittisten johtajien mielissä keskeisellä sijalla. Euroopasta, jolla silloin tarkoitetaan vain Länsi-Eurooppaa, halutaan tehdä maailmaan neljäs taloudellinen supervaltta Yhdysvaltojen, Neuvostoliiton ja Japanin rinnalle.

Taloudellisten tavoitteiden kohottaminen kaikkea hallitsevaksi merkitsee samalla muiden tavoitteiden jättämistä taka-alalle. Yhdentymisen merkitsee väistämättä taloudellisen päättävällän osittaista siirtoa pois omilta kansallisilta päätöksentekijöiltä. Useimmiten se merkitsee myös poliittisen päättävällän luovuttamista, kuten EEC:ssä on tapahtumassa. Integraation perusajatus sotii siten voimakkaasti desentralistisia ja kansanvaltaisia tavoitteita vastaan. Se sotii myös puolueettomutta vastaan: kuinka sellainen maa voisi väittää olevansa

puolueeton, joka ei enää itse päättäisi omista asioistaan. Vaikka taloudellista integraatiota toteutetaankin maanosassamme koko maapalloa ajatellen desentralistisin perustein, itsenäisen Euroopan puolesta, se on periaatteessa vastenmielinen kehitysuunta.

Mutta taloudellinen integraatio etenee nopeasti täysin meistä riippumatta. Meidän on määriteltävä kantamme siihen. Tämän kannanmäärittelyn on tapahduttava Paasikiven—Kekkonen linjan mukaisesti. Puolueettomuuspolitiikka asettaa ne yleiset puitteet, joiden rajoissa me voimme pyrkiä saamaan itsellemme sen taloudellisen hyödyn, mikä yhdentymisestä voi olla saata- vissa ja estämään ne menetykset, joita se saattaisi aiheuttaa. Ehdottomana lähtökohtana on pidettävä sitä, että turvaamme tässä kehityksessä kansallemme mahdollisuuden itsenäisesti päättää omista asioistaan, myös talousasioista. Nämä edellytykset sulkevat ehdottomasti pois sen mahdollisuuden, että Suomi liittyisi talousyhteisöön jäsenenä tai assosioituneena jäsenenä. Puolueettomuuspolitiikka tukee tässä kysymyksessä keskusta- laista aatteellista valintaa. Ellei puolueettomuutemme estäisi Suomen EEC:hen liittymistä, ajaisi ilmeisesti oikeisto ja osa vasemmistosta meitä innokkaasti EEC:n jäseneksi.

Samalla kun valvomme etujamme yhdentyvillä Länsi-Euroo- pan markkinoilla, meidän on ehdottomasti voitava jatkuvasti kehittää meille varsin edullista idänkauppaa. Tällöin on tutkit- tava mahdollisuudet yhteistyöhön myös sosialististen maiden talousyhteisön, SEV:n kanssa.

Pohjoismainen yhteistyö on monessa suhteessa hyvä esimerk- ki siitä, millaista kansojen välisen yhteistoiminnan tulisi olla. Pohjoismaat muodostavat erään kaikkein pisimmälle integroi- tuneen alueen maailmassa, eikä tämä yhentyminen ole suin- kaan rajoittunut vain talouteen. Kaikki sen saavutukset perus- tuvat käytännön tarpeisiin. Tämä yhteistyö ei rakennu min- kään ylikansallisten elinten sanelemiin päätöksiin, vaan kaikes-

ta yhteistyöstä ovat asianomaiset valtiot voineet ja jatkuvasti voivat päättää täysin itsenäisesti.

Euroopan talousyhteisö toimii kuitenkin toisenlaisten periaatteiden mukaisesti, joille me emme voi mitään. Pitämällä tiukasti kiinni puolueettomuuden ja kansanvaltaisuuden edellytysten säilymisestä voimme kuitenkin pyrkiä turvaamaan kaupalliset etumme laajentuvan EEC:n kanssa. Mutta meidän ei ole syytä luovuttaa taloudellisten arvojen tähden vähääkään kansallemme kuuluvaa taloudellista tai poliittista päätäntävaltaa ulkopuolisille. Muutoin ei yhteiskuntamme kehitys voi tulevaisuudessa vastata kansamme tahtoa, vaikka sisäiset oloimme olisivat kuinka kansanvaltaiset.

Keskustalainen yhteiskuntajärjestelmä

Yhteiskunnan kansanvaltaisuuden kannalta on yhteiskuntajärjestelmällä olennainen merkitys, vaikka yhteiskunnan valtaraakteet eivät vielä sinänsä takaa, että kansanvalta myös käytännössä toteutuisi. Suomen yhteiskuntajärjestelmä on rakenteeltaan sosialistisen ja kapitalistisen järjestelmän välimuoto, jota on usein kutsuttu sekataloudeksi tai puitetaloudeksi. Tällaisen yhteiskunnan perusrakenne täyttää ymmärtääkseni paremmin kansanvallan vaatimukset kuin puhtaasti sosialistinen tai puhtaasti kapitalistinen yhteiskunta.

Sosialistisen yhteiskunnan heikkoutena on se, että taloudellisen vallan kiinteä liittäminen valtion hallinto- ja suunnittelu-järjestelmään paisuttaa valtion hallintokoneiston tavattoman laajaksi ja raskassoutuiseksi. Tällaisessa laajassa hallintojärjestelmässä on vahva luontainen taipumus vallan keskittymiseen organisaation huipulle, mikä merkitsee kansanvallan heikkene-mistä.

Kapitalistisessa yhteiskunnassa taas valta pyrkii keskitty-

mään talouselämän käsiin, joka todellisuudessa määrää päällinjoiltaan yhteiskunnan kehityksen. Puhtaasti kapitalistisessa järjestelmässä poliittinen valta on alistettu taloudelliseen valtaan, sillä politiikka toimii suureksi osaksi talouselämän rahoituksen turvin. Myöskään kapitalistisessa yhteiskunnassa ei kansanvalta toteudu.

Suomalaisessa puitetaloudessa on voitu sopivasti yhdistää molempien yhteiskuntajärjestelmien hyvät puolet toisiinsa pitämällä poliittinen ja taloudellinen valta erillään, mutta turvaamalla yhteiskunnan riittävät vaikutusmahdollisuudet myös talouselämän kehitykseen. Eräs tae vallan säilymisestä kansan edustavilla elimillä on puoluetuki, joka vähentää puolueiden riippuvuutta talouselämän tahdosta. Ehdottomana vaatimuksena on pidettävä sitä, että kansa viime kädessä asettaa myös talouselämän tavoitteet ja valvoo sen toimintaa.

Talouselämän ohella myös muut yhteiskunnan etupiirit pyrkivät voimakkaasti vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon. Erityisesti on maassamme viime vuosina kasvanut työmarkkinajärjestöjen vallanhalu, joka ajoittain selvästi ulottuu niiden varsinaisen toimintapiirin ulkopuolelle. Silloin kun etujärjestöt määräävästi puuttuvat poliittisille päätöksentekijöille selvästi kuuluviin asioihin, tekevät ne päätöksiä asioista, joista niillä ei ole mitään vastuuta. Kun voimakkaimmat etujärjestöt usein edustavat suhteellisen hyvätuloisia piirejä, merkitsee järjestövallan kasvu vallan siirtymistä koko kansaa edustavilta elimiltä suhteellisen hyvinvoiville etupiireille. Järjestövallan kasvun kielteiset vaikutukset näkyvät muun muassa eläkepolitiikan kehityksestä, johon palaan tuonnempana. Voimakkaidenkin etujärjestöjen tulee tuntea siinä mielessä vastuuta kokonaisuudesta etteivät ne ryhdy liiaksi laajentamaan toimintapiiriään.

Kun lopullinen valta yhteiskunnan kehityksestä pysytetään kansanvaltaisesti valituilla päätäntäelimillä, riippuu kansanvallan toteutuminen itse hallinnon kansanvaltaisuudesta.

Hallinnon kansanvaltaisuudella on kaksi osittain toisiinsa kytkeytyvää pääedellytystä: hallinto-organisaation suppeus ja hallinnossa toteutettu desentralisaatio, vallan hajautus mahdollisimman alhaiseen hallintoportaaseen. Nämä edellytykset kytkeytyvät sikäli toisiinsa, että suurissa organisaatioissa desentralisaation toteuttaminen on hyvin vaikeaa. Kaikissa organisaatioissa havaittava vallan keskittyminen organisaation huipulle on sitä voimakkaampaa mitä suuremmasta organisaatiosta on kysymys. Tästä syystä on meilläkin vältettävä sitä kehitystä, että yhä uusia taloudellisia ja muita toimintoja siirretään suoranaisesti valtion hoidettaviksi useimmiten vedoten siihen, että yhteiskunnan on saatava vaikutus- ja valvontamahdollisuudet kyseiselle alalle. Nämä välttämättömät vaikutusmahdollisuudet voidaan tavallisesti turvata muutoinkin kuin ottamalla asiat valtion hoidettaviksi, mikä puolestaan johtaisi vallan keskittymiseen ja virkavaltaisuuden lisääntymiseen.

Kansanvaltaisuuden toteuttamiseksi on koko ajan pyrittävä siirtämään kaikki tehtävät päätettäväksi mahdollisimman lähelle niitä ihmisiä, joita päätökset koskevat — alueellisille ja paikallisille päätäntäelimille. Tämä desentralisaation, vallan hajautuksen vaatimus perustuu tavallaan nykyisin toisessa yhteydessä usein käytettyyn iskulauseeseen ”tieto on valtaa”. Yhteiskunnan kehityksen kannalta oleellisen tiedon jakaantuminen määrää samalla pitkälle kuinka todellinen valta yhteiskunnassa jakaantuu. Jos päätöksenteko tapahtuu kaukana äänestäjästä monimutkaisesti valittujen henkilöiden välityksellä, muodostuu äänestäjän ja hänen puolestaan päätöksiä tekevän välille tiedon kuilu. Tämä kuilu on sitä pienempi mitä lähemmäksi äänestäjää päätös vedetään.

Olennainen osa kuilun muodostumiseen on siinä, ettei ihminen kovin helposti ota vastaan tietoa hänelle etäisistä asioista, vaikka sitä olisi saatavillakin. Sen sijaan ihminen kiinnostuu ja haluaa tietoa asiasta, jonka hän tuntee läheisesti häntä kosket-

tavan, ja johon hän tuntee voivansa vaikuttaa. Yhteiskunnallisen tiedon jakautuminen mahdollisimman laajalle antaa kansalaisille riittävän valmiuden kansanvallan tarjoamien vaikutusmahdollisuuksien hyväksikäyttöön.

Ihmisten kiinnostus nimenomaan lähiympäristönsä kehityksestä on usein nähty kielteisesti nurkkakuntaisuutena, joka estää näkemästä laajempia kokonaisuuksia ja tuntemasta vastuuta koko ihmiskunnan ongelmista. Omat kokemukseni puhuvat toista. Laajimmin kansainvälisistä ja kansallisista kysymyksistä perilläolevia ihmisiä olen tavannut niiden joukosta, joiden oma toimeentulo pakottaa päivittäin ponnistelemaan lähimmän elinympäristönsä asioiden hoitamiseksi. Yhteiskunnallinen tietämättömyys ei asu syrjäseuduilla, kuten usein kuulee väitettävän, vaan pääkaupungin kaduilla ja taloudellisesti hyvinvoivilla maaseutualueilla — niillä alueilla, joilla lähimmän elinympäristön asioiden hoito on ihmisille usein etäinen ja toisarvoisen asia.

Olen naisin epäkohta Suomen hallintojärjestelmässä sen kansanvaltaisuutta arvioitaessa on epäilemättä kansanvaltaisen päätöksenteon puuttuminen maakunnan tasolta. Tästä syystä monet sellaiset asiat, jotka parhaimmin soveltuisivat maakunnan tasolla ratkaistaviksi, on pakko päättää maan pääkaupungissa tai sitten jättää ne lääninhallituksen virkamiesten ratkaistaviksi, joilla ei ole toiminnassaan edes kansanvaltaista valvontaa. Maakuntaitsehallinnosta on käyty kiistaa jo yli sadan vuoden ajan, mutta siitä huolimatta huomattavat poliitikot ja puoluehedit saattavat levittää sellaisia tyrmistyttäviä käsityksiä, että maakuntaitsehallinnon toteuttaminen kaventaisi kansanvaltaa.

Maakuntaitsehallinnon on periaatteessa mahdollista saada tehtäviä kolmelta tasolta: kuntainliitoilta, lääninhallituksilta ja valtion keskushallinnolta. Kunnilta siis siirrettäisiin pois vain sellaisia toimintoja, jotka ovat liian laaja-alaisia hoidettavaksi

yhden kunnan puitteissa, ja jotka on tähän asti hoidettu kuntainliittojen avulla. Kuntainliittoja on jokaisessa maakunnassa kymmeniin nouseva määrä, sillä kukin kuntainliitto hoitaa vain yhtä tehtävää. Kuntainliittojen rajat menevät myös alueellisesti ristiin. Kuntainliittohallinnossa kansanvalta toteutuu perin huonosti eikä siinä ilmeisesti myöskään ole riittäviä edellytyksiä asiantuntemuksen käyttämiseen päätöksenteon apuna. Ainakin omassa maakunnassani Lapissa kuntainliittohallinnosta on kehittynyt kunnanjohtajahallinto: kunnanjohtajat ovat yleensä kunnista liittovaltuustojen ja -hallitusten jäseninä. Kunnanjohtajat päättävät maakunnan asioista. Joka tapauksessa kuntalaisen mahdollisuudet vaikuttaa kuntainliittojen avulla hoidettaviin asioihin ovat olemattomat, kun ne tuntuvat olevan usein olemattomat jopa kunnanvaltuuston jäsenilekin.

Kuntainliittojen avulla nyt hoidettavien asioiden hoito tulisi nykyistä selvästi kansanvaltaisemmaksi, jos ne siirrettäisiin välittömällä vaaleilla valittavien maakuntavaltuustojen tehtäviksi. Samalla kunnallinen itsehallinto elpyisi ja vahvistuisi, kun kunnat vapautettaisiin niitä suuresti rasittaneista "ylikunnallisista" tehtävistä. Maakunnanvaltuustoja vaaleilla valittaessa äänestäjät voisivat nähdä maakunnan asiat yhtenä kokonaisuutena ja valita eri vaihtoehtojen välillä. Maakunnanvaltuustosta muodostuisi maakunnan ihmisiä tasapuolisesti edustava elin, joka voisi ottaa maakunnan kansanvaltaisen kehittämisen tehtäväkseen. Myös asiantuntemuksen hyväksikäytön kannalta maakuntaitsehallinto olisi nykyistä parempi vaihtoehto, sillä nykyisten suppeiden kuntainliittojen hallinnossa luottamusmiesten on vaikea käyttää hyväkseen riittävästi asiantuntijapua.

Toisen tehtäväryhmän muodostavat ne asiat, joiden hoito voitaisiin siirtää lääninhallitukselta maakuntaitsehallinnolle. Sellaisia ovat muun muassa koulutoimi ja sosiaalhallinto,

mutta ennenkaikkea maakunnansuunnittelu. Tällä hetkellä alueellisesta suunnittelusta maakuntaportaassa vastaavat seutukaavakuntainliitot ja lääninhallitukseen sijoitetut suunnittelu- virkamiehet. Maakunnan toimintojen suunnittelu on käytännössä lääninhallituksen virkamiesten vastuulla, sillä seutukaavoittajat eivät yleensä ole juuri toiminnalliseen suunnitteluun voineet puuttua. Maakunnan ihmisten tulevaisuutta siis ratkaisevilta osin suunnitellaan virkamiestyönä lääninhallituksessa ilman kansanvaltaista tavoitteenasettelua ja valvontaa. Maakuntaitsehallinto antaa mahdollisuudet maakunnan ihmisille kansanvaltaisesti päättää maakunnan tulevasta kehityksestä, etenkin, jos maakuntahallinnon toimivalta on riittävän yleinen.

Kolmannen asiaryhmän maakuntaitsehallinto voi saada niistä tehtävistä, jotka maakuntaitsehallinnon syntyessä on mahdollista siirtää keskushallinnosta alemmalle tasolle.

Minun on ollut mahdotonta löytää mitään perustetta niille usein esitetyille väitteille, että maakuntaitsehallinto jotenkin kaventaisi kansanvaltaa. Näiden väitteiden takana täytyy olla joko karkeita väärinkäsityksiä tai sitten niiden esittäjä haluaa peittää todelliset ajatuksensa ja tarkoitusperänsä virheellisten väittämien taakse. Erityisen paljon maakuntaitsehallinnon epäkansanvaltaisuutta on korostettu sosialidemokraattien taholta, jotka enemmän tai vähemmän avoimesti ovat vastustaneet eri perustein maakuntaitsehallinnon toteuttamista. Viime aikoina sdp on ollut itse asialle myötämielinen, mutta vaatii loputtomiin uusia selvityksiä. Edes periaatepäätöstä jonkinlaiseen maakuntaitsehallintoon siirtymisestä he eivät ole valmiit nykyisten tietojen pohjalta tekemään. Sosialidemokraattien ohella on väliportaan hallinnon kansanvaltaistamista vastustettu lähinnä kokoomuksen piirissä. Tosin molempien puolueiden piirissä on myös maakuntaitsehallinnon kannattajia.

Maakuntaitsehallinnon ohella tärkeimpiin aluehallinnon uu-

distuksiin kuuluu alemmanasteisen kunnallisen itsehallinnon luominen ns. kunnallispiirihallinnon muodossa. Suurin kunnallispiirihallinnon tarve on epäilemättä suurimmissa kunnissa, lähinnä kaupungeissa, joissa kaikki päätöksenteko on kaukana ihmisistä. Alemmanasteinen kunnallinen itsehallinto voisi päättää kunnan osa-alueiden kehityksestä mm. kaavoituksen avulla. Eri kaupunginosissa asuvilla ihmisillä pitäisi olla mahdollisimman pitkälle menevä päätäntävalta esimerkiksi sen suhteen, mitä alueelle rakennetaan ja kuinka paljon. Erityisen kipeästi tämä tarve ilmeni, kun Helsingin kaupunginvaltuusto päätti vastoin itähelsinkiläisten miltei yksimielistä tahtoa sijoittaa Valmetin uutta sijoituspaikkaa hakevan telakan koko Itä-Helsingin viihtyvyydelle tärkeälle luonnonkauniille alueelle. Myös maalaiskunnissa alemmanasteisen kunnallishallinnon tarve on lisääntynyt. Erityisesti kuntauudistuksen toteutuminen korostaa tätä tarvetta, sillä suurenevissa kunnissa ihmisten vaikutusmahdollisuudet eittämättä vähenevät. Kunnallispiirihallinnon toteuttaminen kuntauudistuksen rinnalla ehkä helpotaisi omalta osaltaan kuntauudistuksen toteuttamistuskia.

Edellä käyttämäni sanontaa "tieto on valtaa" käytetään useimmiten kuvaamaan asiantuntijoiden merkityksen ja vallan kasvua yhteiskunnassa. Asiantuntijoiden hallussa oleva tieto antaa heille mahdollisuuden, jos he sitä haluavat, vaikuttaa ratkaisevalla tavalla luottamusmiesten tekemiin päätöksiin. Usein asiantuntijat vaikuttavat ratkaisuihin itse sitä edes tiedostamatta, omasta mielestään puolueettomana asiantuntijana toimien. Asiantuntijat ovat usein varsin kapeasti yhteiskuntaa tuntevia. He ovat useimmiten peräisin ylemmistä yhteiskuntaluokista, eivätkä siten riittävästi tunne kaikkien väestöpiirien oloja. Eri koulutusvaiheissa heidät on erotettu jo varhaisessa vaiheessa "tavallisista" lapsista ja nuorista, mikä entisestäänkin etäännyttää heidän ajatusmaailmaansa kansan tarpeista ja mielipiteistä. Koulutuksessa he taas ovat sisäistäneet oman tie-

teenalansa lähtökohdat ja ajattelutavan. Tyypillisenä esimerkkinä voi mainita kansantaloustieteilijät, jotka miltei poikkeuksetta hyväksyvät yhteiskuntapolitiikan päämääräksi mahdollisimman suuren taloudellisen kasvun. Usein asiantuntijat ovat siis kansan tarpeista vieraantuneita, eri väestöpiirien oloja heikosti tuntevia ja omalle alalleen rajoittuneita, mistä syistä heidän arvomaailmansa poikkeaa "tavallisten" ihmisten arvomaailmasta. Siksi asiantuntijoiden vallankäyttöön sisältyy kansanvallan kannalta suuria vaaroja. Kansaa edustavien luottamusmiesten olisi kyettävä pitämään todellinen ja lopullinen valta käsissään, muutoin ei yhteiskunta kehity kansanvaltaisesti, ihmisten tahdon mukaan.

Hallinnon alemmilla tasoilla, missä päätetään kokonaisuuden kannalta merkitykseltään toisarvoisista asioista, ja missä kansanvaltainen valvonta on helpommin järjestettävissä, tällä kysymyksellä ei ole niinkään suurta merkitystä, mutta valtion hallinnossa tuntuu teknokratian, asiantuntijavallan kouran voimakas ote. Erityisen voimakkaan aseman valtion päätöksenteossa ovat saaneet talousasiantuntijat. Tämä on käytännössä näkynyt muun muassa siinä, että valtiovarainministeriön vaikutusvalta on valtionhallinnossa vuosi vuodelta kasvanut ja siitä on tullut eräänlainen yliministeriö. Samalla myös yhteiskuntasuunnittelu on käytännössä tiukasti kytketty valtiovarainministeriön yhteyteen. Koska valtiovarainministeriön myötävaikutusta tarvitaan kaikissa valtiontaloutta sivuavissa asioissa, määräävät ministeriön korkeiden virkamiesten kannanotot hyvin pitkälle sen mitä poliitikot, siis hallitus, päättävät. Valtion tulo- ja menoarvion avulla ministeriön virkamiehet voivat varsin paljon viedä kehitystä haluamaansa suuntaan, mikä on usein toinen kuin kansan valitsemien luottamusmiesten haluama suunta. Talousasiantuntijat etsivät kaiken aikaa taloudellisesti edullisimpia ratkaisuja, jotka eivät suinkaan ole aina ihmisten kannalta parhaimpia

vaihtoehtoja. Poliitikot taas pyrkivät aina hakemaan sellaisen ratkaisun, jonka kansa hyväksyy, jota kansa pitää parhaimpana. Toisaalta poliitikkojen tulee tehdä päätöksensä riittävään asiantuntemukseen nojaten ja uskaltaa joskus toimia kansan mielipiteen vastaisestikin, jos tosiasiat sitä edellyttävät. Kansan mielipide nimittäin ei aina perustu riittävään tosiasioiden tuntemukseen. Virheellisille perusteille rakentuva päätös taas joutaisi monta kertaa aivan muuhun kuin haluttuun päämäärään. Poliitikko, joka vain haastelee ”kentän mielipiteitä” ja toimii valitsijakunnan usein tunteenomaisten reaktioiden varassa, toteuttaa huonosti kansanvaltaa.

Teknokratian kasvun kannalta vaarallisimman ilmiön, valtiovarainministeriön vallan kasvun rajoittamiseksi olisi tehtävä kaikki mahdollinen. Eräs sopiva keino olisi se, että talouspoliittinen suunnittelu kuten muukin yhteiskuntapoliittinen suunnittelu kytkettäisiin nykyistä kiinteämmin kokonaisvaltaisesti yhteiskuntaa tarkastelemaan kansanvaltaiseen valvontaan. Tämä olisi mielestäni parhaimmin toteutettavissa pitämällä suunnittelu lähellä hallituksen päämiestä, valtioneuvoston kansliassa. Tällöin valtiovarainministeriön näkökannat eivät liiaksi vaikuttaisi suunnittelun tavoitteenasetteluun. Valtiovarainministeriön asennoitumista kuvastaa eräiden sen virkamiesten huoli siitä, että suunnittelun kytkeminen valtioneuvoston kansliaan antaisi poliitikoille mahdollisuuden sotkeutua suunnitteluun!

Teknokraattisia piirteitä on tietysti nähtävissä myös eri hallinnonhaarojen sisällä. Esimerkkinä voi mainita vaikka tieviranomaiset, jotka ovat yleisistä aluepoliittisista pyrkimyksistä huolimatta ryhtyneet ilmeisen tietoisesti jarruttamaan syrjäseutujen puutteellisten tieolojen parantamista, vaikka hallitus on pitänyt näiden töiden suunnittelua tärkeänä myös työllisyyden hoitamiseksi ja kehitysaluepoliittisista syistä. Tällaisia piirteitä on nähty monien muidenkin viranomaisten kohdalla. Useat vi-

rastot ovat ottaneet alueellisessa toiminnassaan ohjenuoraksi joko tilastomiesten laatimat väestöennusteet tai sitten kehitysalueiden neuvottelukunnassa laaditun kehityspisteverkosto-suunnitelman. Kun kukin viranomainen omalta osaltaan pitää näitä lukuja ohjenuoranaan, on varmaa, että ennusteet toteutuvat: kehitysalueet ja maaseutu tyhjenevät. Kuinka siellä voi kukaan asua, jos tieolot jätetään hoitamatta ja asuntoja ei rakenneta, kouluista puhumattakaan. Alenevat väestötilastot ja kehityspisteverkoston ovat virkamiehet ottaneet toimintansa pohjaksi aivan omin päin poliittisten voimien tahdon vastaisesti.

Virkakoneiston vallan kasvu on tehnyt välttämättömäksi sen, että kansanvaltaiset voimat voivat kontrolloida myös virkamiesten toimintaa. Käytännössä valvonta on toteutettavissa mm. siten, että virkakoneisto on tärkeimmiltä osiltaan avoimen poliittinen noudattaen mahdollisimman tasapuolisesti poliittista jakautumaa. Käsitys puolueettomasta asiantuntijasta ja virkamiehestä pitäisi vähitellen haudata: jokaisella virkamiehellä on omat asenteet, jotka vaikuttavat hänen toimintaansa. Erilaisissa tehtävissä näiden asenteiden merkitys on tietysti hyvin erilainen. Koko virkakoneiston politisoiminen ei ole tarpeen eikä suotavaakaan. Kysymys on vain riittävän poliittisen valvonnan aikaansaamisesta.

Keskustapuolueella on ilmeisesti melko yleisesti levinnyt sellainen maine, että se on kahminut itselleen kaikki tärkeät virat. Tämä väittäjä ei valitettavasti pidä paikkaansa. Näkyviä virkoja puolueemme jäsenillä kyllä on hallussaan, mutta nämä paikat eivät ole useinkaan asiallisesti tärkeitä. Toisaalta alimpien virkojen täyttämiseen ei keskustapuolueella ole ollut tois-taiseksi riittävää mielenkiintoa.

Tähän mennessä sosialidemokraatit ovat määrätietoisimmin lähteneet hoitamaan nimityspolitiikkaansa alimmista viroista lähtien. Tämän tuloksena heillä onkin melkoinen yliote monilla

hallinnonhaaroilla. Voimakkaimmin tämä ilmenee koko taloushallinnossa sekä sosiaalishallinnossa. Ylivoimaisesti tärkeimmällä taloudellisen suunnittelun ja hallinnon alalla keskustapuolueella ei sen sijaan ole juuri lainkaan sananvaltaa.

Vaikka hallintojärjestelmämme kansanvaltaisuus onkin yhteiskuntakehitykseen keskeisesti vaikuttava seikka, eivät ihmiset yleensä koe hallintokysymyksiä kovin tärkeiksi, sillä ne eivät juuri välittömästi kosketa heitä. Olennaisempaa ihmisten jokapäiväisen elämisen kannalta on kansanvallan toteuttaminen hänen lähimmässä ympäristössään, ennenkaikkea työpaikoilla ja kouluissa. Yritysdemokratian ja kouludemokratian toteuttaminen antavat ihmisille mahdollisuudet välittömään vaikuttamiseen oman lähiympäristön kehittämiseksi turvallisiksi ja viihtyisäiksi. Kysymys on sellaisen hallinnollisen muodon löytämisestä, jonka avulla työnantaja ja työntekijä, opettaja ja oppilas voidaan saada keskinäiseen yhteistyöhön. Yritysdemokratiassa ja kouludemokratiassa on ennenkaikkea kysymys yrityksen ja koulun toiminnan rakentamisesta kansanvaltaisen yhteistyöhengen varaan. Tässä suhteessa vasemmistolaisen suhtautuminen yritysdemokratiaan on heille hieman pulmallinen asia. Koko vasemmiston ajatteluhan rakentuu opille työn ja pääoman ristiriidasta.

Yleensäkin kansanvallasta puhuttaessa on syytä muistaa, että kansanvallan muodot eivät yksin riitä, olennaista on myös kansanvallan sisältö ja henki: ihmisten kyky, halu ja mahdollisuudet vaikuttaa elinympäristönsä kehitykseen.

Alueelliseen tasa-arvoon

Alueellinen eriarvoisuus on nykyisessä muodossaan viime sotien jälkeisen ajan ilmiö. Meidän maassamme siihen ryhdyttiin

kiinnittämään tarpeellista huomiota vasta 60-luvun alussa, jolloin asetettiin valtion komitea selvittämään kehitysalueiden ongelmia. Erityiset kehitysalueet ovat olleet meillä voimassa runsaan viiden vuoden ajan. Kehitysalueet eivät ole kuitenkaan kyenneet riittävästi vähentämään alueellista eriarvoisuutta. Tätä eriarvoisuutta syventävät voimat ovat suuret.

Pohjimmiltaan alueellisen eriarvoisuuden syntyemisessä on kysymys siitä, että meneillään olevassa rakennemuutoksessa saavana puolena olevien elinkeinojen — teollisuuden ja palveluelinkeinojen — piiriin syntyvät työpaikat keskittyvät alueellisesti eteläiseen ja läntiseen Suomeen, missä sekä luontaiset että yhteiskunnan luomat talouselämän liiketaloudelliset edellytykset ovat yleensä paremmat kuin kehitysalueilla. Ennen kuin ryhdyn käsittelemään elinkeinojen sijoittumiseen liittyviä seikkoja, mitkä ovat luonnollisesti kehitysalueiden kannalta ydinkysymyksiä, lienee paikallaan muutamain sanoin selvittää elinkeinoelämän alueellisen keskittymisen seurauksia kehitysalueilla.

Alueellisen eriarvoisuuden ydin on aineellisten ehtojen erilaisuus valtakunnan eri osa-alueilla. ”Tämä alueellinen perusristiriita sisältää kaksi keskeistä, yhdensuuntaisesti vaikuttavaa tekijää: työn epätasainen jakautuminen ja työstä saatavan korvauksen epätasainen jakautuminen”, sanoi presidentti Kekkonen avatessaan vuoden 1970 valtiopäivät. Samassa yhteydessä hän kutsui alueellista eriarvoisuutta aikapommiksi, joka ensi sijassa valtiovallan toimenpitein voidaan purkaa.

Kehitysalueilla pysyviä työpaikkoja on kovin vähän saatavissa yritysten sijoittuessa pääosin muille alueille. Ainoat saatavissa olevat ansiotyöt ovat usein satunnaisia, huonosti palkattuja ja usein nimenomaan työllisyyden hoitamiseksi järjestettyjä. Maa- ja metsätalous tarjoaa kehitysalueilla toimeentulon monille ihmisille, mutta siitä saatava tulo sivuansioilla lisättynäkin jää tavallisesti yleiseen ansiotasoon verrattuna al-

haiseksi. Työn vähäisyyden ja siitä saatavan korvauksen alaisuuden vuoksi henkeä kohti lasketut tulot kehitysalueilla ovat selvästi alhaisemmat kuin teollistuneilla alueilla.

Koska useimmissa kehitysalueiden kunnissa ei ole veroa maksavia teollisuus- tai muita yrityksiä veroäyrimäärää lisäämässä, joutuvat vähävaraiset kuntalaiset keskenään kantamaan kunnan verotaakan. Laki velvoittaa kunnat järjestämään niiden väestön varallisuudesta olennaisesti riippumatta asukkailleen osapuilleen samat palvelukset. Valtio puolestaan maksaa näiden palvelusten järjestämisestä aiheutuneisiin kustannuksiin kaikille kunnille prosentuaalisesti laskien suurinpiirtein saman suuruiset valtionavustukset. Tästä syystä äärimmäisen niukan kin palvelutason järjestäminen kohottaa monien kehitysaluekuntien veroäyriin lähelle kahtakymmentä penniä. Kehitysalueiden köyhissä kunnissa siis keskimääräistä varattomammat ihmiset maksavat keskimääräistä selvästi enemmän palveluksista, joiden määrä ja laatu ei alkuunkaan vastaa teollistuneiden alueiden palveluksia. Köyhyyden entistä enemmän alueellinen luonne on tehnyt kunnallishallinnosta alueellista eriarvoisuutta lisäävän tekijän. Koska kehitysaluekunnassa on riittävästi työtä tarjolla, muuttaa suuri osa sen työkykyisimmästä väestöstä muualle työn hakuun. Muuttohaluja tuskin vähentää kotikunnan heikko kunnallinen palvelutaso ja kohtuuton verorasitus. Myös yksityinen palvelutaso on kehitysalueiden kunnissa yleensä heikko. Ihmisiä on vähän ja heillä on käytettävissään varoja vain kaikkein välttämättömpiin tarpeisiin, mistä syystä vain välttämättömien peruspalvelusten järjestäminen on mahdollista. Kulutuskykyisimmän väestön poismuutto kaventaa entisestäänkin asiakaspohjaa ja heikentää palvelutasoa.

Parhaassa työiässä olevan väestön poismuutto vähentää myös veroäyrien määrää ja lisää samalla painetta veroäyriin hintaan. Kunnallisenkin palvelutason pitäminen edes ennallaan

on työlästä väestön ja veroäyrimäärän vähetessä. Parhaassa työiässä olevan väestön väheneminen aiheuttaa sen, että ikärakenteen vanhetessa jäävät kasvavat sosiaalimenot yhä kapenevan aktiiviväestön vastattaviksi.

Alhaiset tulot, heikko palvelutaso ja korkea verotus eivät kuitenkaan ole ainoat seikat, joiden vuoksi kehitysalueiden ihmiset tuntevat itsensä syrjityiksi. Vähäisillä puhtailla tuloillaan he saavat asuinpaikastaan johtuen maksaa monista ostamistaan hyödykkeistä enemmän kuin rintamaiden ihmiset. Sähköstä kuluttajat maksavat kehitysalueella monessa tapauksessa noin kaksi kertaa enemmän kuin suurkulutusalueiden ihmiset, vaikka kehitysalueet ovat sähkön ylituotantoalueita. Nestemäisten polttoaineiden hinta on syrjäseuduilla useita pennejä korkeampi kuin etelässä. Myös monien kappaletavaroiden hintaan on lisätty rahtikustannukset ostajan maksettaviksi.

Entä sitten kehitysalueiden nuoret? Heidän kannaltaan avainkysymys on koulutus; onko sitä saatavana, ja onko heillä taloudellisia mahdollisuuksia koulunkäymiseen. Useissa tapauksissa vastaus molempiin kysymyksiin on ollut kieltävä. Varsinkin suurimpien ikäluokkien tultua koulutuksen piiriin koulutuspaikkoja on ollut riittämättömästi. Toisaalta vanhemmilla ei ole ollut useinkaan taloudellisia edellytyksiä maksaa lasten koulukustannuksia, jotka pitkien matkojen vuoksi ovat olleet normaalia korkeammat. Jo ammattikoulua käydäkseen on nuoren ollut usein välttämätöntä asua toisella paikkakunnalla. Muiden osalta taas usein matkakustannukset ovat lisänneet koulutuskustannuksia.

Jotkut ovat kuitenkin saaneet koulutusta ja heidän asemansa on tyydyttävä. Kohtuullisesti palkattua ja arvostettua työtä on ollut saatavissa — kunhan on muuttanut jollekin teollistuneelle paikkakunnalle, usein oman maakunnan ulkopuolelle.

Koulutusta vaille jääneiden kohtalo ei ole sen sijaan kadehdittava. Työn puutteessa he ovat joutuneet muuttamaan pois

kotipaikkakunnaltaan. Ammattitaidottomina he ovat joutuneet tyytymään kaikkein heikoimmin palkattuihin töihin, joista saava palkka ei riitä turvaamaan inhimillistä toimeentuloa elinkustannuksiltaan kalliissa kaupungissa. Kehitysalueiden maaseudun koulutusta vaille jääneet nuoret muodostavatkin tämän hetken todellisen proletariaatin — yhdessä pientä kotitilaa viljelevien vanhempiensa kanssa.

Alueellisesta eriarvoisuudesta puhuttaessa tarkoitetaan tavalisesti vain kehitysalueiden ihmisten aseman jälkeenjääneisyyttä suhteessa teollistuneiden alueiden ihmisiin. Mutta alueellista eriarvoisuutta on olemassa myös toiseen suuntaan. Ruuhka-alueiden nopea kasvu tuo tullessaan vaikeita yhteiskunnallisia ongelmia. Väestön kasvaessa Helsingin ympäristökunnissa vuosittain lähes kymmenellä prosentilla ei asuntotuotanto hyvinkään järjestettynä kykene tyydyttämään tämän alueen nopeasti kasvavaa asuntojen tarvetta. Asuntoja on rakennettava mahdollisimman nopeasti sinne minne se suinkin on mahdollista, mistä syystä ruuhka-alueen yhdyskuntasuunnittelu ei pysty riittävästi ohjaamaan kehitystä. Ruuhka-alueesta tulee epäviihtyisä. Viihtymättömyyttä lisää se, että voimakkaan ja sattumanvaraisen rakentamisen vuoksi liikenneongelmat kasvavat vuosi vuodelta. Liikennesuunnittelu joutuu vain paikkailemaan sattumanvaraisen kehityksen luomia pahimpia pullonkauloja. Ja tämä kaikki tulee satumaisen kalliiksi. Joillakuilla ihmisillä on se käsitys, että joillakin toimenpiteillä voitaisiin ratkaista pääkaupunkiseudun asuntopula ja liikennevaikeudet riippumatta suuresta väestönkasvusta. Minä en siihen usko. Nämä ongelmat kyetään hallitsemaan vain hillitsemällä Helsingin seudun väestönkasvua. Vain siten voidaan ihmisiä varten rakentaa väljiä, viihtyisiä ja toimivia yhdyskuntia.

Ruuhka-alueenkin ongelmat ovat ennen muuta vähävaraisten ihmisten ongelmia. Köyhimmät ihmiset asuvat epäonnistuneissa lähiöissä tai slummiutuvissa kaupunginosissa keskikau-

pungilla. He kärsivät eniten myös liikenneongelmista, koska he joutuvat usein asumaan kaukana keskustasta liikenteellisesti vaikeilla suunnilla. Heillä ei ehkä koskaan ole myöskään varaa matkustaa maaseudulle virkistäytymään. Vähävarainen ruuhka-alueen asukas on tukalan ympäristönsä vanki. Alueellisella eriarvoisuudella on monta ulottuvuutta.

Edellä olen lähestynyt kehitysalueongelmaa lähinnä alueellisen eriarvoisuuden ongelmana, jollaisena useimmat ihmiset ainakin kehitysalueilla sen kokevat. Mutta monille ihmisille kehitysalueongelma ilmenee myös yhteiskunnan epäkansanvaltaisuutena: taloudelliset ja sosiaaliset olot pakottavat muuttamaan pois kehitysalueelta. Alueellinen eriarvoisuus on vain väline, jonka avulla ihmiset vastoin tahtoaan ohjataan asumaan alueille ja paikkakunnille, joilla he eivät haluaisi asua. Pohjimmaisena onkin yhteiskunnan epäkansanvaltaisuus kehitysalueiden ihmisten kannalta. Yhteiskunta ei joko halua tai sitten se ei kykene määräämään omasta alueellisesta kehityksestään.

Yhteiskunnan alueellisen kehityksen epäkansanvaltaisuuden ongelman on nostanut esiin meneillään oleva elinkeinorakenteen muutos. Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa useimmat ihmiset itse omistivat oman yrityksensä, maatilan, ja myös määräsivät tätä yritystä koskevista asioista. Näin miltei jokainen ihminen kykeni itse melko tavalla määräämään minne hän loi oman työpaikkansa ja minne hän asettui asumaan. Teollistuvassa yhteiskunnassa yhä useamman ihmisen toimeentulo on riippuvainen yrittäjästä, jonka palveluksessa hän on. Yrittäjät määräävät, minne uudet työpaikat syntyvät. Näin on käynyt mahdolliseksi, että yrittäjä ei luo uusia työpaikkoja sellaiselle alueelle, jolla ihmiset asuvat ja haluavat asua.

Yrittäjiä ei kiinnosta se, missä ihmiset haluavat asua, heitä kiinnostaa useimmiten vain yrityksen kannattavuus ja oma mukavuus. Yrittäjän pyrkimys sijoittaa yrityksensä paikkakunnal-

le, jolla se liiketaloudellisesti laskien tuottaa mahdollisimman paljon voittoa, johtaa yritystoiminnan kasautumiseen niille suppeille alueille, joilla yritystoiminnan edellytykset ovat kaikkein parhaimmat. Yritystoiminnan kasaantumisalttiutta lisää se, että itse kasaantumisesta näyttää olevan yrityksille pelkääntään hyötyä. Yhteiskunta vastaa näet muuttoliikkeen aiheuttamista varsin suurista kustannuksista.

Yhteiskunnan on tietysti tarkasteltava alueellista kehitystä laajemmasta näkökulmasta kuin yritykset. Sen kannalta on olennaista yritysten kansantaloudellinen kannattavuus, joskaan sekään ei saa olla aina ratkaiseva. Kaikki ei ole rahassa mitattavissa.

Eri ihmiset ovat lähinnä erilaisista arvostuksista johtuen eri mieltä aluekehityksestä. Varsin yleisesti etenkin kokoomuksen ja sosialidemokraattien piirissä on viime vuosina korostettu mahdollisimman voimakasta taloudellista kasvua tärkeimpänä yhteiskuntapolitiikan päämääränä. Tämän ajattelutavan mukaan Suomen kansalla ei ole varaa sijoittaa varojaan sellaisiin liiketaloudellisesti usein heikkotuottoisiin sijoituksiin, joita kehitysalueille on suunnattu. Nämä varat olisi pitänyt sijoittaa sellaisiin tuottaviin investointeihin, joilla taloudellista kasvua voidaan ylläpitää mahdollisimman voimakkaana. Katsotaan näet muutoin maamme taloudellisen kilpailukyvyn heikkenevän.

Tällainen teknokraattinen ajattelutapa tuntui olevan valtiollan erityisessä suojeluksessa viime vaalikauden lopulla. Tuon kauden talouspoliittista linjaa kutsutaan Suomen maa-seudulla ja kehitysalueilla koivistolais-linamolaiseksi talouspolitiikaksi. Se oli numeroiden valossa kaunista, mutta se johti käytännössä lisääntyvään pahoinvointiin nimenomaan kehitysalueilla. En suinkaan väitä, että se taloudellinen kriisi, jonka kourissa kehitysalueet viime vaalikaudella elivät, olisi ollut vii-

me vaalikauden politiikan syytä. Se oli pitkäaikaisen sääntelemättömän kehityksen tulosta. Pahimpina kriisivuosina olisi vain valtiiovallan johdolta edellyttänyt hieman lämpimämpää ja ymmärtävämpää otetta näiden asioiden hoidossa. Kylmät puheet ja mitääntekemättömyys eivät juuri rohkaise vaikeuksien keskellä kamppailevaa ihmistä.

Toinen lähestymistapa koko yhteiskunnan ongelmiin näkee taloudellisen kasvun vain eräänä välineenä ensisijaisten tavoitteiden toteuttamisessa. Näitä ensisijaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi tasa-arvoisuuden lisääminen, henkisen ja aineellisen turvallisuuden lisääminen sekä kansanvaltaisen yhteiskuntakehityksen turvaaminen. Taloudellinen kasvu on vain eräs väline näiden tavoitteiden toteuttamisessa. Äärimmillen vietyinä teknokraattinen kansantuloajattelu on jopa ristiriidassa edellä mainittujen tavoitteiden kanssa. Suhtautuminen kehitysaluepolitiikkaan on perimmältään arvovalinta: pidetäänkö yhteiskunnan aineellista tehokkuutta tärkeämpänä kuin alueellista tasa-arvoisuutta sekä ihmisten turvallisuutta ja viihtyvyyttä. Olemmeko valmiit tinkimään taloudellisesta tehokkuudesta tasa-arvoisuuden hyväksi?

Asiaa voidaan kuitenkin tarkastella toisenlaisestakin näkökulmasta: onko loppujen lopuksi mahdollisimman suuren taloudellisen kasvuprosentin tavoittelu pitkällä tähtäyksellä puhtaasti aineellisestikaan ajatellen järkevää. Monet seikat viittaavat nimittäin siihen, ettei kansantulolaskelma olekaan oikea mittari arvioimaan yhteiskuntapolitiikkamme aineellisen kehityksen onnistumista. Eräs sen perusvirheistä on, ettei elinympäristön saastumista ole siinä otettu vähentävänä tekijänä lainkaan huomioon. Päinvastoin, jo tapahtuneen saastumisen aiheuttamat kustannukset näyttävät lisäävän taloudellista toimeliaisuutta ja kasvattavat siten kansantuloa. Toisaalta suuri kansantulon kasvu ilmeisesti on omiaan kasvattamaan aineellista eriarvoisuutta yhteiskunnassa. Pyrkiessämme siis taloudel-

lista kasvua kiihdyttämällä hankkimaan varoja köyhien auttamiseen me kenties teemme lisää köyhiä.

Kansantulon kasvun kannalta on samantekevää, rakennetaanko vajaalla neljällä miljoonalla markalla kilometri moottoritietä Helsinkiin, vai rakennetaanko näillä varoilla pysyviä työpaikkoja kehitysalueelle. Kerrannaisvaikutukset huomioonottaen saattaa näyttää kansantuloa tarkasteltaessa jopa edullisemmalta rakentaa ruuhka-alueiden moottoriteitä kuin kehitysalueiden pysyviä työpaikkoja.

Nämä muutamit esimerkit osoittavat, ettei kansantulolaskelma ilmeisesti anna oikeaa kuvaa aineellisen hyvinvointimme lisääntymisestä, henkisestä hyvinvoinnista puhumattakaan. Saattaa hyvinkin olla, että oikeaa laskutapaa soveltaen saavutetaan tulos, jonka mukaan aineellisen hyvinvointimme lisääntymisen ja oikeudenmukaisen jakaantumisen kannalta onkin viisaampaa pyrkiä alueellisesti mahdollisimman tasapainoiseen kehitykseen. Monet uskovat asioiden näin olevan — myös muualla kuin Suomessa. Uuden kansantulon laskentatavan kehittäminen olisi siinä mielessä hyvin tärkeää, että sen avulla me voisimme saada kehitysaluepolitiikan kannattajiksi sellaisetkin ihmiset, jotka tuijottavat sokeasti kansantulokehitykseen ja pitävät kansantulon nopeaa kasvua yhteiskuntapolitiikan tärkeimpänä päämääränä.

Tämänhetkisten tietojen varassa toimittaessa suhtautuminen kehitysaluepolitiikkaan kuitenkin jää arvovalinnaksi, jossa päätöksentekijöiden on valittava erilaisten yhteiskuntapolitiittisten päämäärien välillä: nähdäänkö taloudellinen kasvu välineenä henkisen ja aineellisen hyvinvoinnin lisäämisessä vai nähdäänkö se teknokraattien tapaan itseisarvoisena tavoitteena.

Vasemmistolaiset esittävät usein, että kehitysalueongelman syntyminen ja olemassaolo on kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän syytä ja tarjoavat siis tähänkin pulmaan ratkaisuksi so-

sialismia. Tämä käsitys on virheellinen. Kehitysalueongelma ei suinkaan ole mikään yhteiskuntajärjestelmäkysymys, vaan päätöksentekijöiden arvostuskysymys, kuten jo aiemmin totesin. Jos jokin kansa edustajiensa kautta asettaa yhteiskuntapolitiikan päämääräksi mahdollisimman suuren taloudellisen kasvun tai suuremman taloudellisen kasvun kuin kilpailevissa maissa, aiheutuu tästä kehitysedellytyksiltään heikkojen alueiden taantumisen ja tuotannon kasaantuminen niille alueille, joilla yritysten toiminta on taloudellisinta. Sosialistisetkin maat näyttävät valitettavasti omaksuneen tuotantoideologisen ajattelutavan, mikä väistämättä johtaa alueellisiin kehityseroihin.

Se että joissakin sosialistisissa maissa on ryhdytty hyvinkin tehokkaisiin kehitysaluepoliittisiin toimenpiteisiin, ei ilmeisesti johdu arvojen ja päämäärien erilaisuudesta, vaan siitä, että mahdollisimman suuren tehokkuuden saavuttamiseksi on ollut tarpeen houkutella ihmisiä asumaan alueilla, joilla he muutoin eivät asuisi. Useinhan olosuhteiltaan vaikeilla alueilla on huomattavia luonnonrikkauksia tai sitten näillä alueilla on sotilaallista merkitystä. Sama näkökohta on ollut tärkeänä perusteena myös monien kapitalistimaiden kehitysaluepolitiikassa.

Yhteiskunnan tahto pyrkiä alueellisten kehityserojen ja alueellisen eriarvoisuuden poistamiseen ei siis riipu yhteiskuntajärjestelmästä, vaan on päätöksentekijöiden arvovalinta. Mutta kysymys on paitsi tahdosta myös keinoista vaikuttaa yhteiskunnan alueelliseen kehitykseen. Onko meillä nykyisissä oloissa riittävät mahdollisuudet ohjata elinkeinoelämän alueellista kehitystä? Ja onko sosialistinen yhteiskunta tässä suhteessa omaamme parempi?

Sosialistinen valtiojärjestelmä antaa ainakin teoriassa varsin hyvät mahdollisuudet kehitysaluepolitiikan harjoittamiseen, sillä valtiojohto voi periaatteessa määrätä myös yhteiskunnan alueellisesta kehityksestä. Käytännössä törmätään kuitenkin epäilemättä samoihin vaikeuksiin, jotka pienoiskoossa ovat

nähtävissä omassakin suunnittelu- ja hallintotoiminnassamme.

Suunnittelun tavoitteita asetettaessa tulisi eri alueiden erikoisolosuhteiden ja -edellytysten sekä kunkin alueen väestön tahdon olla määräävänä. Keskittyneessä hallintokoneistossa tämä käy huonosti päinsä. Edellä totesimme, että sosialistisen valtion päätöksenteko on keskittyntä.

Toinen vaikeus on itse suunnitelmien laatimisessa ja niiden toteuttamisessa. Kuinka hyvin suunnittelua valvovat ja päätöksiä toimeenpanevat virkamiehet kykenevät valtavissa organisaatioissa valvomaan alaistensa toimintaa, kun jo Suomen mitasuhteissa virkakoneisto pystyy aika tavalla vaikuttamaan yhteiskunnan kehitykseen? Puolueettomia virkamiehiä ei kai ole sosialistisissakaan hallintojärjestelmissä vaan jokainen ihminen toteuttaa toiminnassaan omaa maailmankatsomustaan.

Vaikka sosialistisessa suunnittelutaloudessa pitäisi teoriassa olla täydelliset mahdollisuudet toteuttaa alueellisen tasa-arvoisuuden ja kansanvaltaisuuden tavoitteita, eivät mahdollisuudet siis ilmeisesti käytännössä ole aivan yhtä täydelliset.

Ennenkuin ryhdymme tarkemmin käsittelemään Suomessa käytettävissä olevia kehitysaluepolitiikan keinoja, lienee syytä tarkastella hieman kehitysaluepolitiikan tavoitteita.

Useimmiten kehitysaluepolitiikalle mainitaan kaksi vaihtoehtoista tavoitetta, tehokkuus- ja tasaisuustavoite. Edellisen tavoitteen mukaan toimittaessa kehitysaluepolitiikalle annetaan oma tehtävänsä yhteiskunnan kokonaistehokkuuden lisäämisessä. Tällöin on pyrittävä laskemaan kuinka paljon ja mitä tuotantoa sekä kuinka paljon ihmisiä kehitysalueilla kannattaa pitää. Liika tuotanto ja liiat ihmiset siirretään niille alueille, joilla pääomasijoitukset tuottavat paremmin. Tehokkuustavoitteen mukainen väestötavoite on ilmeisesti huomattavasti nykyistä väestöpohjaa alhaisempi. Jos tehokkuuteen pyrkivässä kehitysaluepolitiikassa otetaan riittävästi huomioon kansanta-

loudellinen kannattavuus, lähenee tämän perustavoitteen mukainen väestötavoite kehitysalueiden nykyistä väkilukua.

Tasaisuustavoitteen ajatuksena on taata kaikille ihmisille asuinpaikasta riippumatta likipitäen tasaveroiset henkiset ja aineelliset elinehdot. Tasaisuustavoitteen henkeen kuuluu myös se, että kukin ihminen voi asua siellä missä hän haluaa. Tasasuhtaisuustavoitteeseen sisältyy siis kansanvaltatavoite. Tällä tavoin tasaisuustavoitetta täsmentäen voisi kehitysaluepolitiikan tavoitteeksi asettaa sen, että jokainen ihminen voisi mahdollisimman vapaasti valita asuinpaikkansa ja saada siellä tasaveroiset henkisen ja aineellisen toimeentulon edellytykset verrattuna maan muissa osissa asuviin ihmisiin.

Milloin maan eri osissa asuvat ihmiset ovat tasa-arvoisia, on tietysti varsin vaikeasti määritettävissä. Meillä kaikilla on yleensä taipumus luulla, että juuri me olemme johonkin toiseen ryhmään nähden huonommassa asemassa. Mieli-pide-eroja lisää se, että ihmisillä on yleensä täysin riittämättömät tiedot muiden ihmisten olosuhteista. Tasa-arvoisuuden täsmentäminen jää kansaa edustavien elinten vaikeaksi tehtäväksi. Kehitysalueiden ihmisten kannalta tähän sisältyy melkoinen riski, sillä enemmistö päätöksentekijöistä on peräisin teollistuneilta alueilta. Tästä syystä onkin esitetty ajatuksia syrjäalueiden poliittisen voiman lisäämisestä suhteessa teollistuneiden alueiden poliittiseen voimaan.

Suomen kehitysaluepolitiikkaa luotaessa ei ole juuri keskusteltu sen tavoitteista. Näin on ollut pakko tehdä, sillä tavoitteista voitaisiin kiistellä loputtomiin. Kehitysalueille on ollut tärkeintä se, että joihinkin toimenpiteisiin on nopeasti voitu ryhtyä eri poliittisten ryhmien eri syistä oltua siihen valmiita.

Myös suhtautumisessa kehitysaluepolitiikkaan on nähtävissä selvä jakautuma aatteellisiin ryhmiin. Kokoomuksen ja sosialidemokraattien taholta on kehitysaluepolitiikassa korostettu ennenkaikkea tehokkuusnäkökohtia, mistä syystä nämä ryhmät

ovat kannattaneet lähinnä kasautumiskehitystä myötäilevää ja vain sen haittavaikutuksia lievittävää kehitysaluepolitiikkaa. Ruotsissa sikäläisten sosialidemokraattien vaikutuksesta on toteutettu puhdaspiirteisesti tehokkuusnäkökohtiin nojaavaa teknokraattista aluepolitiikkaa. Vasta viime aikoina, kun Pohjois-Ruotsin tyhjeneminen on aiheuttanut työvoimapulaa Ruotsille elintärkeissä kaivos- ja metsätöissä, on Ruotsissa havahduttu harjoittamaan todellista kehitysaluepolitiikkaa. Asenteet ja tavoitteet eivät kuitenkaan ole muuttuneet, vaan on todettu, että kasaantuminen ei olekaan taloudellisesti järkevää.

Keskustapuolueen ja myös kansandemokraattien taholla on tarkasteltu kehitysaluekysymyksiä lähinnä kehitysalueilla asuvien ihmisten kannalta ja nähty kehitysalueongelma alueellisen eriarvoisuuden ongelmana. Tästä syystä nämä ryhmät ovat korostaneet kehitysaluepolitiikassa tasaisuustavoitteita.

Useimmissa maissa kehitysaluepolitiikkaa suunniteltaessa on kiinnitetty huomiota ennen muuta kehitysalueiden elinkeinoelämän yksipuolisuuteen. Onhan kehitysalueilla yleensä huomattavasti keskimääräistä vähemmän työpaikkoja teollisuuden ja palveluelinkeinojen piirissä. Kehitysalueiden yleisen jälkeenjääneisyyden on katsottu johtuvan nimenomaan siitä, ettei näillä alueilla ole riittävästi yritystoimintaa. Kansantalousmiesten käsityksen mukaan, joiden käsissä kehitysaluepolitiikan suunnittelu on ollut, yritystoiminnan virkistäminen kehitysalueilla poistaa näiden alueiden muutkin pulmat luodessaan alueelle taloudellista toimeliaisuutta. Kansantalousmiehen näkökulmasta katsoen kehitysalueiden ongelma on siinä, että taloudellinen kasvu näillä alueilla on taantunut. Kasvua taas luodaan yritystoiminnan avulla.

Näiden ajatuskulkujen kautta on eri maissa päädytty alkuvaiheessa puhtaasti yrityskeskeiseen ja nimenomaan teollisuusyrityskeskeiseen kehitysaluepolitiikkaan. Suomessa kehitysaluepoliittisen suuntauksen määräsivät ilmeisesti lähinnä ulko-

maiset esikuvat. Karjalaisen I hallituksen asettaman kehitysaluekomitean esitysten pohjalta säädettiin kaksi yritystoiminnan tukemislakia, investointiluottolaki ja verohuojennuslaki. Kehitysaluekomiteassa esiintyi kyllä myös avarakatseisempia mielipiteitä, sillä komitean puheenjohtaja maaherra Martti Miettunen piti välttämättömänä, että mukaan otetaan myös maa- ja metsätalous. Kuinka paljolta vahingolta olisikaan vältytty, jos Miettusen mielipiteille olisi jo tuolloin annettu arvoa.

Ensimmäiset kehitysalue lakimme astuivat voimaan vuoden 1966 alussa. Tämän jälkeen kehitysaluepolitiikan jatkuva kehittäminen annettiin kehitysalueiden neuvottelukunnan tehtäväksi. Neuvottelukunnassa valmistui vuonna 1969 laaja mietintö, jonka johdosta lakeja vuoden 1970 alusta hieman muutettiin. Oleellisilta osiltaan ne jäivät ennalleen.

Kehitysalue neuvottelukunnan vuoden 1969 mietintö oli keskittynyt niin sanotun kasvukeskusajattelun ympärille, jota tuolloin pyrittiin lähinnä sosialidemokraattien taholla pitämään yllä. Tämäkin ajattelu on ulkomaista perua.

Kehityspolitiikan ajatuksena on suunnata kehitysalueetki ennalta valittuihin kasvukeskuksiin, koska tällöin arvellaan saatavan kehitysalueiden talouselämä mahdollisimman tehokkaaksi. Kehityspolitiikan tavoite — keskusten vahvistaminen — on oikea. Kehitysalueillakin epäilemättä tarvitaan voimakkaita keskuksia etelän keskusten vastapainona. Keinona kasvupolitiikka on epäonnistunut. Kehitysalueiden ja koko maamme ongelma ei nimittäin ole siinä, etteikö yritystoiminta kasaantuisi keskuksiin. Ongelmana on pikemminkin se, että yritystoiminta pyrkii liiaksi kasaantumaan suurimpien keskusten läheisyyteen ja nimenomaan Etelä-Suomeen. Kehitysaluepolitiikan tehtävänä yritystoiminnan sijoittumisen suhteen on estää yritysten kasaantuminen teollisuus-Suomen keskuksiin. Tällöin yrittäjälle jää vapaus valita se kehitysalueiden

keskuksista, joka on hänelle edullisin. Kokemuksesta tiedämme, että useimmat yrittäjät pyrkivät suurimpiin keskuksiin, mutta myös niille, jotka pitävät maaseutua parhaana sijaintipaikkana on tarjottava samat edut kuin keskuksissa. Joidenkin keskusten pakostakin melko mielivaltainen valinta erityistoi-
menpiteiden kohteeksi ei ole järkevää.

Edellä mainitussa mietinnössään Kehitysalueiden neuvottelukunta esitti seikkaperäisen selvityksen kehitysalueiden keskusverkostosta. Käytännön toimenpiteitä ei kuitenkaan sen pohjalta ehdotettu, sillä todettiin kovin vaikeaksi valita kehitettävät keskuksat. Perusteiltaan pettävä kasvukeskuslinja näyttää kuitenkin käytännössä otetun toimenpiteiden pohjaksi aivan kuten Kehitysalueiden neuvottelukunnan pääsihteeri Lahikainen ennakkoon ehdotti Kajaanissa 23. 7. 1968 pitämässään esitelmäsä:

”Poliittisesti näyttää tällä hetkellä mahdottomalta nimetä tietty verraten suppea määrä keskuksia erikoisten kehittämistoimenpiteiden kohteiksi tuleviksi kasvukeskuksiksi. . . Ainoalta mahdollisuudelta tuntuukin olla virallisesti nimeämättä kasvukeskuksia ja ruveta valtion rakennus- ja sijoittamispolitiikassa suosimaan kasvukeskuksiksi epävirallisesti nimettyjä keskuksia. Vastaavasti voitaisiin yksityisten yritysten sijaintipaikan ohjaamiseen tähtäävien toimenpiteiden soveltamisessa asettaa etusijalle nämä keskuksat. Johonkin tämän tyyppiseen käytäntöön on pakko mennä, jos maassamme harjoitettavaan kehitysaluepolitiikkaan halutaan saada terää ja halutaan päästä edes tyydyttäviin tuloksiin.”

On tietysti aivan luonnollista, että mm. monet valtioval-
lain investoinnit on suunnattava tarkoituksenmukaisen keskus-
verkon syntymistä silmälläpitäen. Täysin epävirallisen selvityk-
sen käyttäminen toiminnan pohjana ilman poliittisten elinten
päättöksiä on kuitenkin kovin arveluttavaa varsinkin kun kas-
vupisteverkostosta pidetään liian tiukasti kiinni. Yritystoimin-

taan kohdistuvien toimenpiteiden osalta on viisainta säilyttää nykyinen linja, jonka mukaan eri suuruiset keskuukset sekä varsinainen maaseutu ovat etujen suhteen samanarvoisessa asemassa.

Kehitysalueiden neuvottelukunta ei siis löytänyt mitään viisastenkiveä. Mietinnössä tosin käsiteltiin laajasti erilaisia teoreettisia keinoja kehitysalueiden elinkeinoelämän tukemiseksi, mutta mihinkään ehdotuksiin ei päädytty.

Kehitysaluerahaston perustamisesta kiisteltiin neuvottelukunnassa ankarasti. Suoritettussa äänestyksessä äänet menivät tasan ja puheenjohtajana toimineen ministeri Linnamon ääni ratkaisi: kehitysaluerahastoa ei esitetty perustettavaksi. Asiasta käytiin vielä eduskunnassa sitkeä taistelu, jossa kehitysalueet hävisivät.

Vasta viime vaalien jälkeen on kehitysaluepolitiikassa päästy nykyaikaisille raiteille. Karjalaisen II hallituksen ohjelman pohjaksi otettiin laaja-alainen kehitysaluepoliittinen näkemys. Yritystoiminnan osalta sovittiin toimenpiteiden piiriä laajennettavaksi koskemaan kaikkia olennaisia yritystoiminnan kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä:

— Kehitysaluerahasto päätettiin perustaa.

— Ammattikoulutusta päätettiin tehostaa ottaen huomioon kehitysalueiden erityistarpeet.

— Automaattisen tietoliikenteen rakentamista päätettiin nopeuttaa.

— Kuljetus- ja sähkötariffeista päätettiin antaa helpotuksia kehitysalueille.

— Kehitysalueiden maaperän rikkauksien tutkimista päätettiin tehostaa.

— Toisaalla ohjelmassa puhutaan kunnallisen verorasituksen tasaamisesta.

Näiden lähinnä yritystoimintaan kohdistuvien toimenpiteiden lisäksi suoritettiin merkittävä kehitysaluepolitiikan alue-

laajennus: maa- ja metsätalous otettiin mukaan kehitysaluepolitiikan kokonaisuuteen. Vaikeimpia kehitysalueita varten sovittiin näet laadittavaksi erityinen maa- ja metsätalouspoliittinen ohjelma.

Nykyisen hallituksen kehitysaluepoliittinen ohjelmajulistus on nähdäkseni peruslinjoiltaan oikeaan osunut. Yritystoiminnan osalta siitä kuvastuu pyrkimys saattaa yritystoiminnan edellytykset maan eri osissa osapuilleen samoiksi kaikkien kannattavuuteen olennaisesti vaikuttavien tekijöiden osalta.

Edellistä tärkeämpi kehitysaluepoliittinen uutuus on se, että kehitysalueiden kaikki elinkeinot ja ennen muuta näillä alueilla vanhastaan tärkeät elinkeinot on otettava aluepoliittisten toimenpiteiden piiriin. Monissa maakunnissa maa- ja metsätaloudesta suoranaisesti toimeentulonsa saavia on jopa runsas kolmannes väestöstä. Kun tämän lisäksi huomattava osa muista ihmisistä saa toimeentulonsa maa- ja metsätalouden tuotteiden jalostuksen ja kaupan piirissä sekä toisaalta maatalousväestön kulutukseen perustuvasta palvelutoiminnasta, on maataloudella kehitysalueiden taloudessa aivan ratkaiseva osa. Ellei maatalouden jatkuvasta elinvoimasta pidetä huolta, putoaa muulta kehitysaluepolitiikalta pohja pois. Viime aikoina on muun muassa pääministeri Karjalainen esittänyt myös kaupan ja liikenteen ottamista kehitysaluepolitiikan piiriin. Kokonaisajatuksena on siis päästä todella kokonaisvaltaiseen kehitysaluepolitiikkaan, joka sulkee piiriinsä kaikkien kehitysalueilla olevien ja sinne saatavien elinkeinojen tehokkaan ja monipuolisen kehittämistoiminnan.

Alueellisen eriarvoisuuden poistamiseksi olisi erityisesti kehitettävä sellaisia kehitysaluepoliittisia toimenpiteitä, jotka kohdistuvat mahdollisimman suoraan kehitysalueilla asuviin ihmisiin. Tällöin tulevat ennen muuta mieleen verorasituksen alueellisen jakautuman korjaaminen sekä polttoaineiden ja sähkön hinnan tasaus.

Kunnallisen verorasituksen tasaamisen osalta on päästy jo melko pitkälle. Kuntien talouden kannalta tärkeimmän terveyden- ja sairaanhoidon valtionavustukset porrastetaan ilmeisesti ensi vuoden alusta kuntien kantokyvyn mukaan ja monien muiden valtionapujärjestelmien vastaava porrastus on suunnitteilla. Näiden toimenpiteiden ansiosta verorasitus ehkä jossain määrin kevenee köyhissä kunnissa tai ainakin veroäyrin hinnan nousu pysähtyy. Tämän uudistuksen melko vähäinen vaikutus johtuu siitä, ettei porrastus ainakaan terveydenhuollon osalta ole riittävän jyrkkä. Lakiesitysten käsittelyssä törmäsivät vastakkain toisaalta varakkaiden ja köyhien kuntien ja niiden asukkaiden edut sekä toisaalta valtiontalouden mahdollisuudet. Varakkaat kunnat ovat kyllä suostuvaisia köyhien kuntien avustusten lisäämiseen, mutta vain siten, että varat tulevat valtion pussista. Omista avustuksistaan ne eivät ole valmiit ollenaisesti tinkimään. Kun toisaalta valtion talous monien muiden kipeästi tarvittavien uudistusten vuoksi ei kestä kovin nopeaa menojen lisäystä tähän tarkoitukseen, joutuvat köyhät kunnat tyytymään melko vaatimattomaan porrastukseen. Valtaa ja voimaa on enemmän varakkailla kunnilla.

Jo tähänastisistakin toimenpiteistä kunnallistalouden alalla on eräillä tahoilla esitetty epäilyjä, että ne helpottavat liiaksi heikossa taloudellisessa asemassa olevien kuntien taloutta. Tämä pelko on turhaa, sillä köyhimpien kuntien veroäyri on ilmeisesti suoritettujen toimenpiteiden jälkeenkin selvästi keskimääräistä korkeampi. Eroja ei näillä toimenpiteillä vielä sanottavasti voitane poistaa.

Tavoitteeksi olisi sitä paitsi mielestäni otettava se, että kunnallinen verorasitus määräytyisi veroja vastaan saatavan palvelustason mukaan. Köyhissä maalaiskunnissa, joissa palvelutaso on sekä määrän että laadun puolesta selvästi heikompi kuin varakkaammissa kunnissa ja etenkin kaupungeissa, tulisi olla huomattavasti alhaisempi veroäyri kuin korkean palvelutason

omaavissa kunnissa. Nythän tilanne on päinvastoin, joten korjaamisen varaa on aika tavalla.

Edellä olen tarkastellut kehitysaluepolitiikkaa ehkä tavallista laaja-alaisemmin ja nimenomaan kehitysalueilla asuvien ihmisten kannalta. Kehitysaluepolitiikan alaa kuitenkin voidaan vieläkin laajentaa; edellä olen puhunut vain yksityiseen sektoriin kohdistuvista toimenpiteistä. Valtion omaakin toimintaa on tarkasteltava osana alueellista kehittämispolitiikkaa.

Kehitysaluepoliittisessa keskustelussa on yleensä kiinnitetty huomiota ennen muuta valtion melko laajaan omaan yritystoimintaan. Useiden valtion yhtiöiden taholta on julkisuudessa korostettu sitä, että ne ovat toiminnassaan varsin kiitettävästi hoitaneet kehitysaluepolitiikkaa. Muun muassa Outokumpu Oy kertoi uuden terästehtaan sijoituspaikasta kiistellessä suorittaneensa valtaosan sijoituksistaan kehitysalueille. Näin onkin asianlaita useissa valtion yhtiöissä, mutta ei välttämättä suinkaan sen vuoksi, että niiden johto yleensä olisi välittänyt kehitysaluepolitiikasta tuon taivaallista. Monissa tapauksissa sijoitukset on ollut pakko sijoittaa kehitysalueelle investointien luonteen vuoksi. Valtionyhtiöihän toimivat ensi sijassa voimatalouden ja perusteellisuuden alalla. Kun suurin osa parhaista vesivoimista ja useat malmiesiintymät ovat kehitysalueilla, ovat yhtiöt olosuhteiden vuoksi joutuneet investoimaan näille alueille.

Eräät viimeaikaiset tapahtumat ovat osoittaneet, ettei valtionyhtiöiden nykyinen hallintotapa turvaa ns. yleisen edun riittävää esilletuloa näiden yritysten toiminnassa. Vaikka hallintoneuvostot valitaankin lähinnä poliittisten voimien edustajista, eivät ne ole kyenneet riittävästi täyttämään niille annettua tehtävää. Ilmeisesti olisikin syytä muuttaa kauppa- ja teollisuusministeriön asemaa yhtiöiden päätöksenteossa. Yhtiöt tulisi velvoittaa riittävän ajoissa ilmoittamaan investointisuunnitelmistaan ministeriöön, jossa portaassa ja hallituksessa ym-

märtääkseni yleisen edun tulisi voida vaikuttaa asioihin. Yhtiöiden sijaan on ilmeisesti viisasta velvoittaa edelleen omassa toiminnassaan noudattamaan liiketaloudellisia periaatteita.

Myös yksityisten yritysten suurimpien investointien osalta olisi mielestäni hyvä saada aikaan jonkinlainen tiedottamis- ja neuvotteluvaikeus ennen suunnitelmien toimeenpanoa.

Mutta myös valtion suoranaishalla investointitoiminnalla on selviä ja voimakkaita kehitysaluepoliittisia vaikutuksia. Valtiohan rakentaa vuosittain huomattavat määrät teitä, kouluja, sairaaloita, virastotaloja jne. . . Lisäksi valtio osallistuu muun muassa asuntotuotannon ja vesihuoltotöiden rahoitukseen ja määrää samalla missä näitä kohteita rakennetaan. Tähän mennessä ei ole edes riittävästi ajateltu näiden rakennustöiden kehitysaluepoliittisia vaikutuksia puhumattakaan siitä, että niistä päätettäessä tietoisesti ja johdonmukaisesti pidettäisiin esillä kehitysaluenäkökohtia. Ensimmäinen edellytys aluenäkökohtien riittävälle huomioonottamiselle on se, että tulo- ja menoarvion rakenne antaa mahdollisuuden tarkastella määrärahojen alueellista jakautumaa. Nykyisin budjetti laaditaan hallinnonaloittain erittelemättä useimmissa kohdissa lainkaan varojen alueellista jakautumaa.

Myös kehitysaluepolitiikan hallinnon järjestämisellä — mikä on myös valtion käsissä — on huomattava vaikutus saavutettaviin tuloksiin. Erityisen suuri merkitys on kehitysaluepolitiikan suunnittelulla, joka on osa muuhun yhteiskuntasuunnitteluun nivelyvästä aluesuunnittelusta.

Tällä hetkellä alueellinen suunnittelu on hajanaista ja kokonaisvoimavaroiltaan puutteellista. Alunperin aluesuunnittelua varten perustettiin valtakunnansuunnittelutoimisto. Siitä ei kuitenkaan ole muodostunut sellaista aluepoliittista suunnitteluelintä kuin oli tarkoitus. Eräänä syynä tähän on se, ettei kaikilla tahoilla ole ollut riittävästi halua tämän laitoksen toimintaedellytysten turvaamiseen.

Osittain valtakunnansuunnittelutoimiston puutteellisten edellytysten vuoksi perustettiin aikoinaan Kehitysalueiden neuvottelukunnalle oma sihteeristö, joka ryhtyi hoitamaan alue-suunnittelua kehitysalueiden osalta. Viime aikoina myös taloudellisessa suunnittelukeskuksessa on ryhdytty paneutumaan aluepoliittisiin suunnittelukysymyksiin osittain ehkä niiden puutteiden vuoksi mitä tämän suunnittelulohkon toiminnassa on ilmennyt.

Kehitysalue-suunnittelun ja -politiikan tehostaminen edellyttää aluesuunnitteluun käytettävien voimavarojen yhdistämistä ja aluesuunnittelun kiinteää kytkemistä muuhun yhteiskuntapolitiittiseen suunnitteluun. Tämä kytkentä antaisi mahdollisuudet entistä paremmin ottaa huomioon aluenäkökohdat kaikessa suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Kehitysaluepolitiikan suunnittelun liittäminen muuhun aluesuunnitteluun asettaisi kehitysalueiden ongelmat oikeaan valoon. Kehitysalueiden pulmathan ovat — kuten edellä on todettu — vain osa aluepoliittisista ongelmista. Toisilla alueilla ovat epäkohtina liiallinen ruuhkautuminen, liikennevaikeudet, asuntopula, asumisen kalleus, saasteet ja melu. Epäilemättä aluekehityksen tasapainottamiseksi tarvitaan myös ruuhka-alueen kasvua hillitseviä toimenpiteitä, joita sovelletaan monien maiden pääkaupunkiseudulla. Luontevimmin tämä voisi tapahtua perimällä ruuhka-alueelle sijoittuvalta yritykseltä vero tai maksu niiden kustannusten peittämiseksi, jotka aiheutuvat yhteiskunnalle yrityksen tulosta alueelle.

Yhteiskuntasuunnittelua uudelleen järjestettäessä on välttämätöntä valvoa, että suunnittelu tulee kansanvaltaiseksi. Sen tavoitteenasettelu ja valvonta tulee olla kansaa mahdollisimman hyvin edustavien elinten käsissä.

Suurimmat aluesuunnittelun puutteet eivät tällä hetkellä ole keskushallinnossa, vaan maakunnan tasolla. Maakuntaportaassa aluesuunnittelu on jakautunut kahtia: kuntainliittojen har-

joittamaan seutusuunnitteluun ja lääninhallituksessa tapahtuvaan lääninsuunnitteluun. Tilanne on hallinnon väliportaassa sikäli omituinen, että läänin tasolla harjoitetaan suunnittelua, mutta tällä tasolla ei ole olemassa elimiä, jotka asettaisivat suunnittelun tavoitteet ja toteuttaisivat tehtyjä suunnitelmia. Seutusuunnittelu, joka käytännössä on keskittynyt pelkkään kaavoitustoimintaan, on heikosti kansanvaltaa toteuttavan kuntainliittojärjestelmän hallussa. Tästä syystä se on melko virkavaltaista. Lääninsuunnittelu taas on puhdasta virkamies-suunnittelua, jota johdetaan pääkaupungista käsin. Ennen kuin väliportaan välttämätön toiminnallinen suunnittelu saadaan mielekkääksi on välttämätöntä saada aikaan kansanvaltaisesti kokoonpantu väliportaan itsehallintojärjestelmä. Sen avulla ihmiset voisivat suunnitelmallisesti kehittää omaa maakuntaansa haluamaansa suuntaan. Tällä on suuri kehitysaluepoliittinen merkitys.

Kehitysaluepolitiikan tulevaisuuden voi kiteyttää lyhyeen iskulauseeseen: on päästävä suunnitelmallisesti määräämään yhteiskunnan alueellisesta kehityksestä. Alueellisen kehittämispolitiikan tulee olla tiukasti kansanvaltaista ja sen tavoitteena tulee olla maan eri osissa asuvien ihmisten tasa-arvoisuus ja viihtyvyys.

Tasaiseen tulonjakoon

Tulonjakopoliittisen keskustelun vedenjakaja on ollut työnantajien ja työntekijöiden välillä. Vähemmän on sen sijaan kiinnitetty huomiota palkansaajien keskinäisiin tuloeroihin tai palkansaajien ja maatalousyrittäjien välisiin tuloeroihin. Vasemmistolaisten toimesta keskustelu on kohdistettu ”pääoma-piirien” kohtuuttomiin voittoihin ja ”työtätekevien” liian pieniin palkkoihin. Osittain tämä keskustelun suuntaus kuvastaa

aatteellisia lähtökohtia, osittain se on tarkoitettu estämään kiusalliset keskustelut palkansaajien keskinäisistä tuloeroista.

Myös työnantajapuolella ja oikeistossa nähdään ilmeisesti totena paljon puhuttu työn ja pääoman ristiriita. Puhuvathan työnantajat usein yrittäjäpiirien vaikeuksista ja väittävät liian suurien palkankorotusten vievän yrittäjät perikatoon. Julkisesti keskustelusta ja myös työtaisteluista päätellen yhteiskunnan hallitseva ristiriita on todella yrittäjien ja työntekijöiden välillä, näin ainakin suuri osa työntekijöistä ja työnantajista uskoo.

Työn ja pääoman suhteen voi nähdä myös toisessa valossa, valossa, jossa sen näkevät ehkä järjestäytymättömät työntekijät ja viljelijäväestö.

Työntekijöiden palkkavaatimusten järkevyydellä on oma rajansa. Jos palkankorotustaso valtakunnallisesti ylittää tuottavuuden nousun, on seurauksena inflaatio, sillä yrittäjien on pakko hintoja korottamalla lisätä tulojaan kyetäkseen selviytymään lisääntyneistä palkkakustannuksista. Jos taas hinnat täysin jäädytetään, seuraa monilla aloilla yrityskuolemaa ja työttömyyttä. Myös yrityskohtaisesti ajatellen on vaatimusten järkevyydellä yläraja. Jos työntekijöiden palkat kohoavat niin nopeasti, ettei yrittäjä kykene suorittamaan kilpailukyvyn edellyttämiä lisäinvestointeja, heikkenee yrityksen kilpailukyky ja se kenties joutuu myöhemmin lopettamaan toimintansa.

Yrittäjän taas ei ole järkevää vastustaa tuottavuuden nousua vastaavia palkankorotuksia, sillä muutoin työntekijäpuoli saattaa aloittaa työtaistelun, joka on yleensä yrittäjälle hyvin kallis. Yrittäjän siis kannattaa hoitaa yritystään niin, että työntekijät tuntevat saavansa oikeudenmukaisen osan yrityksen toiminnan tuloksista.

Itse asiassa työntekijän ja työnantajan edut ovat melko tavalla yhdensuuntaiset. Molempien etu on, että yritys kykenee

pitkällä tähtäyksellä turvaamaan sekä yrittäjän että työntekijöiden mahdollisimman hyvän toimeentulon. Valtakunnallisesti ajatellen sekä työntekijäjärjestöjen että työnantajajärjestöjen edun mukaista on mahdollisimman suuren taloudellisen kasvuvauhdin turvaaminen. Tämä takaa riittävän työllisyyden ja ansioiden jatkuvan kasvun.

Ainoa mahdollinen kiistan aihe on molempien oikeudenmukaisen osuuden määrittäminen kasvun tuomasta tulonlisäyksestä. Työntekijät haluavat mahdollisimman suuren palkankorotuksen kuitenkaan vaarantamatta työnantajien kilpailukykyä tai aiheuttamatta inflaatiota. Työnantajapuoli pyrkii pieniin palkankorotuksiin, mutta taipuu helposti niin pitkälle kuin kilpailukyky sallii. Käytännössä kiista rajoittuu muutaman prosentin kymmenyksen puitteisiin.

Mistä sitten johtuvat silloin tällöin sattuvat työtaistelut? Ne ovat joko poliittisista syistä toimeenpantuja tai sitten on neuvottelumenettely puutteellinen. Jos molemmat osapuolet todella etsivät omaa etuaan, ja jos osapuolet nojautuvat samoihin tilastotietoihin, ei työriitoja juuri pitäisi syntyä. Tähän juuri tähtää tulopoliittisen neuvottelumenettelyn kehittäminen.

Työn ja pääoman edut ovat yhteiset myös siinä mielessä, että työmarkkinajärjestöjen toimintapiirin ulkopuolella toimivien ihmisten ei tulisi saada niiden kustannuksella etuja itselleen. Tästä syystä työmarkkinajärjestöt sekä oikeisto ja osa vasemmistosta pyrkivät estämään järjestäytymättömien työntekijöiden sekä maatalousväestön tulotason ja sosiaalisten etujen kehittämisen. Koska nämä väestöryhmät toimivat tuottavuudeltaan heikoilla aloilla, edellyttää heidän ansiotasonsa turvaaminen hintojen korotuksia tai valtion varojen käyttöä tähän tarkoitukseen. Näitä molempia toimenpiteitä järjestäytynyt työ ja järjestäytynyt pääoma vastustavat. Niiden vastustus on ollut niin tehokasta, että pienituloisimmat väestöryhmät ovat juuri työmarkkinajärjestöjen ulkopuolisilla aloilla.

Yrittäjäpuolella ”työn ja pääoman ristiriita” tuntuu ilmeisesti ennenmuuta pienyrittäjien keskuudessa. Kun työehtosopimusneuvotteluissa sovitaan palkoista ja muista työehdoista ovat lähtökohtana suurehkojen ja pitkälle rationalisoitujen yritysten mahdollisuudet. Tästä syystä monien pienyrittäjien toiminta tulee palkkojen kohotessa kerta kaikkiaan kannattamattomaksi. Samaan aikaan esimerkiksi kaupan alalla annettavat terveydelliset määräykset puristavat toisaalta yrittäjää. Näitä todennäköisesti melkoisissa vaikeuksissa kamppailevia pienyrittäjiä on yllättävän paljon, yli puolet yrittäjistä saa alle 8 000 markkaa tuloja vuodessa. He tuskin ymmärtävät, mitä vasemmisto tarkoittaa puhuessaan yrittäjien lisääntyneistä voitoista.

Toisaalta lisääntyneitä voittoja on kieltämättä ollut nimenomaan parina viime vuotena, jolloin noususuhdanne on tuonut yrittäjille lisätuloja. Nämä lisätulot ovat kuitenkin osittain tilapäisiä ja poistuvat taas kasvun vuorostaan hidastuessa. Yrittäjätulojen suhdanteiden mukainen aaltoliike on eräs kitkojen aiheuttaja työmarkkinoilla, joka epäilemättä osaltaan vaikeutti myös viime vuodenvaihteen sopimuksen aikaansaamista. Suunnitteilla oleva entistä tehokkaampi suhdanteiden taseusjärjestelmä kenties poistaa näitä kitkatekijöitä.

Joka tapauksessa vasemmisto voi jatkuvasti pitää joukkojaan tyytymättöminä pääomapiirien voitoista, sillä monet yrittäjät viettävät varsin leveää elämää. Valitettavasti on niin, että yrittäjä määrää itse kuinka hän voittonsa käyttää. Useimmat yrittäjät investoivat kaikki liikenevät varat yritykseen ja tyytyvät kohtuulliseen elintasoon. Jotkut taas ottavat suuremman osan saamistaan tuloista omaan käyttöönsä. Tähän epäkohtaan meidän on markkinatalousmaassa alistuttava.

Vaikka yrittäjien ja palkansaajien välisellä tulonjakokiistalla on oma vaikutuksensa tulonjakoon, ei se kuitenkaan ole olennaisin eturistiriita tulonjakopolitiikassa. Tässä taistelussa näet

taistellaan varsin pienen liikkumavaran sisällä. Olennaisempi tulonjakopoliittinen kysymys on palkkatulojen jakaantuminen työntekijöiden kesken. Tämän lisäksi kokonaisuuden kannalta on suuri merkitys viljelijäväestön tulotasolla verrattuna palkansaajien tulotasoon. Kysymys on ensi sijassa kakun jakamisesta, olennaisesti suuremmaksi sitä ei voida saada.

Suomessa tulokakku on jaettu hyvin epätasaisesti. Viime keväänä julkistettujen tutkimustulosten mukaan Euroopassa on vain kolme maata — Espanja, Portugali ja Italia —, joissa tuloerot ovat suuremmat kuin Suomessa. Nämä tulokset ovat hätkähdyttäneet, monet ovat kuvitelleet tulojakoamme melko tasaiseksi.

Ansiotaso- ja toimeentulokomitean eli ns. Sipposen komitean pari vuotta sitten tekemän arvion mukaan maassamme oli tuolloin yli puoli miljoonaa sellaista ansiotuloilla elävää tulonsaajaa, joiden tulot eivät riittä kohtuulliseen elintasoon. Näistä arviolta puolet on pientä tilaa viljeleviä maanviljelijöitä ja loput yleensä järjestäytymättömiä palveluammateissa toimivia palkansaajia. Viimeksimainituista arvattavasti huomattava osa on kotoisin vähävaraisesta maalaiskodista. Erään tutkimuksen aineiston mukaan jopa noin viidennes Helsingin baariapulaisista olisi kotoisin Lapista. Tämän hetken todellinen proletariaatti näyttää muodostuvan lähinnä maaseudun vähävaraisista ja heidän koulutusta vaille jääneistä lapsistaan. Sipposen komitean laskelmien jälkeen tilanne on sikäli parantunut, että huomattava osa pienipalkkaisista on UKK-sopimuksen ansiosta kohonnut vähimmäistoimeentuloturvan tuntumaan.

Myös vähimmäispalkkatason ylittävien palkansaajien ansioissa on huomattavia eroja. Joskus takavuosina voitiin nähdä vastakkain virkamiehet ja ”tavalliset” työntekijät. Nykyisin tämä kahtiajako on auttamattomasti vanhentunut. Huippuluokan ammattimies yltää samaan palkkatasoon akateemisen tutkinnon suorittaneen virkamiehen kanssa. Toisaalta sekä työläisten

että virkamiesten keskuudessa on huomattava joukko kohtuuttoman alhaista palkkaa saavia työntekijöitä. Tuloeroja on eri alojen sisällä, mutta sen lisäksi eri ammattiryhmien kesken on selviä tasoeroja.

Yleensä eri poliittiset puolueet ovat yhtä mieltä siitä, että tuloeroja on kavennettava ja nimenomaan siten, että oman kannattajakunnan suhteellinen asema paranee. Vain kokoomuksen taholta on esitetty nykyisiä tuloeroja puoltavia näkemyksiä. Muissa puolueissa ollaan yleisesti valmiita tuloerojen supistamiseen.

Tulonjakokysymykset ovat kuitenkin vain vähäiseltä osaltaan poliittisten puolueiden käsissä, sillä suurin osa tulopolitiikasta ratkaistaan etujärjestöjen välisenä kysymyksenä. Tietysti puolueiden kannanotot ohjaavat yleistä mielipidettä ja ovat ohjeena etujärjestöissä toimiville puolueen jäsenille.

Palkkatyöntekijöiden keskinäiseen tulonjakoon on viime vuosina voimakkaimmin vaikuttanut SAK, jonka kannanotot käytännössä määräävät suurinpiirtein kaikkien palkansaajien keskinäisen tulokehityksen. Olemassaolevat suuret tuloerot eivät kuitenkaan ole nykyisen laajapohjaisen SAK:n aikana syntyneitä, vaan ovat suureksi osaksi perua ammattiyhdistysliikkeen hajanaisuuden ajalta. Ay-liikkeen oltua hajallaan ei mitään keskinäistä solidaarisuutta voitu saada aikaan. Jokainen järjestö ulosmittasi vastapuolelta järjestövoimallaan kaiken, mitä oli otettavissa. Tämä on johtanut ansiotason jälkeenjääneisyyteen tuottavuudeltaan heikoilla aloilla ja niillä aloilla, joilla järjestäytyminen on ollut vaillinaista. Usein juuri tuottavuudeltaan parhailta aloilla ovat voimakkaimmat työntekijäjärjestöt.

Ammattiyhdistysliikkeen yhtymisellä on epäilemättä myönteisiä vaikutuksia tulevaa palkkapolitiikkaa ajatellen, jos vain järjestön sisäinen solidaarisuus saadaan pitämään. Molemmat vakautussopimukset ja UKK-sopimus ovat tässä suhteessa mel-

ko rohkaisevia, vaikka ne eivät ole juuri tuloeroja kaventa-
neet.

Tuloeroja supistavaan palkkapolitiikkaan pääsemiselle on ainakin pari vankkaa estettä. Ensiksikin SAK:ssa ja kussakin sen jäsenliitossa hyvätuloisilla on muita voimakkaampi ote, mistä syystä puhdas itsekkyyys saattaa olla esteenä jäsenkunnan enemmistön etujen mukaiselle palkkapolitiikalle.

Toinen syy on SAK:ssa ilmeisesti melko yleisesti vallalla olevassa ja usein julkituodussa periaatteessa, jonka mukaan työntekijän palkan tulee määräytyä työn tuottavuuden mukaan. Tämän periaatteen toteuttaminen merkitsee vääjäämättä suurten tuloerojen syntymistä. Hyvien suhdanteiden aikana vientiteollisuudessa maksettaisiin sen mukaan huikeita palkkoja. Myymäläapulaiselle taas ei voitaisi maksaa juuri lainkaan palkkaa. Erään SAK:n johtohenkilön mielestä myymäläapulainen nimittäin tekee miltei pelkkää vahinkoa. Saman periaatteen mukaan ei maatalousväestö saisi lainkaan tuloja, sillä maailmanmarkkinahinnoin laskettuna maatalous kokonaisuutena tuottaa tappiota. Maataloustuotteiden kansainvälinen kauppa on näet jatkuvaa polkumyyntiä.

Tasa-arvoisen tulopolitiikan edellytyksenä on, että hyväksytään jo Santeri Alkion aikanaan esittämä vaatimus, jonka mukaan työn tuottavuus ja siitä saatava korvaus on selvästi erotettava toisistaan. Eri asia on se, että eri tulonsaajaryhmien tuloja on nostettava kokonaistuottavuuden nousun mukana, jottei tuottavuuden kasvu jää joidenkin piirien yksinomaiseksi hyödyksi.

Vaikeimmassa asemassa tulonjakopolitiikassa ovat olleet ne ryhmät, kuten järjestäytymättömät palkansaajat ja maataloudenharjoittajat, jotka eivät ole mukana työmarkkinajärjestöjen kaksinpelissä.

Eniten järjestäytymättömiä palkansaajia on kotiapulaisten sekä baari- ja myymäläapulaisten piirissä. Heikko järjestäyty-

misaste näillä aloilla johtunee ensi sijassa näiden alojen työn luonteesta. Varsinkin kotiapulaisen toimi on monelle hyvin väliaikainen, usein vain muutaman kuukauden pituinen. Samaa voidaan sanoa osittain myös baari- ja myymäläapulaisista. Lisäksi näillä aloilla on tyypillistä se, että yhdessä työpaikassa on usein vain yksi työntekijä mikä myös vaikeuttaa järjestäytymistä.

Ammattiyhdistysliikkeen periaatteisiin on kuulunut ja kuuluu edelleen se, ettei se halua antaa mitään etuja järjestäytymättömille työntekijöille. Järjestäytymättömät ovat järjestäytyneiden työntekijöiden siivellä eläjiä, kuten SAK:n johtajat ovat julkisuudessa todenneet. He ilmeisesti luottavat siihen, että järjestäytymättömien heikkenevä asema ajaa heidät vähitellen järjestäytymään. Henkilökohtaisesti en oikein tuohon kurjistamisteoriaan usko. Ainoa ratkaisu pienpalkkaisongelmaan on erityinen lainsäädäntö, jollaiseen meilläkin on vähitellen päästy.

Työmarkkinajärjestöt ovat alusta pitäen vastustaneet yleisen vähimmäispalkkasäännösten luomista. Osittain ehkä tämän välttääkseen ne ovat olleet valmiit työsopimuslakiin kytkettyyn vähimmäispalkkasäännökseen, joka liittyy työehtosopimukseen ja on työmarkkinajärjestöjen kontrolloitavissa. UKK-sopimuksen luonteeltaan yleinen vähimmäispalkkasäännös, vaikka se ei kaikkia työntekijöitä vielä kataakaan, oli varmaan SAK:lle karvasta nieltävää. Siinä määrin selvästi tämä järjestö on aiemmin vastustanut yleistä vähimmäispalkkasäännöstä.

Poliittisella tasolla oikeisto ja sosialidemokraatit ovat olleet pidättyväisiä vähimmäispalkan suhteen tai sitä suorastaan vastustaneet. Nyttemmin sekä SAK että sosialidemokraatit ovat kääntäneet kelkkansa ja omivat ansiota vähimmäispalkan aikaansaamisesta itselleen. Vielä viime vaalien alla kuitenkin joku jälkijättöinen SAK:n toimitsija oli pelotellut Tornion sukatehtaan työläisiä väittämällä, että Kepun ajaman yleisen vä-

himmäispalkan toteutuminen merkitsisi heidän palkkansa alentumista. On ilmeistä, ettei vähimmäispalkkajärjestelmää olisi, ellei keskustapuolue olisi poliittisella tasolla ryhtynyt voimakkaasti vaatimaan sen aikaansaamista.

Vähimmäispalkkajärjestelmä on kuitenkin parantanut vain pienituloisten palkansaajien asemaa. Vähimmäistoimeentulon alapuolella olevien maatalous- ja muiden pienyrittäjien asemaa se ei ole helpottanut. Tulonjakopolitiikassa olisikin tästä syystä vastedes kiinnitettävä huomiota ennenmuuta näiden väestöpiirien tulotason nostamiseen. Tärkeintä olisi saada parannusta pienituloisen viljelijäväestön ongelmaan, koska tämä viljelijäväestö on huomattavan suuri ihmisryhmä.

Sen lisäksi, että maatalouden piirissä elää huomattava määrä ihmisiä toimeentulominimin rajoilla, on koko viljelijäväestön tulotaso keskimäärin selvästi jäljessä vastaavien muiden väestöpiirien ansioista. Vuonna 1969 valmistuneen komiteamietinnön mukaan maatalousväestön työtulot olivat vuonna 1966 vain hieman yli puolet maaseudun teollisuustyöntekijöiden tuloista. Viljelijöiden osalta vertailussa käytettiin 10—20 peltohehtaarin Etelä-Suomessa sijaitsevia kirjanpitoiloja. Kaikkiaan maamme maataloista noin 60 % on alle 10 peltohehtaaria käsittäviä, joilla tulot ovat vielä enemmän jäljessä maaseudun teollisuustyöntekijöiden ansiotasosta. Vaikka tällaisiin tulotasovertailuihin liittyy eräitä tulkintavaikeuksia ja virhemahdollisuuksia, voitaneen tuloksia pitää osapuulleen luotettavina.

Maataloustuotteiden hintakehitys määrää pääosin viljelijöiden tulokehityksen, koska maatalousväestö saa valtaosan tuloistaan tuotteiden myynnistä. Viljelijäväestön tulotason turvaamiseksi on maatalouden hintajärjestelmä perustunut sato vuoden 1956/57 jälkeen erityiseen lainsäädäntöön. Tällä hetkellä voimassaoleva maataloustulolaki säädettiin vuonna 1969.

Nykyisen maataloustulolain mukaan maataloustuotteiden ta-voitehintoja tarkistetaan niin, että tulotaso maataloudessa ke-

hittyisi samalla tavalla kuin muiden vastaavien väestöryhmien tulotaso kehittyi. Maatalouden kustannuksissa tapahtunut nousu otetaan hintaratkaisua tehtäessä ilman muuta huomioon. Hallituksen ja maataloustuottajajärjestöjen välillä käytävissä neuvotteluissa on selvítettävä, kuinka paljon tämän lisäksi tavoitehintoja on korotettava, jotta edellä mainittu tavoite tulo-tason kehityksessä saavutettaisiin. Ellei neuvotteluissa päästä yhteisymmärrykseen, voi valtioneuvosto yksipuolisesti määrätä tavoitehinnat.

Tämän vuoden syyskuussa valmistuneen selvityksen mukaan lain tavoite ei ole kahden viime vuoden aikana toteutunut, vaan maatalousväestön tulokehitys on jäänyt selvästi jälkeen vertailuryhmien tulotasosta. Vuoden 1970 aikana nousi maataloustulo laskelmien mukaan vain 0,4 % ja vastaavaksi luvuksi tälle vuodelle arvioidaan 2,7 %. Samaan aikaan maaseudun työntekijäin ansiot kohosivat vastaavasti 11,1 % ja 14,5 %.

Syynä jälkeenjääneisyyteen on luonnollisesti se, ettei tavoitehintoja ole näinä kahtena vuotena korotettu riittävästi. Vuoden 1970 osalta tavoitehinnat määrättiin Koiviston hallituksen yksipuolisella päätöksellä, joka oli huomattavasti alhaisempi kuin tuottajajärjestöjen vaatimukset. Päätös syntyi äänestyksen tuloksena, suurin osa vasemmistosta olisi antanut vielä pienemmän korotuksen. Kuluvan vuoden maataloustuloratkaisu tehtiin tavanomaisesta poiketen etujärjestöjen välisen UKK-sopimuksen osana. Myös UKK-sopimuksen mukainen tavoitehintojen tarkistus oli liian pieni. Tämänvuotista jälkeenjääneisyyttä on hieman lisännyt se, että hallituksen ponnistuksista huolimatta tavoitehintatasoa ei ole täysin saavutettu. Tällä kysymyksellä ei kuitenkaan ole koko jälkeenjääneisyyttä ajatellen olennaista merkitystä.

Rahassa laskien vuosien 1970 ja 1971 maataloustulon jälkeenjääneisyys on runsaat 300 miljoonaa markkaa. Vaikka summa tuntuu melko suurelta, ei sen vaikutus elinkustannuk-

sisä ole kovin suuri. Jos hyvitys annettaisiin kokonaan maidon tuottajahintaan ja jos korotus siirrettäisiin suoraan kuluttajahintoihin, nousisi elinkustannusindeksi saamieni tietojen mukaan noin 2 %. Jos voin ja margariinin hintasuhteen säilyttämiseksi subventoitaisiin korotus voin osalta, olisi korotus vain yhden prosentin luokkaa. Ehdotuksen mukaan hyvitys olisi annettu kolmen vuoden aikana. Vertailun vuoksi voi todeta, että hintataso on tänä vuonna elinkustannusindeksillä mitaten nousut jo noin 8 prosenttia. Tätä taustaa vasten lienee kaikille selvää, ettei maatalouskiista voi olla hallituksen hajoamisen ja eduskunnan hajottamisen todellinen syy.

Nykyinen maataloustulolaki ei siis ole kyennyt turvaamaan siinä asetettua tulotavoitetta, vaan viljelijöiden keskimääräiset tulot ovat jääneet jälkeen muiden väestöpiirien tulokehityksestä. Tässä yhteydessä on syytä painottaa sanaa ”keskimäärin”, sillä keskiarvot paljastavat vain osan totuudesta. Tulonlisäys jakaantuu näet hyvin epätasaisesti eri viljelijöiden kesken.

Tulonlisäyksen jakaantumiseen vaikuttavat monet tekijät. Ensimmäkin hintaratkaisussa joudutaan tavoitehintojen korotus usein jakamaan maataloustulolain sisältämien tuotteiden kesken varsin epätasaisesti. Korotusta jaettaessa joudutaan usein painottamaan tuotantopoliittisia näkökohtia. Toisaalta korotusta jaettaessa pyritään pitämään silmällä nimenomaan vähävaraisimpien viljelijöiden etua, mistä syystä pääosa korotuksesta on annettu viime vuosina maidon hintaan.

Myöskään tuloratkaisuissa hyvitetävä kustannusten nousu ei jakaudu tasaisesti eri viljelijöiden kesken, vaan toiset saavat kantaa niistä suuremman osan kuin toiset. Tulolaskelmissa vähentävänä tekijänä esiintyvä tuottavuuden nousu jakaantuu samoin epätasaisesti eri tiloille. Näistä kolmesta syystä saattaa viljelijöiden tulokehityksessä olla hyvin huomattavia tilakohtaisia eroja.

Edellä mainittujen viljelmäkohtaisten erojen lisäksi kuluva-

na vuonna on todettu myös alueellisia eroja, sillä tavoitehintojen toteuttaminen on ollut eri alueilla hieman erilaista. Erityisen selvästi nämä erot ovat näkyneet maidon hinnassa. Kehitysalueilla tavoitehinta on yleensä saavutettu ja jopa ylitetty, kun taas Etelä- ja Lounais-Suomessa siitä on yleensä oltu jäljessä. Asiantuntijoiden mukaan erot johtuvat ennen muuta meijerilaitoksen tilasta eri alueilla. Suuret ja nykyaikaiset meijerit ovat olleet muita tilityskykyisempiä ja ne ovat kyenneet turvaamaan tavoitehinnan saavuttamisen.

Jos keskimääräinen tulokehitys maataloudessa saadaan turvatuksi, voidaan maatalousväestöllä sanoa olevan keskimäärin yhtä hyvä olla kuin miehellä, jonka jalat ovat tulessa ja pää pakkasessa. Parin viime vuoden osalta eivät asiat ole edes näin hyvin.

Lopuksi on syytä muutamain sanoin puuttua maatalouden sisäisiin tuloeroihin, joiden olemassaolo on kiistaton tosiasia, vaikka suurituloisia viljelijöitä onkin melko pieni joukko. Yhtä kiistatonta on myös se, että maatalouden sisäiset tuloerot suurenevat, jos maatalousväestön tuloja lisätään hinnankorotusten muodossa. Tästä syystä maataloustuloa ei olekaan lisätty vain hintojen muodossa, vaan huomattava osa maataloustulosta maksetaan nykyään alueittaisen tai pinta-alan mukaan maksettavan tuen muodossa. Lisäksi hinnankorotukset on viime aikoina keskitetty maitoon, mikä on tyyppillinen pienten tilojen tuote.

Näistä tuloeroja kaventavista toimenpiteistä huolimatta maatalouden sisällä on suuria tuloeroja. Maatalouden tuloerojen kaventamisesta on varsinkin vasemmiston piiristä esitetty jatkuvia vaatimuksia, mutta mitään selkeitä toimenpideehdotuksia en ole kuullut. Niiden esittäminen onkin vaikeaa, sillä maatalous on samalla myös yrittäjätoimintaa. Yrittäjätoiminnan luonteeseen kuuluu, että yrittäjä saa lisääntyvästä työpanoksesta asianmukaisen korvauksen. Lisääntyvät tulot ovat

yrittäjälle kannustimena tuotannon järkeistämiseen, mitä muut väestöpiirit kiivaasti maataloudelta vaativat.

Jossakin määrin voidaan edelleen kehittää nykyistä järjestelmää, jossa osa maataloustulosta jaetaan pinta-alalisän ja aluetuen muodossa. Näin pienille tiloille ja syrjäalueille jakautuvat varat tasaavat osaltaan maatalouden sisäistä tulojakoa. Aina-kin aluetuen osalta tukea voitaisiin mielestäni lisätä voimakkaasti nykyisestä.

Tämän lisäksi ilmeisesti ainoaksi mahdolliseksi keinoksi maatalouden sisäisten tuloerojen supistamisessa jää se, että tarjotaan liian pienille tiloille yhteiskunnan toimesta mahdollisuus laajentua, rationalisoitua ja lisätä tuotantoa. Tähän tarjoutuu vastedes hyvät mahdollisuudet, sillä lähivuosina vapautuu runsaasti maata käytettäväksi pienten tilojen lisämaiksi. Vain harvalla tilalla on jatkaja tiedossa. Tarvitaan vain riittävästi varoja Maatilatalouden rationalisointirahastoon, jotta tilarakenteen muutos saataisiin todella käyntiin. Valitettavasti ne samat piirit, jotka puhuvat suureen ääneen maatalouden tuloeroista, eivät ole olleet halukkaita poistamaan tätä epäkohtaa lisäämällä riittävästi varoja maatalouden rationalisointiin.

Niiden viljelijöiden osalta, jotka eivät voi vanhuuden tai sairauden vuoksi kehittää tilaansa, on toimeentulo kyettävä turvaamaan muilla toimenpiteillä. Viljelijöille olisi kehitettävä oma ”minimipalkkajärjestelmä”.

Tietäen viljelijäväestön yleisen toimeentulon selvän jälkeensä jääneisyyden on ollut vaikeaa ymmärtää sitä siekailemattomuutta, jolla sosialidemokraatit ovat maatalousväestöä kohdelleet. Pyrkinessään esiintymään luokkakantaisesti ”työätekevien” tai ”kuluttajien” puolesta sosialistit lyövät raikuen korville omia aatteellisia tavoitteitaan.

Monet sosialidemokraatit näyttävät uskovan — erästä nuor-

ta sosialidemokraattia lainatakseni — että yhteiskunnan perusririita on tuottajien ja kuluttajien välillä.

Sosiaaliseen sosiaalipolitiikkaan

Tulonjakopolitiikassa syntyviä suuria toimeentuloeroja voidaan kaventaa sosiaalisin tulonsiirroin järjestämällä yhteiskunnan tukea sitä tarvitseville, kuten lapsiperheille, sekä rakentamalla eläkepolitiikkaa eriarvoisuutta vähentävällä tavalla. Näin ei kuitenkaan ole riittävästi menetelty, vaan monet sosiaalipolitiikan lohkot — ennen muuta eläkepolitiikka — on järjestetty eriarvoisuutta lisääväksi. Eläkepolitiikan epäkohdat loukkaavat ehkä eniten vähävaraisten ihmisten oikeudentuntoa.

Eläkepolitiikallé voidaan asettaa ainakin kaksi yleisesti esitettyä tavoitetta. Ensisijaisena täytynee pitää sitä vaatimusta, että jokainen ihminen aktiiviajan ansioista riippumatta saa sen verran eläkettä, että se hänen muiden tulojensa ohella riittää kohtuulliseen toimeentuloon. Tätä periaatetta käytännössä pyrkii noudattamaan kansaneläkejärjestelmä.

Toisen periaatteen mukaan jokaisen on saatava eläkkeenä tietty prosenttiosuus aktiiviajan ansioista, jotta hän voisi suunnilleen säilyttää aktiiviajan elintasonsa. Ansioihin suhteutettua eläkepolitiikkaa toteutetaan ansioeläkejärjestelmien avulla.

Kuusikymmenluvun eläkepolitiikan ”pääideologiksi” mainitaan usein Karjalaisen hallituksen sosiaaliministeri Pekka Kuusi, joka kirjassaan ”60-luvun sosiaalipolitiikka” pohti tasaeläkejärjestelmän ja ansioeläkejärjestelmän eroja seuraavaan tapaan:

”Tasasuuruiset eläkkeet — myönnettyinä ilman tarveharkintaa kaikille työkykynsä menettäneille, mutta porrastettuina esimerkiksi asuinpaikkakunnan kalleuden ja huoltovelvollisuuden mukaan — takaavat tuotantoelämästä syrjään joutuneille

tietyn minimitulon. Tasasuuruisten eläkkeiden järjestelmä on selväpiirteinen ja helppohoitoinen, mutta samalla myös kaavamainen. Jos tasaeläkkeellä pyritään estämään metallimiehen osalta kulutusmahdollisuuksien painuminen hänen siirtyessään eläkkeelle, tämä edellyttää jo sellaista eläkettä, joka nostaa siivoojamummon kulutusmahdollisuudet ennen kokemattomiin mittoihin. Kun tasasuuruisia eläkkeitä näytään poliittisen kilpataarjonnan merkeissä kärkkäästi koroteltavan ansioiden nousua nopeammin, tasaeläkkeiden järjestelmä liukuu helposti kalteuttaan vanhuus- ja työkyvyttömyyspoliittisen kehityksen laumattajaksi.

Ansiotuloihin suhteutetut eläkkeet näyttävät rakentuvan luonnollisimmalle perustalle. Kun työkykynsä menettäneelle taataan tietty osuus hänen omista varhemmista ansioistaan, täten on luotu edellytykset siihen, että tuotantoelämän ulkopuolelle joutuneet henkilöt pysyvät kukin entisten kulutusmahdollisuuksiensa tuntumassa. Järjestelmän toteuttaminen täysitehoisena ei ole kuitenkaan helppoa. Jos ansioihin suhteutetut eläkkeet otetaan yhdellä kertaa vanhuksien ja invalidien koko ryhmään sovellettaviksi, tämä edellyttää esimerkiksi 60-prosenttisten eläkkeiden tasolla jo mittavia tulonsiirtoja. Ansiosuhde-eläkkeet joudutaankin yleensä rakentamaan sekä määriltään että ulottuvuudeltaan hitaasti kasvaviksi. Omassa maassamme syntyy lisäksi vaikeuksia siitäkin syystä, että nykyvanhuksistamme vain kolmannes lienee aktiiviaikanaan ollut palkansaajia muiden toimittua lähinnä maa- ja kotitalouden piirissä.”

Pekka Kuusi siis asettui kirjassaan varauksetta tukemaan ansioeläkejärjestelmän toteuttamista. Epäilemättä ansioeläkejärjestelmällä on omat hyvät puolensa, mutta — se on painokkaasti todettava — vain eräin välttämättömin edellytyksin.

Ensiksikin ansioeläkejärjestelmä on oikeudenmukainen vain siinä tapauksessa, että yhteiskunnassa vallitsevat tuloerot ovat vähäiset. Tuloerojen on oltava niin pieniä, että voidaan katsoa

kohtuulliseksi antaa enemmän ansaitseville suurempi eläke kuin vähän ansaitseville.

Toiseksi on edellytettävä, että ansioeläkejärjestelmää lähde-tään toteuttamaan sellaisista tulonsaajaryhmistä, joiden ansio-taso on heikoin.

Kolmas ja ehkä tärkein edellytys on se, että ansioeläkejärjes-telmän vähimmäiseläke on riittävän suuri, jotta jokainen eläke-läinen voi sen turvin viettää ihmisarvoista elämää.

Kun ansioeläkejärjestelmiä on maassamme kehitetty, ei mi-kään asettamistani edellytyksistä ole tullut täytetyksi: tuloerot ovat meillä kohtuuttoman suuret, eläkejärjestelmät on luotu lähtien liikkeelle suhteellisen hyvätuloisista tulonsaajaryhmistä ja alimmat ansioeläkkeet ovat mitättömän pieniä.

Ansioeläkejärjestelmää ei kuitenkaan ole meillä toteutettu puhtaana, vaan sen rinnalla on sovellettu tasaeläkeperiaatetta toteuttavaa kansaneläkejärjestelmää.

Pääpaino on viime vuosina ollut ansioeläkejärjestelmien ke-hittämisen puolella kansaneläkejärjestelmän pysyessä pitkään miltei muuttumattomana. Eläkejärjestelmien kehityksen paino-pisteen oltua ansioeläkejärjestelmien puolella ovat eläketurva-erot voimakkaasti kasvaneet. Toisaalta suuret eläkeläisten joukot ovat joutuneet tyytymään niin pieneen eläkkeeseen, ettei se riitä edes välttämättömpien perustarpeiden tyydyttämi-seen.

Pääasiassa ansioeläkkeisiin rakentuva eläkejärjestelmämme lisää jo muutenkin suuria toimeentuloeroja. Suurituloisimmat ihmiset saavat myös suurimmat eläkkeet, pienituloiset jäävät puolestaan täysin riittämättömän eläketurvan piiriin. Ne saavat suurimmat eläkkeet, joilla on aktiiviaikana niin suuret tulot, että niistä olisi varaa säästääkin vanhuuden varalle.

Paitsi asianomaisen tuloista, riippuu eläkkeen suuruus myös ansioeläkejärjestelmän iästä. Mitä uudempi järjestelmä on ky-symyksessä, sitä pienemmän eläkkeen asianomainen saa. Vir-

kamiehet ovat jo saavuttaneet tavoitteeksi asetetun 66 % eläketurvan, kun taas vasta äskettäin ansioeläkejärjestelmän piiriin tulleet maatalousyrittäjät voivat lähivuosina eläkkeelle siirtyessään saada vain viidenneksen aktiiviajan ansioistaan, jotka nekin ovat useimmiten kovin alhaiset. Muut eläkejärjestelmät asettuvat näiden väliin. Prosenttiperiaatteesta ja eläkejärjestelmien erilaisesta iästä johtuen ovat keskimääräisissä eläkkeissä havaittavat erot melko suuret:

*Eri ansioeläkejärjestelmistä maksetut eläkkeet 30. 11. 1970:
Eläkelaki:*

	Keskim. eläke/lk	Suhdeluku (VEL = 100)
Valtion eläkelaki (VEL) 1/3/	792,—	100
Kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelaki (KVTEL) 2/3/	596,—	75
Yrittäjäeläkelaki (YEL)	278,—	35
Työntekijäin eläkelaki (TEL)	226,—	29
Lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki (LEL)	108,—	14
Maatalousyrittäjäin eläkelaki (MYEL)	42,—	5
1/Vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen keskimäärä		
2/Yli 30 vuotta palveluksessa olleiden vanhuuseläkkeen keskimäärä		
3/31. 10. 1970		

Suurimpien ja pienimpien eläkkeiden erot ovat ääritapauksissa vielä suuremmat kuin keskiarvoista laskettavat erot. Ansioeläkejärjestelmän eroja tietysti jossakin määrin tasaa kansaneläkejärjestelmä.

Ansioeläkejärjestelmän sisällä markkamääräiset eläke-erot suurenevät koko ajan, sillä eläkkeet on sidottu ns. TEL-palkkaindeksiin, joka on 60-luvulla noussut noin 8—10 % vuosit-

tain. Vuoden 1971 alussa tullut 9,6 %:n indeksikorotus nosti keskimääräistä valtion eläkettä noin 80 markalla, mutta LEL-eläkettä noin 10 markalla ja MYEL-eläkettä vain 4 markalla. Niinpä työeläkkeiden nouseminen vähitellen 60 tai 66 %:n tasoon ei varmastikaan riitä kaventamaan eläke-eroja, koska indeksikorotukset kaiken aikaa korottavat suurimpia eläkkeitä enemmän kuin ansiotason ja eläkeprosentin nousu yhdessäkään vaikuttavat haitarin alapäässä. Kansaneläkkeet puolestaan on sidottu elinkustannusindeksiin, jonka nousu ei ole läheskään sitä luokkaa kuin TEL-palkkaindeksiin.

Miten sitten on tällaiseen tilanteeseen päädytty? Eräs tärkeä syy on siinä, että työmarkkinajärjestöt ovat 60-luvulla voimakkaasti puuttuneet eläkepolitiikkaan sopimalla työehtosopimusten yhteydessä myös eräistä sosiaalipoliittisista uudistuksista. Koska SAK:n johdossa on suurin sananvalta suhteellisen hyvinpalkatulla jäsenkunnalla, on ansioeläkelinjan ripeä eteenpäinvieminen ollut SAK:lle mieleen. Tämän ansiosta mm. TEL-eläkkeiden piiriin kuuluvat työntekijät ovat jo kohtalaisen eläketurvan piirissä. Sen sijaan lyhytaikaisissa työsuhteissa olleista eli lähinnä ammattitaidottomasta työvoimasta noin 50 % saa alle 100 markan kuukausieläkettä. Surkein on niiden asema, joilla ei ole ollut lainkaan sananvaltaa työehtosopimusneuvotteluissa kuten maataloudenharjoittajilla. Eläkepolitiikka on varsin hyvä esimerkki siitä kuinka vinoon yhteiskunnan kehitys voi suuntautua, jos jotkut etujärjestöt liian määräävästi päättävät asioista, joista päättäminen ei niille varsinaisesti kuulu. Vastuu eläkepolitiikasta kuuluu tietysti viime kädessä yhteiskunnalle.

Viimeisin näyttö työmarkkinajärjestöjen eläkepolitiikasta saatiin viime keväänä. UKK-sopimuksen yhteydessä työmarkkinaosapuolet sopivat siitä, että työkyvyttömyyseläkkeisiin liitetään lapsikorotus. Tavoitteena oli tällä tavoin päästä työeläkejärjestelmissä lähemmäksi 66 % eläketavoitetta. Tätä sopi-

musta lähdettiin käytännössä toteuttamaan siten, että työmarkkinajärjestöt asettivat yhteisen työryhmän laatimaan käytännön ehdotusta lapsikorotuksen toteuttamiseksi. Työryhmä suoritti työnsä ja ehdotti sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle, että lapsikorotus laskettaisiin prosentteina asianomaisen työeläkkeestä. Korotus olisi yhdestä lapsesta 20 % ja kahdesta tai useammasta lapsesta 40 % työeläkkeen suuruudesta.

Edellä esittämästäni keskimääräisiä eläkkeitä koskevasta taulukosta voidaan laskea eri järjestelmien keskimääräiseen eläkkeeseen tuleva lapsikorotus. Kahdesta lapsesta maksettavat korotukset on esitetty seuraavassa asetelmassa:

<i>Eläkelaki</i>	<i>Keskim. eläke</i>	<i>Lapsikorotus (40 %)</i>	<i>Yhteensä</i>
VEL 1/	792,—	316,—	1108,—
KVTEL 1/	596,—	238,—	834,—
YEL	278,—	111,—	389,—
TEL	226,—	90,—	316,—
LEL	108,—	43,—	151,—
MYEL	42,—	16,—	58,—

1/ VEL- ja KVTEL-eläkkeissä lapsikorotuksesta on hyötyä saajalle vain silloin, jos hän on ollut alle 30 vuotta palveluksessa.

Ministeri Kuusi toi työmarkkinajärjestöjen ehdotuksen selaisenaan hallituksen käsittelyyn huhtikuun lopulla. Lainmuutoksilla oli tavaton kiire, sillä niiden oli määrä astua sopimuksen mukaan voimaan 1. 7., joten eduskunnan tuli käsitellä ne vielä kevätistuntokaudella.

Tässä vaiheessa lapsikorotusasia ja eräät muutoinvireillöolleet Maatalousyrittäjien eläkelain muutokset kytkeytyivät jostakin syystä toisiinsa. Maatalousyrittäjien eläkelaitos oli esittänyt jo edellisenä syksynä eläketurvakeskukselle, että MYEL:iin tehtäisiin eräitä korjauksia. Esitys kuitenkin hautautui Eläketurvakeskukseen, mistä syystä MTK lähetti korjausesityksen

suoraan ministeriöön valmisteltavaksi. Muutoksissa oli kysymys lähinnä isännän eläkkeen ns. puolitus säännön poistamisesta sekä eläkeperusteiden korottamisesta. Puolitus sääntö haluttiin poistaa siitä syystä, että se selvästi rankaisi kaikkein pienimpiä tiloja ja MYEL-eläkkeet kokonaisuutenakin olivat niin pieniä, että puolittamista voitiin pitää lähinnä pilkantekona. Täyden eläkkeen saamisen ehtona oli alun perin, että asianomainen luovuttaa jollekulle isännän työt tilallaan. Muutoin eläke jouduttiin puolittamaan. Käytännössä tämä kohdistui lähinnä pienimpiin tiloihin, joilla ei ole mahdollista jatkajan puuttuessa luovuttaa isännän töitä kenellekään muulle, mutta joilla toisaalta ei pelkällä eläkkeellä voi tulla toimeen. Eläkeperusteiden korotus taas johtui lähinnä siitä, että lain voimaantullessa MYEL:ssä säädettyihin työtuloihin jäi indeksikorotus suorittamatta. Näiden muutosten oikeutusta ei kukaan voine asettaa kyseenalaiseksi.

Hallituksessa keskustapuolueen ministerit arvostelivat voimakkaasti sanoin ministeriön ehdotusta, joka lisäsi entisestäänkin suuria eläketurvaeroja. Suurimmillaan erot saattavat olla suuremmat kuin edellä esitetyssä taulukossa, sillä luvut oli laskettu keskimääräisistä eläkkeistä. Epäsosiaalisuutta korosti tässä esityksessä se seikka, että korotus ehdotettiin maksettavaksi kahdesta, mutta ei sitä useammista lapsista. Kun työmarkkinajärjestöt ja sosialidemokraatit kuitenkin vaativat esityksen hyväksymistä sellaisenaan ja kun kiire painoi toisaalta päälle, eivät keskustapuolueen ministerit lähteneet esittämään mitään yksityiskohtaisia muutosesityksiä lakeihin, vaan ilmaisivat eriävän mielipiteensä valtioneuvoston pöytäkirjaan.

Eduskunnassa keskustapuolueen ryhmän taholta jätettiin hallituksen esitykseen rinnakkaisaloite, jonka mukaan korotus olisi tasasuuruinen kaikille. Yhdestä lapsesta saisi 50 markan korotuksen ja kahdesta tai useammasta lapsesta 100 markan korotuksen.

Eri järjestelmien eläkkeet kohoaisivat siis eläkkeen suuruudesta riippumatta kahdesta tai useammasta lapsesta 100 markalla. Tämän mukaan keskimääräiset eläkkeet lapsikorotuksella lisättynä näyttäisivät seuraavanlaisilta:

<i>Eläkelaki</i>	<i>Keskim. eläke</i>	<i>Lapsikorotus (100 mk)</i>	<i>Yhteensä</i>
VEL	792,—	100,—	892,—
KVTEL	596,—	100,—	696,—
YEL	278,—	100,—	378,—
TEL	226,—	100,—	326,—
LEL	108,—	100,—	208,—
MYEL	42,—	100,—	142,—

Keskustapuolueen aloite sai eduskunnan sosiaalivaliokunnassa taakseen muut ryhmät paitsi kokoomuksen ja sosialidemokraatit ja tuli alkuvaiheessa valiokunnassa hyväksytyksi. Tällöin sosiaalidemokraattien taholta ilmoitettiin keskustapuolueelle, että he jättävät MYEL:in korjauksia koskevan rinnakkaisaloitteen ja siten tulevat estämään niiden hyväksymisen, ellei keskustapuolue luovu rinnakkaisaloitteestaan lapsikorotusasiassa.

Keskustapuolue oli vaikean valinnan edessä. Toisessa vaakakupissa olivat MYEL:in muutokset, jotka merkitsivät melkoista korotusta kaikkein pienimpiin ansioeläkkeisiin. Osa muutoksista koski kaikkia MYEL:in piiriin kuuluvia. Toisessa vaakakupissa taas oli räikeä lapsikorotusesitys, jonka asiallinen merkitys kuitenkin oli melko vähäinen. Aika harvoinhan sentään eläkeläisillä on alaikäisiä lapsia. Lapsikorotusasian hyväksyminen oli enemmän periaatekysymys: hyväksyäkö työmarkkinajärjestöjen painostuksesta eläketurvaeroja voimakkaasti lisäävä esitys. Tässä tilanteessa katsottiin tarkoituksenmukaisemmaksi, joskin karvain mielin, hyväksyä lapsikorotusesitys sellaisenaan.

Edelläoleva seikkaperäinen selonteko sallittaneen siitä syys-

tä, että kevään tapahtumat osoittavat kuinka voimakkaasti ja määrätietoisesti SAK ja STK ovat yhdessä ajaneet kokonaan virheellisille periaatteille rakentuvaa eläkepolitiikkaa vielä viime kuukausina. Todettakoon vielä tämän historian kauniiksi lopuksi, että sosiaalipolitiikan asiantuntijat pitävät periaatteessa suurena virheenä sitä, että perhekustannusten tasausta hoidetaan kytkemällä ansioeläkkeisiin lapsikorotus. Työmarkkinajärjestöillä ei siis ollut aikaa tai halua kuulla asiantuntijoita ennen päätöksentekoa.

Omasta puolestani olen päätenyt siihen ajatukseen, että ainoa oikea eläkepoliittinen linja olisi tähän asti ollut täysin tasa-eläkkeisiin perustuva järjestelmä. Mielestäni on nimittäin tinkimättä pidettävä kiinni siitä periaatteesta, että jokaisen eläkeläisen on eläkkeenä tai muina tuloina saatava niin paljon tuloja, että ne riittävät inhimilliseen elintasoon. Jos tällä hetkellä eläkkeinä maksettavat varat jaettaisiin tasan eläkkeensaajien kesken, voitaisiin tasa-eläkkeenä maksaa noin 330 markan eläke. Tätä määrää alentavat jossakin määrin mm. orvoneläkkeet ja leskeneläkkeet, joiden osalta tavoitetaso henkeä kohti on jäänyt alhaisemmaksi kuin vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeissä. Jos viimeksimainitut otetaan erikseen, päädytään vastaavasti noin 360 markan tasa-eläkkeisiin.

Tasa-eläkejärjestelmällä olisi voimakas suuria tuloerojamme tasaava vaikutus, sillä pienituloiset saisivat tuntuvasti nykyistä paremman eläketurvan, kun taas suurituloisten olisi supistettava aktiiviajan kulutustaan, mikäli mielivät eläkkeellä yltää edes likimain aktiiviajan kulutustasoon. Käytännössä suurituloiset voisivat turvata itselleen paremman vanhuudenturvan joko säästämällä tai ottamalla vapaaehtoisen eläkevakuutuksen.

Ansioeläkelinjan kannalla olevat ovat monta kertaa korostaneet, että korkeisiin ansioeläkkeisiin oikeutetut ovat itse maksaneet eläketurvansa ottamalla osan palkankorotuksistaan lisääntyvinä eläke-etuuksina. Virkamiesten osalta taas on katsot-

tu, että heidän alhaista palkkatasoaan suhteessa yksityisten palveluksessa olevien palkkatasoon korvataan paremmalla eläketurvalla. Näytteenä tästä todistelusta kappale Suomen Sosialidemokraatin jälkiartikkelista viime kesältä:

”Työeläkejärjestelmän puitteissa palkansaajien eläketileille talletetut eläkevarat ovat olleet järjestelmän alusta alkaen keskustapuolueen ruokahalun kohteena. Pyrkimykset ammentaa palkansaajien eläketileiltä varat maanviljelijäin eläketurvan rahoittamiseen ovat kuitenkin kilpistyneet järjestöjen valppauteen. Tuon valppauden seurauksena kepu joutui tyytymään siihen, että maanviljelijäinkin tulee itse maksaa lisäeläketurvaan. Näin syntyi maatalousyrittäjien eläkelaki.

Maatalousyrittäjien eläkemaksu on vain puolet muiden yrittäjien eläkevakuutusmaksusta ja siitä mitä eläketurva maksaa palkansaajille. Tosin heidän yrittäjäeläkkeensä eivät ole markkamääräisesti suuria, mutta on muistettava, että ne perustuvat maatalousyrittäjien itsensä määrittelemiin yrittäjätuloihin — ts. tuloihin, joista he ovat valmiit maksamaan tuota puolta eläkevakuutusmaksua.” —

”Kepu on siis kaivanut eläkepoliittisen sotakirveen esille. Vanhastaan tiedetään sen merkitsevän sitä, että palkanansaittajapuolella on vartiot kaksinkertaistettava, ettei vuoden 1956 kansaneläkekaappaus uusiutuisi. Silloinhan kepu suoritti ainutlaatuisen tulonsiirron kansaneläkejärjestelmässä palkansaajilta maatalousväestön hyväksi hävittämällä henkilökohtaiset eläketilit ja sulattamalla ne maanviljelijöitä suosiviksi tasaeläkeiksi.”

Tällaiselta näyttää totuus ja oikeudenmukaisuus ansioeläkejärjestelmiä puoltavien kannalta. Mutta mikä on totuus? Kuka loppujen lopuksi kenenkin eläkkeen maksaa?

Otetaan asetelman selkiyttämiseksi yksinkertainen esimerkki traktoritehtaan työntekijästä. Ammattitaitoinen työntekijä traktoritehtaassa saa ehkä runsaat tuhat markkaa palkkaa kuu-

kaudessa, minkä lisäksi hän saa laskea edukseen sen eläkevaakuutusmaksun, jonka työnantaja hänen puolestaan maksaa eläkevakuutuslaitokseen. Hän omasta mielestään maksaa itse eläkkeensä ottamalla osan palkastaan parantuvana eläketurvana. Mutta miltä asia näyttää sen maanviljelijän näkökulmasta, joka ostaa tehtaan tuottaman traktorin? Traktoria hinnoiteltaessa otetaan huomioon sen tekemisestä aiheutuneet palkkakustannukset ja sosiaalikulannukset, mukaan luettuna työnantajan TEL-maksu. Eikö loppujen lopuksi olekin niin, että traktorin ostava maanviljelijä maksaa tehtaan työntekijöiden eläkemaksut?

Samaa voidaan todeta kaikkien työntekijöiden eläketurvasta: loppujen lopuksi me kaikki maksamme kaikkien eläketurvaa joko hintojen tai verojen muodossa. Eläkkeiden oikeudenmukaisuutta pohdittaessa on siis yleiseltä kannalta melko toisarvoinen seikka kuka eläkkeen maksaa. Sen sijaan tulee kiinnittää huomiota siihen, ovatko eri ihmisten saamat tulot ja sen lisäksi tulevat sosiaaliset edut oikeudenmukaisessa suhteessa toisiinsa. Kysymys on tasa-arvosta. Tältä kannalta katsoen ei voitane asettaa tasa-eläkejärjestelmäperiaatteen oikeudenmukaisuutta kyseenalaiseksi.

Puheet tasa-eläkejärjestelmästä ovat tietysti siinä mielessä jossittelua, että nyt on tasa-eläkejärjestelmään enää mahdoton päästä. Tuntuisi kohtuuttomalta ottaa ihmisiltä pois saavutetuja eläke-etuuksia, joihin he ovat luottaneet ennen eläkeikää. Toisaalta tällaista järjestelmää ei juuri muualla kuin keskustapuolueessa hyväksytä. Eivät edes SKP:n stalinistisiiven johtajat ole luvanneet tukeaan tälle ajatukselle. Muualta tukea taitaa olla turha edes kysellä. Sen sijaan keskustapuolueen piirissä näillä ajatuksilla on laajaa kannatusta. Itse asiassa vastustavia ääniä ei ole juuri kuulunut ainakaan maan eri puolilla kiertäessäni. Vastanotto on ollut yhtä suopeaa sekä Lapissa

että Uudellamaalla. Tasaeläkejärjestelmän olemattomat toteutumismahdollisuudet varsin hyvin tietäen olen virittänyt asiasta keskustelua ennenkaikkea siinä mielessä, että ihmiset hahtuisivat näkemään kuinka eriarvoisuutta lisääville ja virheellisille perusteille eläkepolitiikkamme on rakennettu. En usko, että eläketurvaerojen poistamisessa päästään mihinkään ilman perusteellista periaatekeskustelua eläkepolitiikan tavoitteista.

Eläkepolitiikan alalla epäilemättä merkittävin tapahtuma kuluneena vuonna on Kansaneläkelaitoksen pääjohtaja Jaakko Pajulan nimityksen yhteydessä tehty sopimus kansaneläkejärjestelmän ja ansioeläkejärjestelmien yhteistyön kehittämisestä. Koska tehdyn sopimuksen ja käytyjen neuvottelujen sisällöstä ei ole tarkempia tietoja olemassa, on vaikea kovinkaan yksityiskohtaisesti arvioida, mitä sopimus itse asiassa merkitsee. Eräs merkittävimmistä edistysaskeleista lienee sopimus siitä, että molempien eläkejärjestelmien yhteensovittamisessa pyritään kaventamaan eläketurvaeroja. Se tapahtuu poistamalla suuria eläkkeitä saavilta kansaneläke kokonaan sekä antamalla pientä ansioeläkettä saavalle kansaneläke täysimääräisenä. Tämä kehitys on oikeaa ja hyväksyttävää.

Periaatteelliselta kannalta yhteensovittamisesta sovittu linja on kuitenkin nurinkurinen. Sehän merkitsee ansioeläkkeen määräytymistä tavallaan peruseläkejärjestelmäksi, jota sitten kansaneläkejärjestelmä täydentää. Alunperin asetelma oli päinvastainen ja sen ehdottomasti tulisi olla päinvastainen. Mutta eläketurvaerojen kaventumisesta on kai hintaa maksettava.

Varauksetta myönteisen kannan voi sen sijaan ottaa siihen sopimuksessa ilmaistuun pyrkimykseen, että eläkepoliittista palveluorganisaatiota kehitetään siten, että eläkeläiset voivat entistä varmemmin ja helpommin saada heille kuuluvan eläketurvan.

Sopimus kansaneläkejärjestelmän ja ansioeläkejärjestelmien välisen yhteistyön kehittämistä on tietysti vain näiden laitosten välinen sopimus, johon poliittinen taho joutuu aikanaan yksityiskohdissa ottamaan kantaa. Toivottavasti tasa-arvoajatelu on siihen mennessä saavuttanut sen verran jalansijaa, että eläkepolitiikassa päästäisiin edes hieman pitemmin askelin oikeaan suuntaan.

Eläkepolitiikan ohella ehkä eniten tyytymättömyyttä on sosiaalipolitiikan alalla aiheuttanut sairausvakuutusjärjestelmä. Sehän on rakennettu samojen periaatteiden varaan kuin ansioeläkejärjestelmät: pyritään turvaamaan ihmisille sairauden aikanakin se elintaso mikä hänellä oli ennen sairauden sattumista. Sairausvakuutuspäiväraha siis sopeutetaan sairaan henkilön ansiotasoon. Alimman sairausvakuutuspäivärahan suuruus on tällä hetkellä 7,50 markkaa ja ylin 38,25 markkaa. Sairausvakuutuspäivärahaan liitetyn prosentuaalisen huoltajan lisän ansiosta erot voivat kuitenkin olla suuremmatkin — suurin päiväraha on 57,37 mk. Sairausvakuutusjärjestelmän perusteet ovat tavallaan oikeudenmukaiset, mutta etuuksia jaettaessa päädytään räikeisiin epäkohtiin, jotka loukkaavat ihmisten oikeustajua. Jos pientilan emäntä sairastuu, saa hän poikkeuksetta alimman päivärahan eli noin 7,50 markkaa. Koska perhe on vähävarainen, olisi päivärahan pakko riittää emännän sijaisen palkkaamiseen, joka hoitaisi lapset ja taloustyöt ja ehkä kävisi isännän apuna navetassakin. Kenen arvellette lähtevän tuuramaan pientilan emäntää ehkä noin 50 pennin tuntipalkalla? Käytännössä useimmilla perheviljelmien emännillä ei juuri ole ollutkaan mahdollisuutta sairausajan lepoon, koska tuuraajaa ei löydy, ei vaikka pystyisi maksamaan palkkaa enemmänkin.

Toinen käytännön esimerkki taas kertoo kahdesta miehestä, jotka tekevät vierekkäisillä metsäpalstoilla täsmälleen samaa

työtä. Toinen tekee sitä vain pientilansa metsäpalstalla ja toinen on vieraan palveluksessa. Jos kumpikin lyö kirveellä jalakaansa, saa omaa työtään tekevä ehkä alle 10 markan päivärahan, kun taas palkalla metsätyötä tekevä voi hyvinkin kääriä taskuunsa yli 30 markan päivärahan. Omaa työtään tekevän työansio arvioidaan näet kovin alhaiseksi.

Sairausvakuutuspäivärahaa arvosteltaisiin varmaankin vähemmän, jos alin päiväraha riittäisi suurin piirtein turvaamaan sairastuneelle henkilölle minimitoimeentulon. Vielä viime vuodenvaihteeseen asti tilanne oli sellainen, että alimman päivärahan korottaminen merkitsi automaattisesti yhtä suurta prosenttikorotusta ylimpään päivärahaan eli markkoina laskien moninkertaista lisäystä. Vuodenvaihteessa tehty lainmuutos tekee mahdolliseksi supistaa alimman ja ylimmän päivärahan välistä eroa korottamalla alimman päivärahan määrää. Tämä tie on kuitenkin toivottoman hidas. Paljon nopeammin päästäisiin eteenpäin, jos voitaisiin alentaa ylintä päivärahaa. Täten voitaisiin nykyisten varojen puitteissa päästä kenties noin 11 markan tasapäivärahaan. Tämän muutoksen tiellä on monia käytännön esteitä työsuhteessa olevien työntekijöiden osalta, joiden päiväraha menee työnantajalle ja jotka saavat sairausajalta tietyn ajan täyden palkan. Nämä käytännön esteet ovat kuitenkin raivattavissa tieltä, jos halua siihen löytyy.

Jos Karjalaisen hallituksen juuri ennen hajoamistaan antama lakiesitys tulee hyväksytyksi, nousee alin sairausvakuutuspäiväraha ensi vuoden alusta 10 markkaan. Korotus merkitsisi huomattavaa parannusta tämänhetkiseen tilanteeseen. Tämän korotuksen toteuduttua voitaisiin tasapäivärahana maksaa kaikille 13—14 markan päiväraha.

Poliittisissa piireissä sairausvakuutuspäivärahan suuruus on ollut jatkuvan kiistan kohteena. Kaikki puolueet ovat olleet jo pitkään sitä mieltä, että alimman päivärahan suuruutta on ko-

rotettava. Tällä tiellä onkin päästy eteenpäin. Sen sijaan kaikki hyvätuloisimpien etujen vastaiset voimakkaat tasauspyrkimykset ovat saaneet ankaraa vastustusta osakseen niin oikealla kuin vasemmallakin. Kun keskustapuolueen edustajat ilmoittivat keväällä eduskunnassa eduskuntaryhmänsä yksimielisestä päätöksestä, että sairausvakuutuspäiväraha tulisi saada kaikille samaksi, ilmoittivat puolestaan sosialidemokraatit, etteivät he tule tällaista esitystä koskaan hyväksymään. Myöskään SKDL:n piiristä en ole tavannut erityistä myötämieltä tasasuuria sairausvakuutuspäivärahoja kohtaan. Kuka lie proletariaatin asialla?

Pikaisina korjauksina tulisi sairausvakuutuslakia muuttaa siten, että ns. huoltajanlisä muutettaisiin prosentuaalisesta tasasuuruiseksi ja huoltajanlisän lapsilukua koskeva katto poistettaisiin. Täten saataisiin pikaisesti helpotusta ainakin köyhien suurperheiden asemaan.

Kolmas varsinkin maatalousväestöä, mutta myös muita pienyrittäjiä koskettava eriarvoisuuden muoto sosiaalipolitiikassa on vapaa-aikapolitiikan alalla. Samaan aikaan kun kaikki palkansaajat on vähitellen saatu 5-päiväisen työviikon piiriin ja kun heille on lisäksi järjestetty lähes kuukauden vuosiloma, joutuvat varsinkin karjatiloilla toimeentulonsa saavat viljelijäperheet tekemään ympäri vuoden 7-päiväistä työviikkoa.

Maataloudessa toimivien miesten vuotuinen työaika on professori Paavo Seppäsen laatimassa aikabudjetissa arvioitu 2 900 tunniksi vuonna 1960, kun se muissa ammateissa oli keskimäärin 2 265 tuntia. Vuonna 1970 jälkimmäisen arvioidaan olevan enää 1 880 tuntia, kun taas maataloudessa on tuskin kehitystä tapahtunut nimeksikään. Seppäsen arvio maatalouden osalta osuu ilmeisesti hyvin lähelle oikeaa, sillä kirjanpitoiloilta saatujen tulosten mukaan on työaika laskettu seuraavaksi:

	1961/62	1969	
Viljelijäperheen työ tuntia/tila	Koko maa	Koko maa	Pohjois- Suomi
Miehet	2 817	2 723	3 023
Naiset	2 997	3 038	3 344

Työajan lyhenemistä ei siis ole sanottavasti tapahtunut, naisten osalta työaika näyttää päinvastoin pidentyneen. Pohjois-suomalaisilla tiloilla luvut ovat selvästi korkeammat.

Viljelijäväestön ja muiden pienyrittäjien vapaa-aikakysymys on annettu viime keväänä komitean selvitettäväksi, joten on ennenaikaista arvella millaisia järjestelyjä vapaa-ajan järjestämiseksi olisi suoritettava. Esimerkkinä käytettävissä olevista mahdollisuuksista kerrottakoon kuitenkin Norjassa toteutettua viljelijöiden vuosilomajärjestelmästä. Siellä viljelijälle maksetaan lomakorvaus, jonka suuruus kahden viikon lomasta on 1 000 kruunua eli vajaat kuusisataa Suomen markkaa. Tämän on laskettu riittävän vieraan henkilön palkkaamiseen hoitamaan tilan työt loman ajaksi. Sijaisen järjestämiseksi on olemassa useitakin keinoja, mutta erityisen lomittajien ammattikunnan kouluttaminen lienee tarpeen. Keinoja pienyrittäjien lomakysymyksen hoitamiseksi on siis olemassa, jos vain päätöksentekijöillä on halua ulottaa tasa-arvoperiaate myös vapaa-aikapoliittikkaan.

Myös viljelijöiden lomittajajärjestelmästä puhuttaessa on esitetty sellaisia vaatimuksia, että viljelijöiden on itse maksettava tämän järjestelmän kustannukset, sillä ”palkansaajille lisääntyvä vapaa-aika on osa hänen saamastaan palkkaedusta”. Taas olemme saman ongelman edessä kuin eläkkeistä puhuttaessa: kuka maksaa kustannukset eri tulonsaajien vapaa-aikaedusta.

Eri alojen vapaa-aikakustannukset lisätään tietysti viime kädessä tuotteen hintaan. Jos työaika lyhenee, täytyy työnantajan

palkata lisää työvoimaa. Myös vapaa-aikakustannusten jakautumisesta on sanottava samaa kuin eläkekustannusten jakautumisesta: me kaikki maksamme toistemme vapaa-ajasta. Oikeudenmukaisuutta arvioitaessa on katsottava, ovatko eri väestöpiirien saamat ansiot ja vapaa-aikaedut oikeudenmukaisessa suhteessa toisiinsa. Tässä valossa on vaikea ymmärtää sellaisia vaatimuksia, että viljelijäväestö, jonka tulot ovat selvästi alhaisemmat kuin vastaavilla muilla väestöpiireillä, joutuisi itse maksamaan vapaa-aikajärjestelyjensä kustannukset.

Edellä esittämäni sosiaalipoliittiset epäkohdat ovat olleet parin viime vuoden ajan kaikkein kipeimpinä maaseudun ihmisten keskuudessa, joiden mielipiteitä olen viime aikoina herkäällä korvalla kuunnellut. Sen sijaan en ole kovinkaan paljon kuullut arvostelua perhepolitiikan jälkeenjääneisyydestä, vaikka sen merkitys on monelle paljon suurempi kuin eläkepolitiikan tai sairausvakuutusjärjestelmän puutteet. Perhekustannusten tasaushan on meillä järjestetty lapsilisäjärjestelmän avulla, jonka kautta lapsiperheille maksetaan lapsikohtaista lapsilisää. Lapsilisän suuruus on noin 22—32 markkaa kuukaudessa, millä ei ole olennaista merkitystä perhekustannusten tasaamiseksi. Arvioidaanhan lapsen aiheuttavan perheelle kustannuserän, joka iästä riippuen on ehkä 100—200 markkaa keskimäärin kuukaudessa. Nykyään lapsiperheet saavat lisäksi verotuksessa suorittaa erityisen lapsivähennyksen.

Nykyinen perhekustannusten jakauma rasittaa kaikkein eniten pienituloisia perheitä, sillä varakkailta perheiltä on useimmiten hyvin vähän lapsia. Toisaalta lapsilisät maksetaan kaikille perheille varallisuudesta riippumatta ja verovähennysoikeus lievästi suosii suurituloisia, joten suurituloiset saavat yhteiskunnalta enemmän tukea lasten kasvattamiseen kuin pienituloiset.

Perhekustannuksia tasattaessa tulisi mielestäni tavoitteeksi

asettaa se, että ainakin pienituloiset perheet saisivat yhteiskunnalta korvauksena lasten hoitamisesta suurinpiirtein keskimääräisiä aiheutuneita kutannuksia vastaavan määrän. Tämä voisi tapahtua kehittämällä lapsilisäjärjestelmästä lasten hoitolisäjärjestelmä, mistä käytetään myös nimitystä äidinpalkkajärjestelmä.

Lasten hoitolisäjärjestelmä ratkaisisi toisen puolen nyt kovin ajankohtaisesta lasten päivähoitokysymyksestä antamalla äideille taloudelliset edellytykset päivähoitokysymyksen tarkoituksenmukaiseen ratkaisemiseen kussakin tapauksessa. Yhteiskunnalta saamallaan hoitolisällä äiti voisi ottaa lapsilleen hoitajan kotiin tai viedä hänet johonkin päivähoitopaikkaan. Mikäli äiti haluaisi itse hoitaa lapsen, voisi hän pitää hoitolisää omana palkkanaan.

Yhteiskunnan tehtävänä on luonnollisesti huolehtia myös siitä, että hoitopaikkoja on riittävästi saatavissa siellä missä tarvetta ilmenee.

Poliittinen nelijako

Esitykseni alkupuolella alkiolaisuuden aatteellisia lähtökohtia käsitellessäni viittasin jo siihen tekemääni havaintoon, että perinteiset poliittisen kentän jaottelut ja tarkastelukulmat vaikuttavat nykyisessä tilanteessa pahasti vanhentuneilta; niiden käyttö antaa väärän kuvan asioista. Keskustapuolueiden taholta on usein korostettu, että aikaisemmin useimmiten käytetty kahtiajako oikeistoon ja vasemmistoon tai porvareihin ja vasemmistoon on virheellinen siinä mielessä, että poliittisessa kentässä on selvästi oikeistosta sekä aatteellisesti että käytännön toiminnassa erottuva poliittinen keskusta. Tätä käsitystä on vahvistanut viime vuosina toteutettu vasemmiston ja keskustan yhteistyö, joka on pakottanut sekä oikeiston että vasem-

miston myös kielenkäytössään hyväksymään olemassaolevat tosiasiat. Vielä voimakkaammin keskustan itsenäinen rooli on korostunut viime vaalien jälkeisessä hallituspolitiikassa, joka on ollut keskustan johtamaa. Yhä useammat myöntävätkin kiistämättömäksi tosiasiaksi itsenäisen, oikeistosta ja vasemmistosta selvästi erottautuvan keskustan olemassaolon.

Mutta kolmijakokaan ei tee vielä oikeutta tosiasioille. Sosiaalidemokraattien ja kansandemokraattien yhdistäminen yhtenäiseksi vasemmistoksi vaikuttaa keinotekoiselta, vaikka käytännössä muutamien viime vuosien aikana vasemmistopuolueiden välit ovat kehittyneet suotuisasti. Varsinkin keskustapuolueen piirissä on korostettu vasemmiston yhtenäisyyttä, millä on ehkä haluttu antaa puolueen kanssa samoista äänistä kilpailevasta SDP:sta todellista vasemmistolaisempi kuva. Kahden suurimman vasemmistopuolueen välillä on kuitenkin sovittamattomia aatteellisia vastakohtaisuuksia, jotka heijastelevat selvinä eroina myös käytännön politiikkaan. Oman osansa erimielisyyksistä aiheuttavat myös puolueiden kannatuspohjassa olevat erot: kommunistien kannattajat ovat köyhiä ja heistä suuri osa asuu kehitysalueilla, sosialidemokraatit taas ovat suhteellisen varakkaita ja asuvat lähinnä teollisuus-Suomessa. Parempaan poliittisten olojen erittelyyn päästäänkin, jos poliittinen kenttä luokitellaan neljään pääryhmittymään: kansandemokraatteihin, sosialidemokraatteihin, keskustaan ja oikeistoon. Eduskuntapaikoissa mitattuna ovat eri ryhmittymien keskinäiset voima-suhteet seuraavanlaiset:

Kansan- demokraatit	Sosiali- demokraatit	Keskusta	Oikeisto
36 paikkaa	52 paikkaa	36 paikkaa (kesk.)	37 paikkaa
		12 paikkaa (rkp)	
		8 paikkaa (lib.)	
		<u>56 paikkaa</u>	

Asetelman ulkopuolelle olen kokonaan jättänyt kaksi eduskuntapuoluetta, Suomen maaseudun puolueen ja kristillisen liiton sekä lisäksi työväen ja pienviljelijäin sosialidemokraattisen liiton, jolla ei ole tällä hetkellä edustusta eduskunnassa. Näillä puolueilla ei tämänhetkisten näkymien mukaan ole lähiaikoina eikä pitemmälläkään tähtäimellä oleellista merkitystä poliittisessa elämässä.

Esittämäni neljän poliittisen voiman ominaisuuksien erittelemiseksi on tarpeen tarkastella myös näiden voimien aatteellista taustaa. Kaikilla poliittisilla puolueilla on luonnollisesti oma ideologiansa — käsitys siitä millainen on ihanneyhteiskunta. Joillakin puolueilla ihanneyhteiskunnan malli on selvästi kiteytynyt. Toisilla se taas on osittain selkiintymätön tavoite, jota kohti kuljetaan usein vähemmän määrätietoisesti. Kuitenkin jokaisen puolueen toiminta on ideologisten päämäärien sävyttämää.

Puolueen ideologia, sen käsitys ihanneyhteiskunnasta taas pohjautuu johonkin käsitykseen siitä, millainen on ihminen, miten hän toimii, mitkä ovat hänen tärkeimmät tarpeensa. Ideologioitten välinen ero juontuu ensi sijassa juuri erilaisista ihmiskäsityksistä, eri yhteiskunnan mallit on rakennettu eri ihmistä varten. Oleellisimpia ihmiskäsitykseen liittyviä seikkoja on muun muassa kysymys siitä, kuinka tärkeinä ihmisen henkisiä tarpeita pidetään sekä kysymys siitä, onko ihminen itsenäiseen tahdonmuodostukseen pystyvä olento vai määräytyvätkö hänen ajatuksensa ulkoisten voimien vaikutuksesta.

Ideologisessa tarkastelussa voidaan poliittisen kentän kaksijakoa jokseenkin luontevasti soveltaa. Vasemmistoon tavallisesti luettavat puolueet rakentavat ihanneyhteiskuntansa enemmän tai vähemmän materialistisen ihmiskäsityksen varaan. Puhtaimmillaan tämä käsityskanta ilmenee kommunistien politiikan perustana olevasta materialistis-kollektivistisestä ihmis-

käsityksestä. Sen mukaan ihminen on puhtaasti aineellinen olento, jonka tietoisuus ja ajatukset määräytyvät ulkoisen yhteiskunnan olosuhteiden perusteella. Kommunistien ihanneyhteiskunta voidaan luoda vain siirtämällä tuotantovälineet yhteiskunnan omistukseen eli muuttamalla yhteiskunnan tuotantosuhteet toisiksi. Näin olen karkeasti käsittänyt kommunismin aatteellisen perustan.

Käytännössä kommunistien on vaikea valita tietään yhteiskunnassa, jonka rakenne ja pelisäännöt eivät ole heidän tahonsa mukaiset. Puhtaasti ideologisesti ajatellen heidän kai tulisi tähdätä kaikki voimansa yhteiskuntajärjestelmän muuttamiseksi. Tämä työ tuntuu varmaan toivottomalta kansamme valtaosan kannattaessa nykyistä yhteiskuntarakennetta.

Toinen vaihtoehto on kommunistien näkemysten mahdollisimman pitkälle menevä toteuttaminen uudistuspolitiikan avulla, mitä voidaan tietysti säestää väittämällä koko ajan, ettei mitään todellisia uudistuksia voida tässä yhteiskunnassa toteuttaa — uudistukset ovat vain kapitalistisen yhteiskunnan paikkailua. Ilmeisesti edellä mainitulla tavoitteiden kaksijakoisuudella on oma osuutensa myös SKP:n sisäisissä kiistoissa.

Koska kommunistien tavoitteena on muuttaa yhteiskuntajärjestelmää, pyrkivät he nojaamaan kannatuksensa kaikkein tyytymättömiin ihmisiin. Koska tyytymättömiä on lähinnä pienituloisten joukossa ja kehitysalueilla, ovat kommunistit käytännössä olleet tukemassa tuloerojen kaventamista ja kehitysaluepolitiikan voimistamista. Viime aikoina SKDL on tosin osoittanut lisääntyvää ymmärtämystä eräille melko korkeapalkkaisille ryhmille, vaikka niiden eräät vaatimukset ovat olleet tuloeroja lisääviä ja siis pienituloisten etujen vastaisia.

Sosialidemokraattien ihmiskäsitys ei ole yhtä puhtaasti materialistinen kuin kansandemokraattien. Olennaisin käytännön seuraamus tästä erosta näyttää olevan se, että sosialidemokraa-

tit eivät itse asiassa kannata yhteisomistukseen perustuvaa sosialistista järjestelmää, vaan ovat periaatteessa puitetalouden kannalla kuten keskustakin. Tässä mielessä sosialidemokraatit voidaan lukea poliittiseen keskustaan kuuluvaksi puolueeksi, jos keskustalaisuus käsitetään tavanomaista laajemmin. Sosialidemokraattien politiikan materialistinen perusta näkyy sen sijaan kaiken aikaa käytännön politiikassa. Sosialidemokraatit ovat taipuvaisia korostamaan aineellisten tavoitteiden merkitystä yhteiskuntapolitiikassa ja vastaavasti polkevat usein jalcoihin ihmisten henkisiä tarpeita. Aineellisten tavoitteiden ylikorostuminen puolestaan johtaa siihen, että sosialidemokraatit ovat taipuvaisia teknokraattiseen, asiantuntijavaltaiseen politiikkaan taloudellisen kasvun mahdollisimman nopeaksi lisäämiseksi. Sosialidemokraattien tavoitteena tuntuu olevan keskitetysti johdetun, asiantuntijoiden ohjelmoiman ”hyvinvointiyhteiskunnan” luominen.

Socialidemokraattien piirissä on tietysti suuri joukko myös sellaisia ihmisiä, jotka asennoituvat kriittisesti teknokraattisiin virtauksiin. Erityisesti Koiviston pääministerikausi, jolloin — erästä nuorta sosialidemokraattia lainatakseni — teknokraatit oli päästetty vallan kahvaan, herätti monet sosialidemokraatit näkemään teknokratian vaarat. Valitettavasti en kuitenkaan voi uskoa, että antiteknokraattiset voimat saisivat pitkällä tähtäimellä otetta SDP:ssa. Omalta osaltaan tähän käsitykseen vaikuttaa se seikka, että vasemmiston valtakaudella valtionhallinnon eri tehtäviin sijoitetut ”sosiaaliteknohraatit” pyrkivät vaikuttamaan puolueen politiikkaan, joka on perusolemukseltaan altis teknokraattisille vaikutteille.

Keskustalaisuuden, samoin kuin oikeistolaisuuden, aatteellinen lähtökohta on nähdäkseni ihmisen henkistä olemusta ja tarpeita korostava ihmiskäsitys. Keskustalaisen käsityksen mukaan ihminen on itsenäisesti tahtoa muodostava, tunteva ja ra-

kastava olento. Jokaisella ihmisellä on omat yksilölliset näkemykset ja tarpeet, vaikka luonnollisesti ihmisen elämänkaari — koti, koulu ja työ — vaikuttaakin hänen asenteisiinsa ja mielipiteisiinsä. Keskustalaisen käsityksen mukaan ihminen on luonteeltaan yhteistyöhaluinen ja osallistuva, jos näiden ominaisuuksien kehitykselle ja toteutumiselle luodaan edellytykset. Edellytysten luomiseksi puolestaan yhteiskunnan perinpohjainen kansanvaltaisuus on tärkeimmällä sijalla. Kansanvaltaisuus tarkoittaa myös ja erityisesti sitä, että yhteiskunnan taloudellisenkin kehityksen tulee olla kansan päätettävissä. Kansanvaltaisuus liittyy kiinteästi keskustalaisen ihanneyhteiskunnan toiseen pääpiirteeseen, tasa-arvoisuuteen. Vain tasa-arvoinen yhteiskunta voi olla todella kansanvaltainen, vain tasa-arvoisessa yhteiskunnassa on kaikilla ihmisillä mahdollisuus toteuttaa omaa persoonallisuuttaan. Toisaalta yhteiskunnan kansanvaltaisuus on paras tae tasa-arvoisuuden toteutumiselle. Kansanvaltaisuuden toteuttamisessa on tärkeänä keinona desentralisaatio, vallan ja päätöksenteon hajauttaminen. Keskustalainen ihanneyhteiskunta on siis kansanvaltainen ja desentralisoitu, sosialidemokraattinen taas keskitetty ja teknokraattinen. Nämä näkemysten eroavaisuudet ovat nähtävissä useissa näiden kahden puolueen välisissä kiistakysymyksissä. Erityisen selvästi ne ovat nähtävissä hallintoa ja suunnittelua kehitettäessä, kuten maakuntaitsehallinnon ja kuntauudistuksen käsittely ovat osoittaneet.

Oikeiston ideologinen lähtökohta on karkeasti ottaen melko lähellä keskustan lähtökohtia. Lähes kaikessa muussa onkin sitten selviä eroja. Oikeistolaisuuteen kuuluu yksilöllisen vapauden voimakas korostaminen. Lisäksi oikeistolaiset usein katsovat, että ihmisten yksilöllisyys ja erilaisuus on riittävä peruste myös olemassaolevalle eriarvoisuudelle. Näiden kahden pääperiaatteen varaan rakentuva oikeistolainen, kapitalistinen

yhteiskunta on käytännössä varsin kaukana oikeistolaisuuden henkisiä arvoja korostavasta lähtökohdasta. Kapitalismin käytäntö on mitä raainta materialismia. Suomalaisessa yhteiskunnassa oikeiston olennaisin piirre on siinä, että se haluaa pitää talouselämän kehityksen mahdollisimman vapaana markkinataloutena eikä toisaalta salli merkittäviä toimenpiteitä yhteiskunnallisen eriarvoisuuden poistamiseksi. Sosiaalipoliittikan laajentaminen sekä tuloeroja kaventava tulopoliittikka ovat oikeistolle vastenmielisiä pyrkimyksiä.

Mikään edellä karkeasti kuvailemistani ajatussuunnista ei voi yksinään päättää yhteiskuntamme kehityksestä, sillä minäkään ajatussuunnan takana ei ole ainakaan lähiaikoina riittävästi kannatusta eduskunnan enemmistön saavuttamiseksi. Maata voidaan hallita vain eri poliittisten voimien yhteistyön avulla. Yhteistyön pohja ja sen ehdot määräävät millaiseksi yhteiskuntamme rakentuu. Eri poliittisten ryhmien taktinen asema on niiden vaikutusvaltaa ajatellen toisistaan poikkeava. Vaikein on luonnollisesti ääriryhmän asema, jonka on saatava riittävästi poliittisia yhteistyökumppaneita yhdeltä suunnalta; kommunistit vain oikealta, kokoomus vain vasemmalta. Toisaalta ääriryhmä ei useimmiten voi ajatellakaan yhteistyötä toisen äärisuunnan kanssa.

Poliittisen yhteistyön luomiseksi sekä ääriivasemmisto että äärioikeisto ovat luoneet rakenteeltaan varsin samankaltaisia strategioita. Itse asiassa nykyinen Suomen kansan demokraattinen liitto on tämän strategian eräs ilmentymä. Ääriivasemmis-
tion on vaikutusvaltansa turvaamiseksi luotava mahdollisimman laaja yhteistyörintama, jota se pyrkii mahdollisimman paljon johtamaan. Juuri tämän ajattelun hedelmänä syntyi SKDL, jonka tavoitteena oli koota mahdollisimman laaja rintama kommunistien käytännössä johtamaan yhteistyöjärjestykseen. Samaa kommunistit ilmeisesti pyrkivät tavoittelemaan

kansanrintamayhteistyön avulla. Kansanrintamayhteistyön tavoitehan kommunistien kannalta on siinä, että saadaan pitkälle poliittiseen keskustaan ulottuva yhteistyörintama, jossa myös kommunisteilla on vahva sananvalta. Viime vaalikauden kaksi hallitusta ovatkin ilmeisesti kommunistien kannalta katsoen varsin onnistuneita, sillä vasemmisto vaikutti niissä enemmistönsä turvin keskustaa voimakkaammin asioiden kehitykseen. Sen sijaan Karjalaisen II hallitus ei varsinaisen kansanrintamaajattelun valossa edes aikaisemmassa kokoonpanossaan ollut kansanrintamahallitus, sillä nyt on keskustan ja vasemmiston yhteistyö ollut keskustan johtamaa. Vasemmisto on nyt joutunut tyytymään yhteistyössä hieman samaan asemaan, missä keskusta oli ennen vaaleja.

Oikeiston piirissä on viime aikoina esitetty ajatuksia kansanrintamastrategian oikeistolaisesta sovellutuksesta, porvaririntamasta. Oikeiston ilmeisenä tarkoituksena on saada keskusta ja porvarillisimpia osia vasemmistosta mukaan yhteistyöhön, jossa kokoomus arvelee voivansa määrätä tahdin. Jos joskus tulevaisuudessa perustetaan hallitus, jossa kokoomus on mukana, on tietysti muilla hallitusosapuolilla painava sanansa sanottavana yhteistyön ehtoihin. Voitonriemuiset ja -tahtoiset haaveet kokoomuksen johtamasta porvaririntamasta taitavat jäädä ikuisiksi unelmaksi.

Kokoomuksen viimeaikaista politiikkaa ei voi pitää erityisen viisaana. Pyrkiessään keinoja kaihtamatta suurentamaan kannatustaan kokoomus samalla varmistaa sen, ettei sille ole lisääntyvästä voimastaan mitään hyötyä. Samalla kun puolue kasvaa, sen yhteistyöedellytykset heikkenevät. Eikö puolueen pitäisi pyrkiä lisäämään vaikutusvaltaansa sen sijaan, että se pyrkii lisäämään kokoaan vaikutusvallan kustannuksella? Kokoomus on viime aikoina suunnannut toimintansa erityisesti Keskustapuoluetta vastaan pyrkien saamaan sen piiristä lisäkannatusta. Tämä on ehkä jossakin määrin onnistunut. Samal-

la kokoomus on kuitenkin polttanut siltoja miltei ainoaan mahdolliseen yhteistyökumppaniinsa päin. Lisäksi kokoomuksen toiminta saattaa merkitä sitä, että äänestäjät valitsevat mieluummin jonkin vasemmistopuolueen kuin keskustapuolueen. Kuinkahan hyvin se palvelisi kokoomuksen päämääriä?

Tulevan yhteiskuntakehityksen kannalta ovat keskusta ja sosialidemokraatit epäilemättä avainasemassa edullisen poliittisen sijaintinsa ja yhteistyökykynsä vuoksi. Näiden voimien täydennykseksi tarvitaan kyllä useimmiten oikeiston tai vasemmiston tai molempien myötävaikutusta, jotta hallituksilla olisi riittävän laaja pohja niiden toimintamahdollisuuksia ajatellen.

Keskustan ja sosialidemokraattien yhteistyössä kuvastuu poliittisen yhteistyön yleinen ja ikuinen paradoksi: poliittisesti toisiaan lähellä olevilla puolueilla on tarve pyrkiä erottautumaan toisistaan äänestäjistä taisteltaessa. Näinollen ne puolueet, jotka muutoin olisivat luontevia yhteistyökumppaneita, monta kertaa ovat poliittisia riitapukareita. Tämä sama piirre on ajoittain häirinnyt myös nyt vähitellen vakiintunutta keskustapuolueiden yhteistyötä. Keskustan ja sosialidemokraattien on kuitenkin kyettävä tulevaisuudessa yhdessä kantamaan päävastuun asioiden hoitamisesta halusivatpa ne sitä tai ei. Näiden kahden puolueen keskinäinen vaikutusvalta riippuu niiden keskinäisestä voimasta, mutta ennenkaikkea siitä, millaiset ovat poliittiset voimasuhteet. Jos oikeiston ja keskustan yhteiset voimat riittävät enemmistöön eduskunnassa, on keskustan asema vahvempi kuin sosialidemokraattien asema. Jos taas kansandemokraateilla ja sosialidemokraateilla yhdessä on enemmistö, määräävät sosialidemokraatit enemmän asioiden kulusta. Vaa'an kielen asemassa kulloinkin oleva puolue voi voimakkaasti vaikuttaa yhteistyön pohjaan ja samalla sen ehtoihin.

Vuoden 1972 eduskuntavaalien jälkeinen tilanne riippuu ensi

sijassa keskustan ja sosialidemokraattien keskinäisestä voimasta. Mikäli SMP säilyttää vaa'an kieli asemansa, ei eduskuntaan tule selvää vasemmiston enemmistöä tai keskustan ja oikeiston enemmistöä. Kun kokoomus on jatkanut jyrkkää ja asiatonta oppositiopolitiikkaansa ja kommunistien erimielisyydet näyttävät jatkuvasti vaikeilta, näyttää vaaleja edeltänyt hallitus pohja myös vaalien jälkeen miltei ainoalta mahdolliselta, niin vaikeaa kuin sovinnonteko vaalien jälkeen varmaan onkin. Jos hallitus suurista vaikeuksista huolimatta saadaan rakennetuksi entiselle pohjalle, ratkaisee vaalien tulos ilmeisesti sen, mikä on päähallituspuolue. Kun keskustan ja sosialidemokraattien voimasuhteet ovat ennen vaaleja 54—52, muodostuu kamppailusta äärimmäisen tiukka. Jos sosialidemokraatit ohittavat keskustan paikkaluvun suhteen, siirtyy hallituspolitiikan ote ilmeisesti sosialidemokraattien käsiin.

Joka tapauksessa keskustapuolueen tulee pyrkiä mahdollisista vaikeuksista huolimatta rakentamaan parempia yhteistyön edellytyksiä sosialidemokraattien suuntaan. Nuorisotasolla tähän tuntuukin olevan hyviä edellytyksiä, sillä useilla SDP:n nuorilla on samankaltaisia ajatuksia kuin keskustapuolueen piirissä. Osa SDP:n nuorista tuntuu olevan jopa jokseenkin kiihkoton suhteessaan maatalouteen. Nousemaan pyrkiville kynnärpääpoliitikoille maatalouden herjaaminen on valitettavasti vielä toistaiseksi välttämätön paha. Tai sanotaanko, että se on helpoudessaan vastustamaton tie saada menestystä ja vaikutusvaltaa puolueessa.

Keskustapuolueen piirissä yhteistyökysymykset ovat olleet kirpeäsanaisen keskustelun kohteena etenkin pitkään jatkuneen vasemmistoyhteistyön aikana. Erityisesti mukanaolo samassa hallituksessa kommunistien kanssa on monelle keskustapuolueen jäsenelle vaikeasti nieltävä kysymys. Tämä on mielestäni valitettavaa siinä mielessä, että asioiden rauhallinen ja viileä tarkastelu osoittaa, että edellä esittämäni nelijaon osasista

kommunistit ovat keskustapuolueen käytännön tavoitteiden kannalta paras mahdollinen yhteistyökumppani. SKDL:hän on keskustapuolueen jälkeen ehkä voimakkaimmin korostanut kehitysaluepolitiikan tärkeyttä ja suhtautunut maatalouteenkin kohtalaisella myötämielisyydellä. Lisäksi kommunistit ovat valmiit kaikkein voimakkaimmin tuloeroja kaventavaan politiikkaan.

Toisaalta sosialidemokraatit ja kokoomus tuntuvat monissa kysymyksissä olevan lähellä toisiaan. Molemmille tuntuu olevan yhteistä se, että ne korostavat aineellisen elintason kasvua tärkeänä päämääränä. Työmarkkinoiden tasolla tämä asetelma näkyy työn ja pääoman yhteistyönä, josta edellä on ollut puhetta. Sekä SDP:lle että kokoomukselle kehitysaluepolitiikka on melko etäinen kysymys, josta nyt poliittisista syistä ollaan valmiit puhumaan kauniisti, mutta ei juuri sen enempiä. Myös sosialipolitiikan alalla oikeisto ja SDP ovat hämmästyttävän samankaltaisilla linjoilla.

Keskustapuolueen piirissä tavattava kielteisyys kommunistiyhteistyötä kohtaan johtunee osittain siitä, että monet ihmiset ovat ymmärtäneet väärin poliittisen yhteistyön luonteen. Poliittisessa yhteistyössä ei ole vähääkään kysymys yhteistyöhön osallistuvien puolueiden peruslinjan muuttumisesta. Kaikki yhteistyön osapuolet pitävät tiukasti kiinni omista periaatteistaan ja omasta linjastaan. Yhteistyössä puolueet pyrkivät kukin periaatteittensa sallimissa rajoissa toimimaan puhtaasti käytännöllisten kysymysten hoitamiseksi. Periaatteellisia kysymyksiä hoidetaan vain, jos niistä ollaan yhtä mieltä. Yhteistyöllä on selvät pelisäännöt. Jos jokin osapuoli ei niitä täytä, loppuu yhteistyö sen osalta. Ehkä keskustapuolueen jäsenkunnan ja muidenkin ajatuksia on hämännyt se propaganda, jota SMP ja kokoomus ovat harjoittaneet keskustapuolueen periaatteellisen linjan hämärtämiseksi ihmisten silmissä.

Keskustapuolueen asenne poliittisiin yhteistyökysymyksiin ei

ole koskaan ollut mitenkään ehdoton, joitakin mahdollisuuksia poissulkeva. Näin pitää tulevaisuudessakin olla. Omasta puolestani kuitenkin katsoisin, että meidän kannaltamme parhaimpiin tuloksiin päästään jatkamalla ainakin toistaiseksi keskustan ja vasemmiston yhteistyöhallitusten sarjaa. Tähän mielipiteeseen eivät vaikuta ideologiset vastenmielisyydet tai mieltymykset, vaan se perustuu tilanteen asialliseen arviointiin. Vaikka yhteistyökumppanien valinta ei olekaan ideologinen kysymys, on sillä oma merkityksensä yhteistyön lopputuloksiin, millä puolestaan on ideologista merkitystä. Vaihtoehdot voisi karkeasti ilmaista siten, että oikeistoyhteistyössä me joudumme tekemään kompromisseja varakkaiden ja hyvätuloisten piirien kanssa, kun taas vasemmistoyhteistyössä voimme sovittaa etujamme yksiin muiden pienituloisten ihmisten kanssa. Vasemmistoyhteistyö on siis tasa-arvon saavuttamisen kannalta parempi vaihtoehto, joskin siinäkin joudumme tekemisiin omia joukkojamme paremmin toimeentulevien kanssa. Myös kansanvallan laajentaminen käy ymmärtääkseni paremmin päinsä yhteistyössä vasemmiston kanssa. Onhan oikeisto ideologisista ja käytännön syistä kielteinen muun muassa sen suhteen, että yhteiskunta nykyistä enemmän pyrkisi kansanvaltaisesti suuntaamaan talouselämän kehitystä yleisten näkökohtien nojalla mm. kehitysaluepolitiikan tehostamiseksi.

Jos pyrimme — niinkuin meidän täytyy pyrkiä — tehokkaasti hoitamaan asioita oman maailmankatsomuksemme toteuttamiseksi ja kannattajiemme etujen ajamiseksi, on meidän suhtauduttava yhteistyökysymyksiin viileän asiallisesti eikä tunteenomaisesti. Toisaalta poliittisen yhteistyön ei pidä puolueelle olla mikään ehdoton periaatekysymys: omien näkemystemme voiton tavoittelu määrätköön yhteistyön suunnan kussakin tilanteessa.

Keskustapuolue

Edelläolevasta tarkastelusta on käynyt ilmi, että puolueen voima riippuu paitsi sen saamasta kannatuksesta, myös siitä, kuinka edullinen sen asema on poliittista yhteistyötä rakennettaessa. Hyvän yhteistyökykynsä ja edullisen poliittisen "sijaintinsa" vuoksi maalaisliitto/keskustapuolue on voimakkaammin kuin mikään toinen puolue vaikuttanut maamme itsenäisyydenajan kehitykseen. Omalta tärkeältä osaltaan tähän on vaikuttanut myös puolueen ulkopoliittinen "hallituskelpoisuus" ulkopoliittisesti vaikeina aikoina.

Erityisen selvästi voidaan nähdä puolueen yhteistyökykyisyyden ja aseman strategisuuden merkitys, kun vertaillaan vaalikauden 1966—70 tapahtumia nyt meneillään olevaan vaali-kauteen. Viime vaalikauden vasemmistoenemmistön aikana keskustapuolueen asema hallituspolitiikassa oli heikko, sillä hallituksen olemassaolo ei ollut puolueemme varassa. Vasemmistolla olisi ollut mahdollisuus muodostaa hallitus ilman keskustaa. Poliittisten voimien tuolloinen jakautuma antoi kohtalaisen vähän vaikutusmahdollisuuksia Keskustapuolueen 51 edustajaa käsittävälle ryhmälle.

Tuntuisi selvältä, että neljäntoista paikan menetyksen jälkeen puolueen voima ja vaikutusmahdollisuudet edelleen supistuvat. Mutta toisin kävi. Poliittisen tilanteen muutos aiheutti sen, että keskustapuolue pääsi johtamaan keskustaenemmistöistä hallitusta, jonka ohjelma lisäksi oli pääpiirteiltään keskustan tavoitteiden mukainen. Tämä johtui siitä, että puolueemme oli avainasemassa hallitusta muodostettaessa. Siksi hallitus muodostettiin lähinnä keskustan ehdoin.

Tämänhetkisen poliittisen asetelman poikkeuksellisen edullisuuden vuoksi keskustapuolueen piirissä ei ilmeisesti ole riittävästi havahduttu huomaamaan kuinka suuri merkitys viime vaalien tappiolla on puolueen vaikutusmahdollisuuksiin, jos

kannatuksen lasku jää pysyväksi. Jos taas kannatus vielä nykyisestä tasosta laskee, ollaan pian kriittisellä rajalla, jonka alapuolelle mentäessä puolueen vaikutusmahdollisuudet jyrkästi alenevat. Näin käy silloin, jos keskustapuoluetta ei yleensä välttämättä tarvita hallitusta muodostettaessa. Tämän tuntuksimme nytkin karvaasti ellei eduskunnassa olisi oikeiston ja keskustan enemmistöä. Puolueen jatkuvien vaikutusmahdollisuuksien turvaaminen siis edellyttää puolueen kannatuksen lisääntymistä — muuten ei edullisesta poliittisesta asemastakaan ole pitkällä tähtäimellä hyötyä.

Puolueen jatkuvien vaikutusmahdollisuuksien turvaamista voidaan pitää tärkeänä monestakin eri syystä. Puoluevalintansa lähinnä maailmankatsomuksellisilla perusteilla tehneet keskustalaiset pitävät välttämättömänä, että koko yhteiskunnan kehitys edelleen noudattelisi mahdollisimman paljon keskustalaisia tavoitteita. Keskustapuolueen aseman heikkeneminen merkitsisi eriarvoisuuden jatkuvaa lisääntymistä, vallan jatkuvaa keskittymistä sekä teknokraattisten ajatussuuntien vahvistumista. Keskustapuolueen voimien väheneminen merkitsisi myös maatalousväestön aseman jatkuvaa heikkenemistä suhteessa muihin väestöpiireihin, sillä viljelijäväestön toimeentulokysymysten hoitaminen lepää nykyisin ensi sijassa keskustapuolueen harteilla. Tämä kehityssuunta on vakavana huolenaiheena kaikille keskustalaisille, myös niille joiden toimeentulo ei ole maataloudesta riippuvainen. Maatalousväestön aseman jälkeenjääneisyys on näet eräs näkyvimmistä eriarvoisuuden muodoista maassamme. Keskustapuolue täyttäisi perin kehnosti aatteellista tehtävänsä, jos se vähääkään hellittäisi siitä vaatimuksestaan, että viljelijöiden toimeentulon pitää olla samalla tasolla muissa ammateissa toimivien ihmisten kanssa.

Sekä viljelijäväestön asioiden tehokas hoito että laajemmat aatteelliset tavoitteet edellyttävät keskustapuolueen laajentumista nykyisestään. Se voi tapahtua vain määrätietoisesti laa-

jentamalla puolueen kannatuspohjaa viljelijäväestön ulkopuolelle. Jo kannatuksen nykyisellään pitäminen osoittautuu muutamana vuoden tähtämellä mahdottomaksi, ellemmme saa lisääntyvää kannatusta muissa elinkeinoissa toimivilta ihmisiltä.

Edellä esittämäni ajatukset eivät ole suinkaan uusia, vaan niistä on parin viime vuosikymmenen aikana varmaan useinkin keskusteltu. Kuitenkaan kaikki keskustapuolueen piirissä eivät ole vielä vakuuttuneita näistä selvistä tosiasioista. Varsinkin viime vaalien jälkeen keskustapuolueen kärsittyä murskattapion voimistuivat ne äänenpainot, jotka ovat halunneet pysyttää puolueemme puhtaana maatalousväestön luokkapuolueena. Vaalien jälkeen on yhä useammin kuulunut vaatimuksia siitä, ettei keskustapuolueen pidä vouhottaa sen paljon puhutun kaupunkieihin menon kanssa, vaan on keskityttävä maatalouskysymyksiin. Maatalousväestön keskuuteen on lietsottu epäluuloja siitä, että "kuluttajat" kaappaavat puolueen ja kääntävät sen viljelijöitä vastaan. Tällaiset mielipiteet osoittavat, etteivät niiden esittäjät ole katsoneet asioita nenäänsä pitteimmälle, eivätkä toisaalta rahtuakaan ole ajatelleet puolueen aatteellisia tavoitteita. Ne jotka maatalousväestön puolestapuhujina esiintyessään vaativat keskustapuolueen pysyvän vain viljelijäväestön puolueena, puhuvat vain muutamana vuoden tähtämellä viljelijöiden etua vastaan. Pieni puolue ei saa mitään aikaan, vaikka se kuinka kiukkuisesti ajaisi viljelijöiden asioita.

Puolueen aatteellisen taustan ja pyrkimykset tuntien voi olla varma siitä, ettei puolueemme koskaan tingi vaatimuksistaan, jotka tähtäävät tasa-arvoisuuden toteuttamiseen jälkeenjääneiden ryhmien osalta. Siksi olemme myös maatalousväestön etujen puolustajia niin kauan kuin tämän väestöryhmän asema on muita heikompi.

Toistaiseksi keskustapuolueen pyrkimykset kannatuspohjansa laajentamiseksi ovat olleet menestykseltään heikkoja, vaikka

kannatuksemme onkin hieman laajentunut. Toisaalta samaan aikaan maaseudulla riehunut protestiliike on leikannut kipeän loven puolueen maaseutukannatukseen. Vennamolaisuudesta ei kuitenkaan ole enää haittaa muutaman vuoden kuluttua, vaan sen kannatus nopeasti vähenee.

Viime vaalien jälkeen suoritettut mielipidetutkimukset osoittavat SMP:n kannatuksen selvästi alentuneen. Kun se sai viime vaaleissa 10,5 % annetuista äänistä, ovat useat viime aikoina suoritettut tutkimukset osoittaneet SMP:lle noin 9 %:n kannatusta, mikä merkitsee ilmeisesti huomattavaa kannatuksen vähenemistä eduskuntapaikkoina laskettuna — ehkä 6—8 paikan menetystä. Samaa käsitystä tukevat myös maakunnista saadut viestit. Kannatuksen alenemiseen on ilmeisesti pääasiallisena syynä vaalien jälkeinen poliittinen kehitys. Keskustapuolue on nopeassa tahdissa poistanut ne kipeimmät epäkohdat, joiden vuoksi ihmiset antoivat äänensä sumeilematta lupauksia jaellelle SMP:lle. Samaan aikaan Vennamo ei ole tehnyt yhtään mitään suurten lupautensa toteuttamiseksi, vaan on jatkanut vanhalla linjallaan. Repivä arvostelu ja asioiden mustamaalaus ei kuitenkaan tunnu enää purevan. Pahimmat epäkohdat on poistettu ja ihmiset ovat huomanneet vennamolaisuudesta olevan vain haittaa niiden asioiden hoitamisessa, joiden puolesta puolue puhuu.

SMP:n poistuessa vähitellen kuvasta voi keskustapuolue tähänastista voimakkaammin kiinnittää huomiota kannatuspohjansa laajentamiseen.

Keskustapuolue on perinteiltään tekojen puolue. Se on näkemystensä pohjalta pyrkinyt asioita eteenpäinvievään yhteistyöhön muiden puolueiden kanssa. Teoillaan se on kannatuksensakin hankkinut. Siksi olemme ehkä liiaksi luottaneet siihen, että teot tuovat meille ääniä myös maatalousväestön ulkopuolelta. Luulimme kenties, että vähimmäispalkan toteutuminen keskustapuolueen ansiosta toisi meille pienituloisten äänet.

Luulimme kenties, että korkeakoulujen hallinnon kansanvaltaistaminen ja tasa-arvoa voimakkaasti lisäävän opintotukijärjestelmän luominen toisivat meille opiskelijoiden äänet. Näin ei käynyt. Muut korjasivat poliittisen hyödyn meidän teostamme.

Perusvirheemme on kai ollut siinä, ettemme ole riittävästi pysähtyneet ajattelemaan, millä perusteilla ihmiset nykyään puolueensa valitsevat. Ihmisten kannatusta ei voida saavuttaa pelkkien tekojen avulla — ihmiset on myöskin saatava tietämään mitä me olemme tehneet. Tietojen välityksessä olennainen merkitys on puolestaan sillä, mitä ihmiset uskovat kunkin puolueen tekevän — millainen käsitys ihmisillä on kustakin puolueesta. Joskus tuntuu jopa siltä, että puolueen ulkoinen kuva on sen tekoja tärkeämpi.

Keskustapuolueen kuva on yleensä äänestäjien silmissä melko samea. Voimakkaimpana piirteenä on ehkä se, että puolueemme ajaa voimakkaammin kuin mikään muu puolue maatalousväestön asioita. Lisäksi puolueettamme pidetään sovittelevana, turvallisena ja perinteisiä arvoja kunnioittavana. Tämä kuva ilmeisesti miellyttää monia puolueen kannattajia. Mutta uusien kannattajien saamista ajatellen ei kuva ole paras mahdollinen. Monen toimeentulonsa rajamailla elävän palveluammatissa toimivan nuoren rahat riittävät niukasti asuntoon ja ruokaan. Hänen ei ole helppoa uskoa, että jatkuvasti elintarvikkeiden hintojen korotuksista puhuva keskustapuolue olisi hänen etujensa paras ajaja. Hän saattaa ajatella, että keskustapuolue vain pyrkii vähimmäispalkkaa ajaessaan houkuttelemaan hänet tukemaan maatalousasioiden hoitoa ilman, että vähimmäispalkkaa edes vakavasti halutaan. Muutoinkaan ei puolueemme ilme häntä ehkä erityisemmin miellytä.

Kotiapulaisen tai myymäläapulaisen äänen korjaavat ehkä sosialidemokraatit, jotka olivat alussa vähimmäispalkan kii-vaimpia vastustajia. SDP kun on kyennyt luomaan itsestään

kuvan nykyaikaisena, miellyttävänä puolueena, joka on tasa-arvoisuuden vankkumaton kannattaja. Puolueistakin puhuttaessa voi hieman mukailleen käyttää presidentti Kekkonen sanontaa erästä ulkopoliittikkaa käsitelleestä puheesta: Meidän ei tule kiinnittää huomiota vain siihen kuinka asiat ovat, vaan myös siihen miten ne näyttävät olevan; tämäkin on osa todellisuutta.

Keskustapuolueenkin tulisi toiminnassaan ja toiminnastaan tiedottaessaan entistä enemmän pitää silmällä sitä, miltä toimintamme näyttää. Sinänsä puolueen aatteellinen linja, josta olen omaa näkemystäni hahmotellut edellä melko laajastikin, tarjoaa erinomaisen hyviä ratkaisuja moniin tämän päivän ja huomisen ongelmiin. Aatteellinen linja pitäisi vain saada poliittikassamme selkeämmin näkyviin. Parhaimmin tämä käynee päinsä keskittämällä toiminta ja tiedottaminen erälle parhaimmin aatteellista linjaamme korostaville aloille ja jatkuvasti puhumalla samoista asioista.

Perusvaikeus keskustapuolueen kuvassa on kuitenkin edelleen ilmeemme voimakas maatalousvoittoisuus. Tätä maatalousvoittoisuutta edelleen lisää se, että lähinnä ns. kuluttajaväestön kannatusta tavoittelevat puolueet — ennenkaikkea SDP — pyrkivät tätä piirrettä poliittikassamme sekä sanoin että teoin korostamaan. Tähän seikkaan¹ puuttui myös Kajaanissa ilmestynvä Kainuun Sanomat ottaessaan pääkirjoituksellaan osaa Punkaharjulla 5. 6. 1971 pitämästäni puheesta virinneeseen keskusteluun:

”Keskustapuolue on usein ollut maatalouspolitiikassa sosiaalidemokraattien vanki hallituksessa. SDP ajaa erittäin kovakouraista maatalouden vastaista politiikkaa myös pakottaakseen kepun käymään kaikin voimin töihin maatalouden puolesta. Sitten osoitetaan vähän joka suunnalta, että kepu on pelkkä maataloustuottajien etujärjestö. Kuitenkin kepu on johtava hallituspuolue. Se hoitelee politiikan koko aluetta.”

Tammikuun vaalien asetelmat on rakennettu juuri tällä tavoin. Sosialidemokraattien pyrkimyksenä on osoittaa ihmisille, että keskustapuolue on maatalousväestön luokkapuolue. Tosiasiassa sosialidemokraatit itse esiintyvät kiihkeästi ”palkansaaja-kuluttajien” ”luokan” puolesta. Keskustapuolue puolestaan haluaa vain tasa-arvon toteutumista tukiessaan viljelijöiden vaatimuksia siitä, että he eivät jää entisestäänkin jälkeen muiden vastaavien väestöpiirien tulotasosta. SDP on siis ”luokkapuolue”, keskustapuolue vain toteuttaa omaa aatettaan.

Myös maatalousasioista puhuttaessa meidän on erotettava tarkasti toisistaan kaksi asiaa: sen mitä me teemme ja sen mitä me näytämme tekevän. Puhuessani siitä, että puolueen ja maatalousväestön tulevaisuuden kannalta puolueen kuva on liiaksi maatalousvoittoinen, tarkoitan tietysti vain viimeksi mainittua asiaa. Tällä hetkellä maatalousasiat ovat puolueen kuvassa voimakkaammin esillä kuin sen toiminnassa. Nykyisin asioiden tulisi olla mieluummin päinvastoin. Itse maatalouskysymyksiä on siis silti hoidettava, jos mahdollista, entistäkin tehokkaammin yhdessä maatalousväestön ammatillisen etujärjestön, MTK:n ja kaupallisten järjestöjen kanssa. Nämä kaksi tavoitetta ovat — yllättävää kyllä — täysin sovittavissa toisiinsa jopa niin, että ne tukevat toinen toistaan.

Mitä sitten maatalousasioiden osalta pitäisi tehdä, että edellä esittämäni kaksi yhdensuuntaista tavoitetta voitaisiin toteuttaa; toisin sanoen tehostaa maatalousasioiden hoitoa yhteiskunnassa ja samalla kirkastaa puolueen kuvaa keskustalaisena yleispuolueena? Ehkä parhaan lähtökohdan antaa nykyisen tilanteen tarkastelu.

Maatalousväestön toimeentulo on kolmen yhteiskunnassa vaikuttavan voimatekijän varassa: Maataloustuottajain Keskusliiton, keskustapuolueen ja maatalousväestön hallitsemien kaupallisten järjestöjen varassa. Suurin on vastuu tällä hetkellä puolueen osalla, sillä nykyisin varsinaiset päätökset viljelijöi-

den tulokehityksestä ja heitä koskevan sosiaaliturvan kehityksestä tehdään hallituksessa ja eduskunnassa.

Tuottajajärjestön tehtävänä puolestaan on esiintyä tuottajaväestön etujärjestönä, joka tekee päättävälle elimille ehdotuksia ja esittää niille vaatimuksia sekä kaikin keinoin pyrkii vaikuttamaan esitystensä hyväksytyksi tulemiseen. Kaupalliset järjestöt taas, joista useimmat toimivat tuotteiden keräily-, jalostuksen ja kaupan alalla, voivat tehokkaasti vaikuttaa tuotteiden hinnanmuodostukseen viljelijöiden eduksi.

Hallituksessa ja eduskunnassa siis Keskustapuolue parhaansa mukaan pyrkii toimimaan maatalousväestön toimeentulon parantamiseksi mm. MTK:n esitysten pohjalta. Aina tämä ei suinkaan onnistu, sillä puolueella on vain 36 paikkaa 200:sta. Lisäksi asioiden saattamista onnelliseen ratkaisuun monta kertaa estää se, että muutkin etujärjestöt kuin MTK ovat kiinnostuneita maatalousasioista. Niinpä voin ja margariinin hintasuhteen muutos oli pitkään haudattuna, kun SAK:n hallitus oli asettunut vastustamaan muutosta. Itse asiassa etujärjestöjen vaikutus tuntuu monien sellaistenkin asioiden käsittelyssä, jotka ulospäin näyttävät olevan puhtaasti hallituksen ja eduskunnan käsissä. Vahvan etujärjestön vastustus voi kaataa monen hyvän asian eteenpäinmenon. Siis myös tuottajien järjestäytymisaste ja jäsenten järjestötietoisuus eli järjestön voima suhteessa muihin etujärjestöihin vaikuttaa siihen, kuinka hyvin keskustapuolue onnistuu toteuttamaan tuottajien odotukset. MTK:lla ei ole valitettavasti samaa järjestövoimaa kuin SAK:lla.

Myös kaupallisen alan toiminnassa esiintyvät puutteet ovat osaltaan heikentämässä puolueen toimintamahdollisuuksia. Ajankohtaisena esimerkkinä tästä on lihan vientimahdollisuuksiin vaikuttava liha-alan järjestäytyminen.

Koska keskustapuolue ei kykene vähäisillä voimillaan mm. MTK:n suhteellisen heikkouden ja kaupallisessa järjestäytymi-

sessä ilmenevien puutteiden vuoksi hallituksessa ja eduskunnassa aina hoitamaan asioita tyydyttävästi, ovat viljelijät usein tyytymättömiä. Etsiessään tyytymättömyydelleen kohdetta viljelijät saavat apua tuottajajärjestöltä ja sen lehdeltä, Maaseudun Tulevaisuudelta, jotka arvostelevat voimakkaasti hallitusta siitä, ettei MTK:n vaatimuksia ole toteutettu. Tästä arvostelusta kantaa poliittisen taakan keskustapuolue, sillä maatalousväestölle hallitus on sama kuin keskustapuolue. Useinhan myös maatalousministeri on keskustapuolueesta. Koska MTK ja sen lehti ovat poliittisesti puolueettomia, eivät ne voi osoittaa sormellaan niitä puolueita hallituksessa, jotka ovat estäneet esitysten läpimenon. Arvostelu kohdistuu koko hallitukseen, tasaveroisesti sekä sosialidemokraatteihin että keskustapuolueeseen. Tästä hyötyvät poliittisesti lähinnä kokoomus ja SMP, jotka esiintyvät hallitusta kohtaan samalla tavalla kuin MTK.

Mitä sitten pitäisi tehdä, että viljelijöiden poliittinen, ammatillinen ja kaupallinen voima voitaisiin nykyistä järkevämmiin käyttää viljelijäväestön hyväksi? Tavoitteena voidaan pitää sitä, että kukin näistä voimista on mahdollisimman suuri ja että ne toimivat toisiaan tukevassa yhteistyössä keskenään.

Nykyisin eräs suurimmista epäkohdista on kiusallinen vastakkainasettelu hallituksen (= keskustapuolueen) ja Maataloustuottajien Keskusliiton välillä. Tästä vastakkainasettelusta olisi hyvä päästä eroon sikäli kuin se asioiden hoitoa heikentämättä on mahdollista. Tässä suhteessa eräs käyttökelpoiselta vaikuttava tie olisi se, että maataloustulolain pohjalta tapahtuva maataloustulon tarkistus neuvoteltaisiin ja sovittaisiin etujärjestöjen tasolla eikä valtiovallan ja tuottajien välillä. Muut etujärjestöthän mitä luontevimmin edustavat kaikkia kuluttajainteressejä ja jo nykyisinkin käytännössä vaikuttavat tehtäviin päätöksiin. Maataloustuloratkaisu voitaisiin tehdä samalla kertaa työmarkkinaratkaisun kanssa, jolloin eri tulonsaajaryhmien tulokehityksen oikeudenmukaisuutta voitaisiin vertailla keske-

nään. Sopimusten toteutumista taas voitaisiin kenties kaikkien osalta valvoa etujärjestöjen keskinäisen elimen avulla. Myös muulla tavoin olisi maataloustuloasioita koskevaa päätöksentekoa syytä muuttaa siten, että nykyistä ristiriitatilannetta voitaisiin lievittää.

Enimmin on korjaamisen varaa kenties kuitenkin viljelijöiden asenteissa. Useimmat keskustalaiset viljelijät ovat tottuneet pitämään puoluetta ammattijärjestönä, jolle puretaan kaikki ammatillisetkin huolet ja jonka edellytetään myös hoitavan asiat kuntoon. Puolueella on itsellään suuri syy nykyiseen tilanteeseen. Aikaisemmin, kun keskustapuolue saattoi huoletta rakentaa tulevaisuutensa vain viljelijöiden varaan, oli puolueen tehtävä itsensä viljelijöille välttämättömäksi. Tuolloin se pyrki omimaan maatalousasioiden hoidon itselleen jopa väheksyen MTK:n merkitystä.

Nyt ovat asiat toisin. Tuottajajärjestön tulisi olla vahva taistelujärjestö, jolle puolue antaisi tarvittavaa tukea. Roolijako pitäisi saada selväksi ja päävastuu maatalouskysymyksissä siirretyksi tuottajajärjestölle.

Hallituksen hajoamiseen johtaneen maatalouskiistan käsittely on oiva esimerkki siitä, kuinka asiat pitäisi MTK:n ja keskustapuolueen kesken hoitaa. MTK esiintyi tässä asiassa etujärjestön tapaan tiukan päättäväisesti. Keskustapuolue puolestaan asettui tukemaan tuottajien etujärjestön vaatimuksia, koska ne olivat puolueen mielestä oikeutettuja. Etujärjestön on aina pidettävä kiinni jäsenkuntansa edusta ja pyrittävä parantamaan sen asemaa, kun puolue taas joutuu tarkastelemaan esilläolevia asioita maailmankatsomuksen valossa. Keskustapuolue ei aja maatalousväestön aseman parantamista siksi, että kyse on nimenomaan maatalousväestöstä, vaan siksi että kysymys on monessa suhteessa selvästi jälkeenjääneestä ihmisryhmästä.

Muutama kuukausi sitten kokoomus jätti MTK:lle kirjel-

män, jossa paheksuttiin sitä, että järjestön johtopaikat ovat keskustalaisten hallussa eikä kokoomuksella ole siellä riittävää jalansijaa. Mielestäni kokoomuksen vaatimus poliittisen jakautuman tasapainottamiseksi tuottajajärjestössä olisi hyvä toteuttaa, mutta samalla järjestön sisäinen ja ulkoinen toiminta olisi avoimesti politisoitava. Mielestäni tuottajajärjestön pitäisi avoimesti tukea niitä ryhmiä, jotka toteuttavat parhaimmin sen tavoitteita.

Myös kaupallisen alan yhteistyötä on tehostettava nykyisestään. Tuotteiden jalostus ja kauppa tulisi keskittää viljelijöiden omistamiin ja hallitsemiin liikkeisiin. Tämä antaisi nykyistä paremmat mahdollisuudet maatalouskysymysten tehokkaalle hoitamiselle.

Edellä esittämilläni muutamilla toimenpiteillä ymmärtääkseni voitaisiin päästä lähemmäksi asetettua tavoitetta: maatalousasioiden tehokasta ja tuloksellista hoitoa tulevaisuudessaakin. Samalla kun tuottajajärjestö voimistuisi ja sen asema korostuisi sekä kaupallinen järjestäytyminen tehostuisi, saisi keskustapuolue mahdollisuudet laajentaa kannatustaan, millä on ensiarvoinen merkitys myös maatalousväestön kannalta.

Olen jo tähän mennessä saanut havaita, että edellä esittämäni ajatukset ovat kipehmiä. Monelle varsinkin tuottajajärjestössä mukana olevalle esittämäni ajatukset saattavat tuntua "hyökkäilyltä" tai "MTK:n saavutusten ja merkityksen väheksymiseltä" erityisesti siksi, että olen joutunut yksipuolistamaan sanontaani saadakseni ajatusrakennelmani selviksi ja saadakseni myös aikaan keskustelua näistä tärkeistä asioista. Ympäripyöreitä ajatuksia on turha esittää. Toivoisin kuitenkin, että näistä asioista olisi mahdollista rauhallisesti ja viileästi keskustella ilman arvovaltamuureja, sillä nykyiset raiteet johtavat väistämättä umpikujaan.

Kuka on edistyksellinen?

Edellisessä keskustapuoluetta koskevassa luvussa korostin puolueen ulkoisen kuvan, imagen merkitystä puolueen menestykselle. Puolueen kuva luodaan sen toiminnan ja tiedotustoiminnan avulla.

Mutta puolueen imageen vaikuttavat myös eräät melko toisarvoiset seikat, jotka eivät ole juuri lainkaan puolueen itsensä määrättävissä. Tarkoitin tällä erityisesti poliittisessa kielenkäytössä käytettäviä sanoja ja niiden vaikutusta puolueen kuvaan. Eräs sellainen sana on puolueesta tavanomaisessa kielenkäytössä käytettävä nimike. Kutsuttaessa liberaalista kansanpuoluetta ”lipilaareiksi”, halutaan sitä vähätellä. Keskustapuolueesta käytetään yleisemmin lyhennettä ”Kepu” — myös puolueen omassa piirissä. Tämä lyhenne on ehkä alunperin tarkoitettu viittaamaan esimerkiksi sanaan ”kepulikonsti”. Sen sijaan kokoomuksesta ja liberaaleista ei käytetä vastaavan periaatteen mukaan muodostettuja lyhenteitä Lika ja Kako, vaikka niilläkin voitaisiin luoda asianomaisesta puolueesta vastenmielistä kuvaa. Vaikka puolueista käytetyillä nimikkeillä onkin oma vaikutuksensa puolueen imageen, ei vaikutusta pidä toisaalta myöskään yliarvioida.

Suurempi merkitys sen sijaan on ymmärtääkseni ”edistyksellinen”, ja ”taantumuksellinen” kaltaisten sanojen käytöllä. Yleensä vasemmistolaiset ja varsinkin kommunistit kutsuvat keskustaa ja oikeistoa taantumukselliseksi ja itseään edistykselliseksi. Ainakin osa kommunisteista kutsuu myös sosialidemokraatteja taantumuksellisiksi. Eri puolueiden nuoret kutsuvat puolestaan puolueen vanhempaa polvea taantumukselliseksi. Ja vihdoinkin kokoomuslaiset stalinisteja kaikkein taantumuksellisimmiksi. Luulen, että näitä sanoja käytettäessä vain kommunistit tietävät tarkkaan, mitä he edistyksellinen-sanalla

tarkoittavat. Kommunisteille edistyksellinen on henkilö, joka toimii nykyisen yhteiskuntajärjestelmän kumoamiseksi.

Mitä edistyksellisyys sitten oikein on? Edistyksellisyyteen kai kuuluu yhteiskunnan ennakkoluuloton ja avoin tarkastelu. Siihen kuuluu omien mielipiteiden jatkuva epäily. Edistyksellisyyteen ei sen sijaan voi kuulua dogmaattisuus. Tapahtumien virrasta ei pidä valita sellaisia ”tosiasioita”, jotka tukevat omaa oppia. Edistyksellinen hakee sellaisia tietoja, joilla hän voi testata käsityksensä pitävyyttä. Edistyksellinen henkilö elää avoimin silmin, valmiina muuttamaan käsityksiään, jos elämä ympärillämme osoittaa vanhan tiedon ja vanhat käsitykset vääräksi.

Näiden edellytysten valossa tuskin mikään poliittinen puolue voi kantaa edistyksellisen kylttiä. Kauimpana edistyksestä ovat kuitenkin ääriryhmät, joilla on taipumus pyrkiä sovittamaan lähes kaikki näkemänsä ja kokemansa oman oppinsa tueksi. Hyvin usein kuulee kokoomuslaisten taholta mainittavan, ettei jokin uudistus sovi kapitalistiseen yhteiskuntaan. Kommunistit taas pyrkivät selittämään kaiken luokkataistelun valossa ja kieltäytyvät asettamasta kyseenalaiseksi näkemystensä totuudellisuutta. Yhteiskuntakriitikot ovat usein vähemmän kriittisiä omien ajatustensa realistisuuden suhteen.

Kumpi on sitten edistyksellisempi keskustapuolue vai sosialidemokraatit? Vastaus tähän kysymykseen riippuu ratkaisevasti vastaajan omista mielipiteistä. Koska minun mielestäni kansanvallan laajentaminen ja syventäminen sekä tasa-arvon tinkimätön toteuttaminen ovat tärkeitä tavoitteita, pidän keskustapuoluetta edistyksellisimpänä puolueena. Ne jotka pitävät sosialidemokraattien tavoitteita oikeina, pitävät varmaan sosialidemokraatteja edistyksellisimpänä puolueena.

On myös muistettava, ettei kaikki kehitys ole edistystä. Jonkun kannalta jonkin uudistuksen vastustaminen voi olla edistyksellisempää kuin uudistuksen ajaminen.

Vaikka keskustapuolue minun mielestäni on edistyksellisin puolue, ovat monet aivan jyrkästi toista mieltä ja perustelevat kantaansa sillä, että keskustapuolue on monissa ns. moraalikysymyksissä vapaamielisten uudistusten vastustaja. Moraaliasioista puhuttaessa käytetään usein myös käsitteitä "konservatiivinen" ja "vanhoillinen" ja näiden vastapainona käsitettä "radikaali".

Keskustapuolueen edistyksellisyyttä arvioitaessa on hyödyllistä jakaa poliittisissa elimissä käsiteltävät asiat kahtia: moraaliasioihin ja sosiaalisiin kysymyksiin. Edellisten osalta keskustapuolueen kannanotot ovat usein varsin varovaisia silloin, kun on kysymys vapaamielisten uudistusten toteuttamisesta; voisipa niitä sanoa vaikka vanhoillisiksikin.

Minun on kyllä ollut toisaalta hieman vaikea päätellä kuinka "edistyksellistä" on esimerkiksi ehdottomasti vaatia Jumalan nimen poistamista laista, kun tämän sanan laissa olo on taloudellisesti ja sosiaalisesti ehkä vaikeimmassa asemassa olevalle väestöosalle tärkeä kysymys. Onko edistyksellistä saattaa nämä ihmiset taloudellisen ahdingon lisäksi myös henkiseen ahdinkoon? Vastapainona taas ovat sellaisten ihmisten vaatimukset, joiden taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema on yleensä hyvin turvattu ja joille tällä muutoksella on lähinnä vain akateemista merkitystä. Näitä asioita olen joskus tullut kysyneeksi itseltäni. Monilla ns. moraalikysymyksillä on toki myös yhteiskunnallista merkitystä.

Yhteiskunnallisissa kysymyksissä keskustapuolue on ymmärtääkseni paitsi edistyksellinen myös radikaali. Myös ne keskustapuolueen äänestäjät, jotka ovat eräissä moraaliasioissa melko "vanhoillisia", ovat yleensä yhteiskunnallisissa asioissa radikaaleja. Muun muassa tulonjakopolitiikan ja sosiaalipolitiikan alalla keskustapuolue on esittänyt rohkeita ja ennakkoluelottomia ajatuksia eriarvoisuuden poistamiseksi.

Edellä mainittujen käsitteiden rinnalla ja edellä mainittuihin

käsitteisiin sopivasti yhdistäen on usein käytetty myös käsitteitä vasemmistolainen ja oikeistolainen tai vasemmistolainen ja porvarillinen. Eikä näidenkään käsitteiden sisältöä vaivauduta useinkaan niitä käytettäessä tarkemmin selvittämään. Mitä on vasemmistolainen politiikka? Onko se vasemmistopuolueiden (SDP ja SKDL) harjoittamaa politiikkaa? Onko se sosialistista politiikkaa? Vai onko se tasa-arvoa lisäävää politiikkaa? Vai onko se jotakin aivan muuta?

Maaseudulla ilmeisesti useimmiten katsotaan vasemmistolaiseksi se käytännön politiikka, jota vasemmisto harjoittaa. Tuoreimmat kokemukset tästä politiikasta ovat viime vaalikaudelta hyvin maaseudun ihmisten mielessä. Heidän mielestään vasemmistolainen politiikka on siekailematonta maatalouden ja syrjäseutujen sortamista sekä kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ihmisten lyömistä. Tätä taustaa vasten ei pidä ihmetellä sitä suuttumuksen aaltoa, jonka Ryhmä 70 sai aikaan puhumalla julkilausumissaan siitä, että keskustapuolueen on harjoitettava entistä vasemmistolaisempaa politiikkaa. Jos olen oikein ymmärtänyt, Ryhmä 70 halusi sanoa, että keskustapuolueen on entistä voimakkaammin pidettävä pienituloisten ja vähävaraisten puolta.

Mitkä puolueet sitten ovat vasemmistolaisia, mitkä taas oikeistolaisia? Jos vasemmistolaisuus on samaa kuin sosialistisuus, ovat epäilemättä SDP ja SKDL vasemmistolaisia puolueita, muut eivät. Jos vasemmistolaisuus taas on pienituloisista ja vähävaraisista huolehtivaa politiikkaa, on keskustapuolue epäilemättä sosialidemokraattista puoluetta vasemmistolaisempi. Eräissä kysymyksissä — muun muassa sosiaalipolitiikan alalla — keskustalaisilla on ”vasemmistolaisempia” näkemyksiä kuin stalinisteilla.

Edellä esittämäni pikatarkastelu osoittanee, että on aihetta pyytää puhujaa määrittelemään mitä hän tarkoittaa sanoessaan, että keskustapuolue on vanhoillinen ja oikeistolainen

puolue tai sanoessaan, että sosialidemokraatit ovat edistyksellinen radikaali ja vasemmistolainen puolue. Diplomaattia voi neuvoa sanomalla, että sanat eivät ole olemassa tosiasioiden ilmaisemista, vaan niiden peittämistä varten. Tätä samaa neuvoa jotkut käyttävät myös sisäpolitiikassa.

Suurinta taituruutta sanavalinnan alalla on osoittanut tullineuvos Veikko Vennamo, joka on luonut aivan oman hänen puolueelleen tyypillisen poliittisen kielen. Eräs selkeä esimerkki taitavasta sanavalinnasta on SMP:n tapa puhua "vanhoista puolueista" ja "uudesta voimasta". Näitä sanoja käyttäen SMP ilmeisesti onnistuu luomaan monille ihmisille sen mielikuvan, että kaikki se 'mädännäisyys' ja 'epärehellisyys', jota Suomen kansa epäilee politiikassa olevan, kytkeytyy vanhoihin puolueisiin. Sen sijaan SMP on hyveellisyyden ja rehellisyyden perikuvana, uusi voima. Myös muilta osin SMP käyttää viisaasti ihmisten tunteisiin vetoavia sanoja. Koko vennamolainen propaganda nojaa voimakkaasti juuri tavanomaisesta poikkeavaan kielenkäyttöön. Sen avulla tosiasioista ja olevista olosuhteista täysin piittaamaton valehtelu ja vääristely saadaan uppoamaan joihinkuihin ihmisiin. Vastalääkkeeksi riittää vain äänestäjäkunnan valistuneisuus.

Ajankohtaisuudessaan hätkähdyttävä on Santeri Alkion lausahdus vuodelta 1912: "Kun tietämättömyys saa vallan, niin keinottelijat anastavat kansan valtikan ja hallitsevat."